

Sistemul penitenciar în România
1995-2004

Lista de abrevieri:

DGP – Direcția Generală a Penitenciarelor
CEDO – Curtea Europeană a Drepturilor Omului
ONU – Organizația Națiunilor Unite
ANP – Agenția Națională a Penitenciarelor
OUG – Ordonanță de Urgență a Guvernului
DGPA – Direcția Generală de Protecție și Anticorupție
CRM – Centrul de Reeducare a Minorilor
BOR – Biserica Ortodoxă Română
SRSS – Serviciul pentru Reintegrare Socială și Supraveghere

CUPRINS

Introducere	
I. Comparație între populația penitenciară din România și cele din alte țări membre ale Consiliului Europei	
II. Personalul de penitenciar și relația cu deținuții	
1. Supraveghere, escortă	
2. Grupele speciale de intervenții și folosirea lanțurilor	
3. Pedepsele disciplinare	
4. Clasificarea deținuților	
5. Serviciul Independent pentru Protecție și Anticorupție	
III. Probleme ale sistemului penitenciar	
1. Supraaglomerarea	
2. Asistența medico-sanitară	
2.1. Starea de sănătate a deținuților	
2.2. Examinarea deținuților la aducerea în penitenciar	
2.3. Transferarea deținuților bolnavi la spitale	
2.4. Spitalele penitenciare	
3. Activitatea cultural-educativă	
3.1. Participarea deținuților la activități	
3.2. Plimbarea zilnică	
4. Conflicte între deținuți	
4.1. Traficul de bunuri	
4.2. Relațiile sexuale între deținuți	
4.3. Comportamentul față de deținuții homosexuali	
4.4. Comportamentul față de deținuții pedofili	
IV. Minorii în detenție	
1. Centrele de reeducare	
1.1. Condițiile de detenție la Centrul de Reeducare Minorii Găiești	
1.2. Condiții de detenție la Centrul de Reeducare Minorii Tg. Ocna	
1.3. Condiții de detenție la Centrul de Reeducare Minorii/Penitenciarul pentru Minorii și Tinerii Tichilești	
1.4. Centrul de Reeducare Minorii Buziaș	
2. Penitenciarul pentru Minorii și Tinerii Craiova	
3. Secțiile pentru minori din penitenciare pentru adulți	
V. Femeile în detenție	
1. Condiții de detenție la Penitenciarul Târgșor	
2. Secțiile pentru femei din celelalte penitenciare	
VI. Alte categorii de deținuți vulnerabili	
1. Deținuți cu HIV/SIDA	
2. Bolnavii psihici	
Concluzii generale	

INTRODUCERE

APADOR-CH (Asociația pentru Apărarea Drepturilor Omului în România – Comitetul Helsinki) a fost înființată în 1990 cu scopul generos, dar extrem de vast, al promovării și protejării drepturilor omului. Treptat, asociația și-a stabilit prioritățile și și-a concentrat activitatea asupra unor *drepturi și libertăți civile*, în concordanță cu standardele europene bazate pe Convenția europeană a drepturilor omului și libertăților fundamentale, pe Convenția pentru prevenirea torturii și pedepselor sau tratamentelor inumane și degradante și pe jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului.

Condițiile de detenție din sistemul penitenciar românesc constituie una din aceste priorități. Timp de 10 ani (1995 – 2004) reprezentanții asociației au vizitat penitenciare, spitale penitenciare și centre de reeducare a minorilor, au discutat cu mii de deținuți și sute de cadre. Constatările și recomandările asociației după fiecare vizită au fost transmise Direcției Generale a Penitenciarelor (transformată în Administrația Națională a Penitenciarelor în septembrie 2004) din subordinea Ministerului Justiției. Toate rapoartele sunt documente publice putând fi accesate pe site-ul asociației. (www.apador.org)

În perioada 1995 – 1998, accesul reprezentanților asociației în penitenciare a fost condiționat de o aprobare prealabilă a DGP pentru fiecare vizită. Drept urmare, ei au avut frecvent impresia unor cosmetizări de ultimă oră în vederea "inspecției". Din 1998, asociația a putut vizita orice penitenciar, oricând, pe baza unei aprobări reînnoite anual.

De altminteri, dintre toate instituțiile care fac parte din sistemul represiv și cu care APADOR-CH a intrat în contact, DGP a fost cea mai deschisă și mai cooperantă, acceptând că sugestiile și criticile venite din partea asociației aveau – și au – în vedere numai îmbunătățirea condițiilor de detenție și apropierea de standardele europene în materie.

Datorită unor cauze obiective (fonduri reduse, indiferența celorlalte autorități dar și a opiniei publice față de viața în detenție, întârzierea foarte mare în adoptarea unei legi moderne¹) dar și unor cauze subiective (în principal **schimbarea mentalității și comportamentului personalului de penitenciar**) modernizarea sistemului penitenciar din România a avansat într-un ritm prea lent. Cu toate acestea, o

¹ Noua lege privind regimul executării pedepselor a fost adoptată în 2004 și ar fi trebuit să intre în vigoare pe 29 iunie 2005, simultan cu noul Cod penal. Cum aplicarea acestuia din urmă a fost amânată pentru 2006, Legea nr.23/1969 privind sistemul de detenție rămâne "actuală". Dat fiind caracterul evident depășit al acestui act normativ, Ministerul Justiției s-a angajat să găsească soluții pentru aplicarea treptată a prevederilor din noua lege care nu au legătură directă cu Codul penal.

comparație între situația din 1995 și cea din 2004 ar scoate în evidență o serie lungă de îmbunătățiri, unele de substanță, cum ar fi *demilitarizarea sistemului*, altele concrete, de pildă construirea unor penitenciare noi, amenajarea unor spații preluate de la alte instituții și efectuarea unor reparații capitale la construcțiile vechi.

APADOR-CH a avut partea sa de contribuție la un alt gen de schimbări în sistemul penitenciar:

1. Modificări repetate ale Codului penal și Codului de procedură penală, cu accent pe limitarea situațiilor în care o persoană poate fi privată de libertate și pe instituirea controlului judecătoresc atât la emiterea cât și la prelungirea mandatelor de arestare. Consecința asupra sistemului penitenciar a fost scăderea numărului de persoane aflate în arest preventiv și implicit a gradului de supraaglomerare;
2. Legiferarea alternativei la încarcerare în cazul contraveniențelor care nu își achită amenzile. Consecința asupra sistemului penitenciar a fost dispariția acestei categorii de deținuți care presupunea spații de detenție separate de deținuții de drept comun, ceea ce contribuia la supraaglomerarea penitenciarelor;
3. Schimbarea procedurii de pedepsire a deținuților pentru abateri disciplinare de la Regulamentul de ordine interioară, în sensul acordării dreptului deținutului de a se apăra și de a contesta (inclusiv în justiție) o sancțiune pe care o consideră neîntemeiată;
4. Elaborarea Ordonanței de urgență a Guvernului nr.56/2003 care, printre altele, a introdus și posibilitatea pentru deținuți de a fi examinați, la cerere și contra plată, de medici din afara sistemului penitenciar;
5. Eliminarea unei reglementări prin care **se secretiza** tratamentul medical acordat anterior deținuților decedați în penitenciare;
6. Respectarea secretului corespondenței deținuților (Statul român a fost condamnat de două ori – în 1999 și 2003 – de Curtea Europeană a Drepturilor Omului pentru încălcarea articolului 8 din Convenția Europeană privind protecția vieții private, inclusiv a corespondenței).

Cele de mai sus sunt doar câteva exemple de demersuri ale asociației, finalizate prin măsuri concrete ale puterii legislative sau executive. Fără îndoială, APADOR-CH a avut și inițiative care au fost fie ignorate, fie realizate doar parțial de autoritățile competente, în speță Ministerul Justiției și/sau Administrația Națională a Penitenciarelor.

Intenția raportului intitulat "Sistemul penitenciar în România.1995-2004" este de a prezenta tocmai *acele* probleme încă nerezolvate pe care APADOR-CH le consideră importante atât pentru asigurarea unor condiții de detenție decente, cât mai apropiate de standardele europene, cât și pentru reintegrarea în familie și comunitate a deținuților puși în libertate. Raportul acordă o atenție specială *minorilor în detenție*, pe care APADOR-CH îi consideră drept o categorie **extrem de vulnerabilă**. De asemenea, *femeile în detenție* constituie subiect de preocupare pentru asociație.

Faptele și situațiile prezentate se bazează pe discuțiile directe cu deținuții și pe constatările "pe viu" ale reprezentanților asociației.

Datele privind sistemul penitenciar (efective, incidența bolilor etc.) sunt preluate din Anuarele statistice ale DGP pe perioada 1999 – 2003. **Interpretarea** acestor date aparține asociației. Pentru comparația cu situația în sistemele penitenciare din țările membre ale Consiliului Europei s-au folosit statisticile din Buletinul informativ de penologie pe 2003, editat de Consiliul Europei. **Comentariile** pe marginea acestora sunt ale APADOR-CH.

I. COMPARAȚIE ÎNTRE POPULAȚIA PENITENCIARĂ DIN ROMÂNIA ȘI CELE DIN ALTE ȚĂRI MEMBRE ALE CONSILIULUI EUROPEI

România are una din cele mai dure legislații penale din Europa. Fapte cu grad mediu – sau scăzut – de pericolozitate sunt sancționate drastic cu închisoarea. Furtul, de pildă, se pedepsește cu 1-12 ani de detenție, iar furtul calificat (comis în mod planificat, în grup, pe durata nopții sau în alte situații, dar fără violență), cu 3-15 ani. De remarcat că, în proporție covârșitoare, instanțele române combină cele două infracțiuni, făptașii fiind condamnați pentru *furt și furt calificat*. **Cam jumătate din deținuții aflați în penitenciarele supraaglomerate din România sunt condamnați pentru furt (plus furt calificat)**. Anuarele statistice ale Direcției Generale a Penitenciarelor pe perioada 1999 – 2003 cuprind următoarele date cu privire la natura infracțiunilor comise de deținuți :

- 1999: total deținuți – 49.778 din care pentru furt – 27.569 (55,4%)
- 2000: total deținuți – 48.296 din care pentru furt – 24.296 (50,3%)
- 2001: total deținuți – 49.841 din care pentru furt – 23.092 (46,3%)
- 2002: total deținuți – 48.075 din care pentru furt – 21.571 (44,8%)
- 2003: total deținuți – 42.815 din care pentru furt – 17.367 (40,6%) (Prin Legea nr.543 din 1.10.2002 au fost amnistiate 3.664 de persoane).

La aceștia se mai adaugă cam 7.000-8.000 de deținuți pe an pedepsiți pentru tâlhărie, adică **furt cu violență**.

Cifrele de mai sus capătă valențe noi prin comparație cu datele similare din alte țări. Conform Buletinului informativ de penologie nr.25 din decembrie 2003, editat de Consiliul Europei, din 47 de țări membre, România se plasează pe locul 7 ca procent de deținuți la 100.000 de locuitori (229,5‰), cele șase care o devansează fiind, toate, foste țări socialiste/comuniste, în frunte cu Rusia (638,6‰) și Ucraina (405,7‰). Dintre țările cu sistem democratic solid, cel mai prost stau Marea Britanie (137,1‰), Portugalia (132,8‰) și Spania (126,2‰). Dintre vecinii României, Ungaria are un procent de 177,4‰ iar Bulgaria de 121,7‰. În acest clasament, locul *ultim* revine statelor Lichtenstein (17 deținuți la o populație de 33.500 de locuitori) și San Marino (**un** deținut la o populație de 28.200 de locuitori).

Dincolo de statistici, se pune întrebarea **de ce un număr atât de mare de deținuți la 100.000 de locuitori în România?** Un răspuns ar putea fi condițiile **economice** precare care ar explica numeroasele infracțiuni contra proprietății. Dar atunci cum se explică proporția mai redusă din țări ca Azerbaidjan (225‰) sau Albania (surprinzător, doar 52,5‰) care, cu siguranță, nu au o "tranziție" mai ușoară? Să fie mai degrabă **legislația penală** de vină? Răspunsul **categoric este da**. Legea penală din România este rămasă **mult în urma standardelor europene. Noul Cod penal, ce**

va intra în vigoare la 1 septembrie 2006, va rezolva doar parțial marile probleme din acest domeniu. Să fie **mentalitatea** judecătorilor și procurorilor depășită? Răspunsul este, din nou, **categoric da**. Procurorii trimit prea ușor în judecată persoane vinovate de furtul unui "bax" de 6 sticle de apă minerală (caz real, aflat pe rolul Curții Europene a Drepturilor Omului) sau a unor obiecte ce valorează câțiva cenți, iar judecătorii aplică legea în mod mecanic. În plus, avocații numiți din oficiu își apără clienții mai mult formal.

Cifrele absolute din Buletinul informativ de penologie arată că, de pildă, Grecia are cam 8.000 de deținuți la o populație de 10,5 milioane iar România are **de 6 ori** mai mulți deținuți la o populație de 22,4 milioane. Franța, cu o populație de aproape 3 ori mai numeroasă și Spania, la o populație dublă au aproape același număr de deținuți ca și România. Turcia are 69,2 milioane de locuitori și doar cu zece mii de deținuți mai mult decât România. Bulgaria (7,9 milioane de locuitori) are sub 20% din numărul de deținuți din România iar Ungaria (10,1 milioane de locuitori) are puțin peste o treime din numărul de deținuți din România. Iar exemplele pot continua.

Interesante – și relevante – sunt și datele din același Buletin informativ cu privire la distribuția deținuților în funcție de natura infracțiunilor. Sub aspectul infracțiunii de **furt**, România se plasează pe un nedorit loc 2 (din 47 de state) cu **18.938 de deținuți, fiind devansată doar de Ucraina**. Dintre celelalte țări, doar Marea Britanie și Germania depășesc cifra de **10.000 de deținuți pentru furt**. În Ungaria sunt 5.642 de "hoți", în Bulgaria 3.202, în Spania 3.035, în Italia 1.546 etc. Foarte probabil, **nu** se fură mai puțin în celelalte țări. Doar că acolo **funcționează alternativele la încarcerare** (munca în folosul comunității, libertate supravegheată, suspendarea pedepsei, amenda etc.). În România, "hoțul" ajunge aproape automat la închisoare. Munca în folosul comunității nu funcționează decât în cazul contraveniențelor, adică a celor care comit fapte minore, nesancționate de legea penală (vezi Ordonanța Guvernului nr.55/2002, amendată prin Ordonanța de Urgență a Guvernului nr.108/2003).

La tâlhărie, România stă "ceva mai bine", ocupând locul 4 (6220 de deținuți), după Rusia, Spania și Anglia. Comentariile cu privire la furt sunt valabile și pentru tâlhărie, cu precizarea că, potrivit legii și mentalității din România, orice furt devine tâlhărie dacă făptașul împinge – sau atinge – victima. Este una din explicațiile pentru care avem de aproape **8 ori** mai mulți "tâlhari" decât Bulgaria, de **două ori** mai mulți decât Franța sau **o dată și jumătate** mai mulți decât Germania sau Italia.

Buletinul informativ de penologie cuprinde și statistici privind **raportul dintre numărul cadrelor din penitenciare și cel al deținuților**. Cu **7,9 deținuți la un supraveghetor, România se află din nou pe "podium"**, ocupând locul 3, după Lituania – 8,8 la unu – și Ucraina – 8,7 la unu. La cealaltă extremă – evident pozitivă – se plasează San Marino (0,2 deținuți la un supraveghetor), Irlanda de Nord (0,8) și

Republica Irlanda (un deținut la un supraveghetor). În majoritatea statelor acest raport variază între 1 și 5. Doar Polonia (6,3) și Ungaria (5,6) depășesc limita de 5 deținuți la un supraveghetor, considerată de Comitetul pentru Prevenirea Torturii din cadrul Consiliului Europei drept barem maxim admisibil.

Este evident că, în nici o țară, oricât de democratică ar fi, populația nu manifestă interes și, cu atât mai puțin, simpatie față de deținuți. În concepția aproape generală, locul infractorilor este "după gratii". Oamenii liberi par a ignora faptul că, după executarea pedepselor, deținuții revin printre ei. Altfel spus, populația percepe mai mult latura *punitivă* și mai puțin – sau deloc – latura *educativă*. În România, această atitudine s-a manifestat clar în 2002, pe toată durata dezbaterii privind amnistia. Din cauza reacției negative a multor grupuri din societate dar și, din păcate, a presei, lista inițială a infracțiunilor ce urmau să fie amnistiate a scăzut substanțial. Astfel, în loc de liberarea a 9.000 – 10.000 de deținuți, cât se preconizase, doar circa 3.500 au beneficiat de prevederile Legii amnistiei. Interesant este că, potrivit statisticii Direcției Generale a Penitenciarelor, doar 10% din cei eliberați au comis noi infracțiuni și au revenit în sistemul penitenciar. S-au infirmat astfel temerile generale privind "valul de teroare" ce ar fi urmat punerii în libertate a unui mare număr de deținuți.

Consecința directă a acestei aversiuni a populației față de lumea penitenciarelor, atitudine ce se regăsește și la nivelul Parlamentului și Guvernului României, este încetineala cu care se întreprinde *reforma de substanță, absolut necesară, a sistemului penitenciar, sub toate aspectele: legislația în materie, îmbunătățirea condițiilor de detenție, accent pe reeducare și resocializare și, nu în ultimul rând, schimbarea mentalităților. Pentru toate acestea este nevoie de voință politică, de schimbări radicale ale modului de pregătire profesională a cadrelor și, bineînțeles, de fonduri substanțiale* (teoretic, prin noua Lege privind regimul executării pedepselor privative de libertate și prin noul Cod penal – ambele intră în vigoare în septembrie 2006 – se vor rezolva, în bună parte, problemele ce țin de cadrul legislativ; la acestea se adaugă noul Statut al cadrelor din penitenciare, în vigoare din septembrie 2004, prin care s-a realizat *demilitarizarea sistemului penitenciar*).

Discrepanțele care apar în statisticile Consiliului Europei cu privire la raportul dintre numărul deținuților și numărul supraveghetorilor în România față de majoritatea țărilor membre au legătură *directă* cu lipsa de interes față de condițiile de detenție și față de perspectivele reinsertiei sociale. Soluția găsită de autorități pentru problema lipsei unui număr suficient de supraveghetori este simplă, dar cu consecințe serioase asupra vieții în penitenciar: **deținuții sunt ținuți în camerele supra-aglomerate 23 de ore din 24** (sau chiar mai mult, ora de ieșit zilnic la aer fiind redusă în multe penitenciare la 30 de minute). În sistemul penitenciar românesc, deținuții care ies din cameră sunt însoțiți de cadre de la escortă, altele decât supraveghetorii propriu-ziși. Tot pentru că sunt prea puțini supraveghetori și cadre de escortare, se reduc la

minimum activitățile cultural-educative din interiorul perimetrului penitenciar (de acțiuni *în afara* penitenciarelor, nici nu poate fi vorba, cu rarele excepții din centrele de reeducare pentru minori sau din două-trei penitenciare). Din aceleași motive, scoaterea deținuților la cabinetele medicale, la vizite, la (puținele) telefoane publice din penitenciare etc. *în afara programării birocratice*, devine o problemă. **Dacă nu va crește semnificativ numărul supraveghetorilor și cadrelor de escortare și nu va scădea, în consecință, numărul de deținuți de care trebuie să se ocupe un cadru, orice inițiativă vizând îmbunătățirea condițiilor de detenție și, implicit, creșterea șanselor de reinsertie socială a deținuților va avea șanse minime de reușită.**

II. PERSONALUL DE PENITENCIAR ȘI RELAȚIA CU DEȚINUȚII

1. Supraveghere, escortă

Anuarul statistic al DGP pe 1999 cuprinde unele rubrici care nu mai apar în statisticile pe anii următori. Rubricile respective se refereau la "sanțiuni", "ieșiri din sistem" și "evenimente în care a fost implicat personalul de penitenciar". Din totalul de 10.042 de angajați (ofițeri, subofițeri, maiștri militari și angajați civili), **1.508** fuseseră sancționați, majoritatea covârșitoare (87,7%) fiind reprezentată de **subofițeri, adică cei care vin în contact direct cu deținuții**. Care sunt evenimentele în care au fost implicați cei 1.508 angajați? Lăsând la o parte întârzierile/absențele de la program (cele mai numeroase după "cețoasa" categorie "alte evenimente"), accidentele de circulație și accidentele de muncă, este de notat că un ofițer și 6 subofițeri **au agresat deținuți**, că 20 de subofițeri și un maistru militar **au folosit neregulamentar armamentul din dotare**, că 3 ofițeri și 46 de subofițeri **au consumat băuturi alcoolice în timpul programului** și că 2 ofițeri și 24 de subofițeri **au întreținut relații neregulamentare cu deținuții sau familiile acestora**.

Chiar dacă nu mai apar în anuarele statistice, informațiile privind aceste aspecte pot fi obținute la cerere. Astfel, în 2000, din totalul de 1471 de ofițeri, subofițeri, maiștri militari și personal civil sancționați, **9 au agresat deținuți**, **17 au folosit neregulamentar armamentul din dotare**, **70 au consumat băuturi alcoolice în timpul programului** și **19 au întreținut relații neregulamentare cu deținuții sau familiile lor**.

Numărul cadrelor sancționate a scăzut apoi în fiecare an ajungând în 2004 la două sanțiuni pentru **agresarea deținuților**, două pentru **folosirea neregulamentară a armamentului**, 14 pentru **consum de alcool în timpul programului** și 18 pentru **relații neregulamentare cu deținuții sau familiile lor**.

Evident, datele de mai sus se referă doar la cei *depistați și anchețați pe linie internă*. Ele confirmă însă atât constatările APADOR-CH cât și numeroasele plângeri ale deținuților cu privire la comportamentul unor cadre:

a) *Agresarea deținuților*

În 1997, reprezentanții APADOR-CH au găsit la Colibași un deținut – Mihai Prundaru – condamnat la 14 ani și 3 luni pentru omor, care fusese transferat, cu circa 3 luni în urmă, de la Penitenciarul Gherla. Deținutul susținea că nu ceruse să fie mutat și nu avea proces pe rol la Pitești, singurul motiv al neașteptatului transfer fiind plângerea pe care o trimisese APADOR-CH de la Gherla. Plângerea se referea la repetatele bătăi la care fusese supus în perioada 1995 – august 1997 (data transferului) mai întâi la Colibași, unde fusese adus în prima fază, apoi la Gherla, unde fusese transferat după pronunțarea sentinței definitive. Mihai Prundaru a afirmat

că, după expedierea plângerii (pe căi ocolite), a fost din nou bătut de cadre de la Gherla, încătușat și pedepsit cu izolarea și că ar exista 4 martori care pot confirma acest tratament. Din august 1997, la a doua încarcerare la Colibași, MP a declarat că nu a mai fost agresat de cadre, dar cum urma să fie retrimis la Gherla, deținutul avea convingerea că acolo îl așteaptă noi bătăi și pedepse. APADOR-CH amintește că, în 1997 încă se **cenzura** corespondența deținuților (parțial interzisă în 1998, după condamnarea statului român la Curtea Europeană de la Strasbourg în cazul *Petra v. România*, și definitiv, abia în 2003, după o nouă condamnare la Strasbourg, în cazul *Cotleț v. România*; ambele procese la CEDO au vizat dreptul la inviolabilitatea corespondenței deținuților). Asociația mai precizează că în 1997 încă mai avea obligația de a comunica Direcției Generale a Penitenciarelor ce penitenciare dorea să viziteze și în ce perioadă. Penitenciarul Gherla a fost vizitat la începutul lunii octombrie 1997, când Mihai Prundaru fusese deja transferat la Colibași. În concluzie, APADOR-CH a considerat că reclamațiile lui M.P. privind rele tratamente nu erau lipsite de temeii, **motivul real al transferului la Colibași, părănd a fi evitarea unei discuții între reprezentanții asociației și deținut**. APADOR-CH a semnalat cazul Direcției Generale a Penitenciarelor căreia i-a cerut fie să îl lase pe MP la Colibași, fie să-l transfere (în principiu, la Colibași se executau numai pedepse până la 10 ani de închisoare) la orice alt penitenciar decât Gherla.

În 1998, reprezentanții APADOR-CH s-au dus la Penitenciarul Aiud, în principal pentru a investiga situația **singurei femei – Mariana Cetiner – condamnate la închisoare (3 ani) pentru "ademenirea" unei persoane în vederea comiterii unui act homosexual** (aberrantul articol 200 ce sancționa relațiile sexuale între persoane de același sex a fost abrogat abia în 2001). MC a fost, în cele din urmă, grațiată în martie 1998 și a părăsit România. Însă pe durata discuției de la Aiud, Mariana Cetiner s-a plâns că, în primul loc de deținere – Penitenciarul pentru femei Târgșor – a fost atât de rău bătută de doi subofițeri încât încă mai avea urme pe picioare și pe torace. Apoi, la Aiud, după o altercație cu una din supraveghetoare, a fost ținută în picioare, cu cătușe, circa 9 ore, timp în care a fost bătută repetat de un supraveghetor. În ambele situații, Mariana Cetiner a indicat clar agresorii care, desigur, au negat vehement. Nimeni nu a fost cercetat și, cu atât mai puțin, sancționat.

Tot în 1998, deținutul Cornel Croitoru fusese transferat de la poliția din Moinești, la Penitenciarul Bacău. Înainte de transfer, polițiștii îl sancționaseră cu 20 de zile izolare pentru că au găsit asupra lui o **lamă de ras** (regulamentul de ordine interioară din aresturile poliției este mult mai sever decât cel din penitenciare), pedeapsă ce urma să fie executată în penitenciar. Însă înainte de a fi dus la izolator, doi deținuți l-au reclamat pe CC conducerii penitenciarului că le-ar fi propus să facă sex și, pentru că refuzaseră, au fost agresati de acesta. Cornel Croitoru a mai primit încă 10 zile de izolare, pe lângă cele 20 inițiale. Într-una din zilele în care CC se afla în izolator împreună cu alt deținut sancționat – Gheorghe Carmenel Lefter – supraveghetorii care le serviseră masa au "uitat" să încuie ușile. "Au făcut-o intenționat" a afirmat

Croitoru, susținut și de un alt deținut (Păun Sava) aflat tot la izolator, în celula învecinată. Cert este că Croitoru și Lefter au ieșit din cameră dar, după doi-trei pași, au apărut mai mulți supraveghetori care i-au bătut, i-au dus înapoi la izolare, i-au încătușat și au continuat să-i lovească. În plus au fost privați de hrană și puși în imposibilitatea de a merge la WC. Toate acestea au fost relatate reprezentanților asociației de Cornel Croitoru și confirmate de Păun Sava care a auzit totul din camera învecinată. Cornel Croitoru a mai primit încă 5 zile izolare pentru "tentativă de evadare". Or, aceasta este **o infracțiune gravă, sancționată de Codul penal cu închisoare până la 5 ani**. Prin urmare nici cadrele penitenciarului nu au crezut în tentativa de evadare. Atunci de ce s-a folosit forța în mod excesiv, inclusiv după rezolvarea situației?

În 1999, câțiva deținuți de la Baia Mare (care au cerut să nu fie nominalizați) au declarat reprezentanților APADOR-CH că unii subofițeri i-au bătut cu **ciocane de lemn**, ce există în toate penitenciarele și sunt presupuse a fi folosite pentru controlul gratiilor (cadrele susțin că atunci când lovesc gratiile cu ciocanele, își pot da seama după sunet dacă barele de metal sunt intacte). Deținuții au mai spus că unul din subofițeri era cercetat de parchetul militar pentru astfel de fapte. Direcția Generală a Penitenciarelor a negat, deloc surprinzător, că deținuții ar fi fost bătuți cu ciocanul de lemn, dar a admis că subofițerul respectiv se afla în cercetări pentru lovirea deținuților.

În 2000, plângerile deținuților cu privire la agresiuni fizice din partea cadrelor s-au înmulțit. APADOR-CH a primit astfel de reclamații de la deținuți din penitenciarele Vaslui, Gherla, Jilava, Miercurea Ciuc și Brăila. După știința asociației, într-un singur loc s-au luat măsuri (la Gherla, unde trei subofițeri au fost trecuți în rezervă).

Din 2001, numărul plângerilor referitoare la comportamentul brutal al unor ofițeri sau subofițeri *identificați* a scăzut, dar au apărute cele cu privire la intervențiile "mascaților" (vezi mai jos secțiunea privind grupele de intervenție). Reclamații privind lovirea deținuților de anume ofițeri sau subofițeri au provenit de la penitenciarele Ploiești, Codlea și Rahova în 2002, de la Tichilești în 2003.

În 2004, la Penitenciarul Botoșani, mai mulți deținuți, inclusiv minori (vezi capitolul "Minori"), au reclamat tratamentul brutal la care erau supuși de unii subofițeri. Deținutul Petrică Marcu, aflat la izolare, a afirmat că în urmă cu o lună, când executa o pedeapsă cu regim restrictiv, un ofițer intrase peste el, îl legase cu cătușele de pat, îi pusese o cârpă în gură și apoi îl bătuse cu picioarele. A urmat apoi o nouă pedeapsă cu izolarea (10 zile), pentru un conflict cu un alt deținut. Petrică Marcu era deja de 8 zile la izolare cu toate că starea lui fizică (un ochi tumefiat, cu globul ocular complet roșu) ar fi presupus îngrijiri medicale imediate, de specialitate. Or deținutul urma să fie transferat abia în ziua următoare la Spitalul Penitenciar Tg. Ocna. În plus, el acuza dureri de rinichi, pe care le asocia cu violențele fizice suportate cu o lună în urmă din

partea ofițerului. Pe lângă toate acestea, Petrică Marcu era vizibil marcat psihic de experiențele din ultima vreme. Un alt deținut, Adrian Munteanu, s-a plâns că a fost bătut de un subofițer. A făcut reclamație la parchetul militar dar a fost amenințat de cel în cauză, care i-a și întocmit un raport de incident, așa că, în cele din urmă, și-a retras plângerea.

b) *Reprimări colective*

Revolta de la Penitenciarul Jilava (1997)

În februarie 1997, câțiva deținuți de la Jilava au protestat pașnic împotriva noilor reglementări privind mărirea substanțială a fracțiunii de pedeapsă ce trebuia executată până la intrarea în comisiile de liberare condiționată. Protestul s-a extins rapid și s-a manifestat prin strigarea unor lozinci, atârnarea la ferestre a cearceafurilor pe care erau scrise revendicările, aruncarea unor bucăți de pâine sau resturi de mâncare în curte etc. Mai târziu, unii deținuți s-au blocat în camerele de detenție. Timp de câteva zile, toate posturile de televiziune au prezentat aceste proteste pașnice care au vizat ulterior și condițiile de detenție (unii deținuți au relatat că supraveghetorii le comunicau ori de câte ori apăreau camerele de filmat, practic îndemnându-i să se manifeste și mai zgomotos).

Pe 23 februarie, DGP a decis intervenția în forță pentru curmarea revoltei de la Jilava. Temeiul legal invocat a fost planul de acțiune nr.40710/21.02.1997, semnat de un secretar de stat din Ministerul Justiției. Însă acel plan prevedea folosirea forței *numai dacă deținuții distrugau – sau încercau să distrugă – bunuri, echipamente sau clădiri, ceea ce nu a fost cazul.*

În prima parte a intervenției, circa 500 de cadre de penitenciar, majoritatea cu cagule pe față, au luat cu asalt camerele în care se aflau deținuții protestatari (nu toate camerele participaseră la protest), folosind – potrivit comandantului Penitenciarului Jilava – gaze lacrimogene și bastoane de cauciuc. Deținuților li s-a ordonat să se întindă pe jos pe ciment. Camerele fiind toate supraaglomerate, deținuții au fost nevoiți să se bage sub paturi sau să se lungească unul peste altul în puținul spațiu liber. Cei care nu au executat imediat ordinul au fost loviți. Nici cei care s-au întins imediat nu au fost scutiți de lovituri cu bocancii pe unde s-a nimerit, inclusiv la cap. Deținuții au rămas întinși pe jos mai multe ore ("3-4 ore" au spus unii, "până noaptea târziu" au spus alții) cu interdicția de a se mișca. Între timp, supraveghetorii mergeau din cameră în cameră și strigau numele unor deținuți, pe care îi scoteau afară. Circa **o sută de deținuți, dintre cei considerați "capii" revoltei dar și dintre cei "dificili" sau "lideri de opinie"** au fost duși la punctul de primire al deținuților.

APADOR-CH a întâmpinat numeroase dificultăți și obstrucții din partea administrației Penitenciarului Jilava în încercarea de a clarifica natura și dimensiunile

acestei prime părți a intervenției militarilor. Pe parcursul anului 1997 (dar și în 1998), asociația a reușit să adune mărturii ale unora din deținuții bătuți, dar și opinii ale unor persoane din DGP. Din toate acestea, APADOR-CH a tras concluzia că **intervenția militarilor a fost disproporționată, folosindu-se forța în mod excesiv și nejustificat în raport cu natura exclusiv pașnică a protestului. Deținuții nu au distrus bunuri și nu au recurs la violență. Nici un cadru din penitenciar nu a fost agresat de protestatari. În plus, din informațiile asociației, a rezultat că administrația penitenciarului nu a făcut nici o încercare de a discuta cu nemulțumiții pentru a calma situația. Mai mult, unii supraveghetori chiar ar fi ațâțat spiritele.**

Partea a doua a intervenției a avut **toate caracteristicile unei acțiuni exclusiv punitive, inumane și degradante.** În jurul orei 22.30, cei circa o sută de deținuți selectați au fost scoși în curte și bătuți cu băte de lemn și bastoane până spre 5 dimineața de aproximativ 70 de "mascați". În "pauzele dintre reprizele de bătaie" deținuții erau obligați să culeagă de pe jos cioburi, firmituri de pâine sau pietricele. Dimineața, deținuții bătuți au fost duși – mulți dintre ei, cu pătura – în *alte camere* decât cele din care fuseseră scoși cu o zi înainte. Numai câțiva au fost duși (probabil din întâmplare) la cabinetele medicale ale penitenciarului. La prima vizită a APADOR-CH după evenimente, reprezentanții asociației au putut verifica numai registrele medicale ale secțiilor de detenție 3, 5 și 6 în care figurau aproximativ **20 de deținuți cu traumatisme serioase și chiar posibile fracturi.** După semnalele lansate de APADOR-CH, o comisie care a inclus și un medic de la DGP a venit în inspecție și a identificat – **în aprilie (!) – aproape 70 de deținuți dintre cei bătuți în noaptea de 23/24 februarie care nu primiseră îngrijiri medicale deși starea lor o impunea.**

Puținii deținuți care au avut curajul să vorbească despre cele întâmplate i-au indicat pe coloneii Stroescu și Bădițoiu de la DGP, pe colonelul Pîrjol, comandantul Penitenciarului Jilava și pe colonelul Olteanu, adjunctul cu pază și tratament al comandantului de la Spitalul Penitenciar Jilava ca fiind direct răspunzători de disproporționata intervenție în prima fază dar și de represiunea sălbatică din noaptea de 23/24 februarie. Aceștia fuseseră printre puținii militari care nu purtaseră cagule. Dintre "mascați", deținuții identificaseră câțiva dintre supraveghetorii de la Jilava.

Toți deținuții bătuți în ziua de 23 februarie și în noaptea de 23/24 au fost risipiți la alte penitenciare. Câțiva au fost puși în libertate la terminarea pedepsei. Dintre aceștia, unul care a avut mult de suferit în timpul represiunii dar a avut și curajul de a vorbi și, mai ales, de a face plângere la parchetul militar, a plecat din România. Un altul, în situație similară, a fost arestat din nou într-o altă cauză și nu a mai vrut să continue demersurile inițiate în 1997.

Mai trebuie menționată inadmisibila reacție a doctorului Tănăsescu, angajat al Penitenciarului Jilava și în 1997 dar și în 2004, care **a fost de față atât la**

evenimente din 23 februarie cât și la cele din noaptea ce a urmat și care s-a mulțumit să recomande militarilor să nu îi lovească pe deținuți în părțile vitale!

Toate plângerile deținuților dar și ale APADOR-CH cu privire la intervenția disproporționată a militarilor din ziua de 23 februarie și la tratamentul inuman și degradant – în unele cazuri chiar *tortură* – cu titlu **riguros punitiv** din noaptea ce a urmat au fost soluționate cu "neînceperea urmăririi penale" de către parchetul militar. **Nici unul dintre ofițerii – inclusiv coloneii identificați – și subofițerii care au participat la prima, la a doua sau la ambele faze ale represiunii nu a fost nici măcar cercetat.**

După aproape trei ani de la reprimarea de la Jilava, fostul secretarul din stat din Ministerul Justiției care autorizase "planul de acțiune" a acordat un lung interviu unui cotidian central *în care a recunoscut că în februarie 1997 s-au comis abuzuri la Penitenciarul Jilava.*

Acțiuni de solidarizare cu protestul de la Jilava au avut loc și în alte penitenciare din țară, mai mult cu caracter individual (refuz de hrană, proteste izolate și de scurtă durată). Numai la Timișoara și Iași protestele au antrenat un număr mai mare de deținuți care, spre deosebire de Jilava, au reacționat mai violent, incendiind saltele, pături și alte materiale. Cu toate acestea, la Timișoara nu s-a recurs la intervenții în forță. În schimb, la Iași, unde deținuții dintr-o cameră din categoria "tineri" (între 18 și 21 de ani) au dat foc saltelelor și au încercat să se baricadeze, cadrele au intervenit imediat în forță, inclusiv cu gaze lacrimogene. Conform comandantului, 36 de deținuți dintre cei mai agresivi au fost izolați pentru o noapte. APADOR-CH are mari rezerve cu privire la această intervenție, dar nici un deținut nu a fost dispus să vorbească.

În concluzie, APADOR-CH susține că intervenția în forță împotriva deținuților de la Jilava din 1997 a fost **excesivă în prima parte și contrară normelor naționale și internaționale privind protecția drepturilor omului în faza a doua, care a avut toate caracteristicile unei reprimări complet nejustificate și exclusiv punitive.**

Revolta de la Penitenciarul Iași (1999)

Tot la Iași, în septembrie 1999, deținuții s-au revoltat din nou, de data aceasta din cauza comportamentului abuziv al medicului șef (dr. Oatu, rămas în funcție – în ciuda nenumăratelor reclamații – până în vara anului 2004) și al ofițerului Ghițuleasa, de la pază și tratament (în funcție până la sfârșitul anului 2004).

Concret, pe 3 septembrie 1999, 7 deținuți au reușit să se urce pe acoperișul clădirii, de unde au protestat împotriva comportamentului brutal și degradant al celor doi ofițeri, în principal al doctorului Oatu. Cât au stat pe acoperiș, cei 7 au fost ajutați de alți

deținuți cu mâncare, țigări etc. prin metoda cunoscută drept "caleașcă" (produsele circulă pe ferestre prin manevrarea unor sfori). Grupa de intervenții a penitenciarului a năvălit în camerele unde se aflau aceștia din urmă și i-a bătut. După negocieri cu conducerea, cei 7 de pe acoperiș au revenit în camerele lor. Nu a fost clar pentru reprezentanții APADOR-CH dacă această parte a evenimentului s-a desfășurat cu sau fără violență. Deținuții au fost extrem de reticenți iar cadrele au negat orice recurgere la forță. Dar având în vedere brutalitatea cu care au fost "sanționați" deținuții care doar i-au **ajutat** pe revoltați, este mai degrabă de crezut că și cei 7 au fost tratați în același fel. În plus, după "calmarea spiritelor", circa 20 de deținuți s-au automutilat în semn de solidaritate cu cei 7 protestatari. Pe 27 septembrie, alți 3 deținuți au reușit să ajungă pe acoperiș unde au rămas doar câteva ore. Din nou, spune conducerea penitenciarului, situația s-a calmat fără recurgerea la forță. Cei 10 deținuți (în total) care au protestat pe acoperiș au fost pedepsiți cu câte 10 zile izolare și, în plus, conducerea penitenciarului a solicitat DGP aprobarea pentru introducerea lor în regim restrictiv de 8-12 luni.

APADOR-CH consideră că **deținuții aveau toate motivele să fie nemulțumiți de cei doi ofițeri dintre care unul este doctor, deci responsabil direct de starea de sănătate a celor privați de libertate**. Represaliile împotriva deținuților care i-au ajutat pe protestatarii urcați pe acoperiș au fost, în opinia asociației, disproporționate și nejustificate. ("Caleașca" este o metodă larg răspândită – și rar sancționată – în întreg sistemul penitenciar românesc). Asociația are rezerve serioase cu privire la afirmațiile administrației Penitenciarului Iași potrivit căreia, cu excepția celor implicați în "caleașcă", nici un alt deținut nu ar fi fost agresat.

Recomandări:

- 1. Pregătire sistematică a cadrelor din penitenciar, cu preponderență a celor de la escortă și supraveghere, în privința drepturilor deținuților, inclusiv a dreptului la viață și a dreptului de a nu fi supus la tortură, tratamente inumane sau degradante;**
- 2. Reglementarea strictă a intervențiilor în forță împotriva deținuților, justificate numai în situații foarte grave, cu respectarea cerinței proporționalității;**
- 3. Cercetarea imediată și imparțială a acuzațiilor de tortură, tratamente inumane sau degradante aduse cadrelor de penitenciar și informarea publicului cu privire la rezultate.**

2. Grupele speciale de intervenții și folosirea lanțurilor

Începând cu 2001, DGP a înființat **grupele speciale de intervenții**, o "premieră" în sistemul penitenciar românesc. După știința asociației, în țările membre ale

Consiliului Europei (cu excepția Italiei) nu există astfel de grupe. În fapt, membrii lor sunt angajați ai DGP, cu un fizic impunător, care intervin în forță împotriva deținuților ori de câte ori conducerea unui penitenciar consideră că a apărut o situație explozivă sau cu potențial exploziv (de exemplu: o revoltă sau un început de revoltă, un conflict violent între deținuți, o luare de ostateci, cum s-a întâmplat în 2004 la Spitalul Penitenciar Colibași etc.). De asemenea, ei îi escortează pe deținuții periculoși la scoaterea din camere. Membrii acestor grupe sunt îmbrăcați în combinezoane negre, poartă cagule pe cap, armament și cătușe la vedere și stau pe coridoarele din penitenciare, în principal în secțiile de deținuți "periculoși". Intenția de a impresiona și intimida este extrem de clară. Numărul și "vizibilitatea" lor au crescut an de an. La fel și numărul reclamațiilor deținuților cu privire la brutalitatea intervențiilor "mascaților".

În 2002, o grupă specială de intervenții de la Gherla a făcut "o vizită" la Penitenciarul Bistrița (care nu avea, încă, o astfel de grupă) și a făcut o demonstrație "pe viu", năvălind în camere, culcându-i pe deținuți pe ciment și călcându-i în picioare. Toate acestea fără nici un fel de motiv ci doar pentru a le arăta colegilor cum se procedează. În 2003, reprezentanții APADOR-CH au primit plângeri cu privire la "mascați" de la penitenciarele Jilava, Poarta Albă, Bacău și București-Rahova. La acesta din urmă, trei deținuți au fost bătuți de grupa de intervenții, pe 25 septembrie 2003. Unul din ei, Marian Predică, în vârstă de doar 20 de ani a fost internat în stare de comă la Spitalul universitar și a decedat pe 5 octombrie. Din raportul medico-legal rezultă că *moartea sa a fost violentă și s-a datorat hemoragiei meningo-cerebrale cauzate de un traumatism cranio-cerebral și facial*. Evident, administrația Penitenciarului Rahova a negat vehement că decesul tânărului ar fi avut vreo legătură cu intervenția "mascaților". Însă familia Predică, sprijinită de APADOR-CH, a adresat plângeri instituțiilor competente cerând investigarea faptelor care au condus la decesul tânărului deținut și tragerea la răspundere a vinovaților. Cazul nu fusese soluționat până la sfârșitul anului 2004.

În 2004, trei deținuți de la Penitenciarul Giurgiu au declarat că au fost supuși unor intervenții extrem de brutale de către grupa de intervenții în perioada noiembrie 2003 – martie 2004. Unul dintre ei – Iulian Fentzel – făcuse plângere la parchet.

Dacă împotriva unor deținuți cu abateri minore – de cele mai multe ori non-violente – "mascații" intervin prompt (și brutal), nu același lucru se poate spune despre cazuri grave, în care chiar este nevoie de intervenție în forță. Așa s-a întâmplat în noiembrie 2004, la Spitalul Penitenciar Colibași. Un deținut, adus de la Penitenciarul Timișoara pentru un control post-TBC, s-a folosit de un cuțit artizanal cu care a luat ostateci un doctor și pe directorul spitalului. Grupa de intervenții – aparent total nepregătită pentru astfel de situații – a acționat în forță **abia după o oră și jumătate**, dar cu atâta "forță" încât însuși directorul s-a văzut nevoit să le ceară cadrelor **"să nu-l mai lovească pe deținut"**. **Deținutul a fost apoi pus în lanțuri, transferat la**

penitenciarul învecinat în *regim restrictiv* și trimis în judecată. APADOR-CH este de acord că deținutul trebuie să răspundă penal pentru fapta comisă dar consideră că s-au comis abuzuri prin intervenția excesivă a cadrelor *după* imobilizarea deținutului și prin imobilizarea lui *cu lanțuri*. De asemenea, asociația consideră excesivă pedeapsa cu regim restrictiv (12 luni).

În 2000, **Ordinul Ministerului Justiției nr.1257/C/2000 autoriza imobilizarea deținuților cu cătușe și lanțuri "în cazuri temeinic justificate"**. Interzise în urmă cu 3 ani (interdicție parțial respectată) încătușarea și/sau înlănțuirea deținuților "problemă" i-au făcut pe mulți să renunțe la reclamații împotriva cadrelor. Însă, probabil excedată de criticile repetate ale APADOR-CH și de dese referiri la Regulile minime ONU pentru tratamentul deținuților și la Regulile europene pentru penitenciare – **ambele documente interzicând în mod expres folosirea lanțurilor** – DGP a recurs la o stratagemă și, într-un alt ordin (nr. 383/2003), a folosit în loc de cuvântul "lanțuri" expresia "mijloace de imobilizare sigure", cu precizarea că acestea urmau să fi folosite pe durata transportului deținuților **în afara perimetrului penitenciarelor, dar inclusiv în instanțe pe durata procesului, cu excepția situației în care judecătorii ar cere scoaterea lor**. Două aspecte trebuie subliniate: 1) După știința APADOR-CH, Ordinul nr. 383 **nu** anulează Ordinul nr. 1257. Prin urmare, lanțurile se folosesc în "cazuri temeinic justificate" **în interiorul penitenciarelor** iar "mijloacele de imobilizare sigure" (evident tot lanțuri dar mai subțiri) **în afara locului de detenție**. APADOR-CH a insistat de-a lungul anului 2004 ca lanțurile și/sau aceste "mijloacele de imobilizare sigure" să fie eliminate din sistemul penitenciar. Asociația este de acord că pot exista deținuți care, la un moment dat, se manifestă violent dar nu poate accepta decât imobilizarea **cu cătușe de mâini, numai în situația în care toate celelalte mijloace s-au dovedit ineficiente și numai până la calmarea deținuților agitați**. La sfârșitul anului 2004, ANP (fostă DGP) luase decizia de a trimite mostre de "mijloace de imobilizare sigure" unor experți străini care ar urma să stabilească dacă acestea sunt – sau nu – lanțuri.

Recomandări:

- 1. Renunțarea completă la folosirea lanțurilor ("mijloace de imobilizare sigure") în sistemul penitenciar;**
 - 2. Renunțarea la cagule în cazul membrilor grupelor de intervenții (deținuții au dreptul de a ști cine sunt membrii acestor grupe și de a se plânge împotriva lor în cazul unor abuzuri);**
 - 3. Reglementarea strictă și detaliată a situațiilor în care se impune recurgerea la forță.**
- 3. Pedepsele disciplinare**

Anuarul statistic al DGP din 1999 menționează un număr incredibil de deținuți care au fost sancționați în acel an: 11.659 adică aproape un sfert din numărul de deținuți pe an sau mai mult de 10% din numărul deținuților "rulați" (adică intrări, ieșiri și permanenți). Din aceștia, 2.627 fuseseră pedepsiți cu izolare severă de 10 zile și 118 cu regim restrictiv. Numărul total de evenimente, evident negative, era 1.526.

Din anul 2000, anuarele statistice ale DGP au renunțat și la numărul total al deținuților sancționați, și la numărul pedepselor pe categorii de sancțiuni. Au rămas "evenimentele" care au înregistrat o scădere spectaculoasă de la 1.298 în 2001, la ...134 în 2003!

Regulamentul de ordine interioară (ROI) din sistemul penitenciar este foarte strict. Orice încălcare poate fi sancționată cu pedepse mergând de la avertisment sau muștrare până la izolare sau – cea mai gravă – regim restrictiv între 3 și 12 luni. Din datele suplimentare furnizate de ANP cu privire la pedepsele aplicate deținuților pentru încălcarea ROI se desprinde creșterea numărului de sancțiuni cu **muștrarea** (de la 2.621 în 2000 la 4.447 în 2004) în paralel cu scăderea numărului de pedepse cu **retragerea dreptului la pachet/vizită**. **Muștrarea** este o pedeapsă ușoară în timp ce **retragerea dreptului la pachet/vizită** (în general, pe o perioadă de o lună) este, în opinia APADOR-CH, contraindicată date fiind calitatea proastă a hranei asigurate de penitenciare și rolul extrem de important al legăturilor cu familia în perspectiva reintegrării în societate. În mod oarecum surprinzător, numărul **pedepselor cu izolarea s-a menținut constant, peste 2.000 pe an, cu un vârf de 2.500 în 2003**.

În privința sancționării cu regim restrictiv, trebuie precizat că, în rapoartele Comitetului european pentru Prevenirea Torturii (CPT) cu privire la sistemul penitenciar din România s-a menționat în mod repetat că regimul restrictiv, care implică reducerea sau tăierea unor drepturi – vizite, pachete, acces la televizor și radio etc. – pe o perioadă îndelungată, **nu** trebuie aplicat ca măsură *disciplinară* ci numai *administrativă*. Altfel spus, dacă un deținut are un comportament periculos pentru siguranța unui loc de detenție, el poate fi mutat la un alt penitenciar cu grad de siguranță sporit, unde regulile – cunoscute de deținuți – sunt mai aspre. Măsura mutării trebuie luată numai cu acordul autorității de supraveghere *din afara sistemului penitenciar* a regimului executării pedepselor (în noua lege, aceasta va fi reprezentată de *un judecător special desemnat*). În prezent (până la sfârșitul anului 2004), conducerea unui penitenciar propune, iar DGP dispune sancționarea unui deținut cu pedeapsa regimului restrictiv. Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 56/2003 și Ordinul ministrului justiției nr. 3352/2003 au dat posibilitatea deținuților de a se plânge în instanță împotriva sancțiunilor disciplinare, inclusiv a regimului restrictiv.

Încălcarea ROI de către un deținut se consemnează de către supraveghetori într-un raport care a evoluat de la "raport de pedepsire" la "raport de incident". APADOR-

CH are convingerea că această schimbare se datorează și repetatelor sale critici la adresa primului sistem. Diferența – radicală – este următoarea: raportul de pedepsire, care conținea descrierea faptei **și sancțiunea**, era întocmit de un supraveghetor – de regulă, un subofițer – deținutul vizat **nu** era audiat și deci nu avea nici o șansă de a se apăra, iar sancțiunea stabilită de conducerea penitenciarului era, de cele mai multe ori, cea propusă de supraveghetor. Singura posibilitate a deținutului de a contesta pedeapsa era plângerea la DGP. Altfel spus, *numai* în interiorul sistemului, cu șanse minime de rezolvare favorabilă. Din 1997, DGP a trecut la raportul de incident, mai întâi experimental și apoi generalizat printr-un ordin al ministrului Justiției din decembrie 1999: supraveghetorul consemnează **doar** fapta, **fără a propune sancțiunea**; ofițerul cu disciplina face cercetări (discută cu deținutul, cu supraveghetorul și eventualii martori) după care se reunește comisia de disciplină care audiază toate părțile și stabilește sancțiunea. Deținutul poate contesta sancțiunea la comandantul/directorul penitenciarului. Prin OUG nr. 56/2003 și Ordinul ministrului justiției nr. 3352/2003, deținutul a căpătat dreptul de se plânge apoi instanței de judecată în raza căreia se află penitenciarul.

Desigur, este vorba despre îmbunătățiri substanțiale. Însă APADOR-CH constată că, în fapt, mai sunt multe de făcut:

i) Mai există penitenciare în care deținuții **nu** sunt prezentați la comisia de disciplină decât dacă sancțiunea preconizată este izolarea. Celelalte pedepse – avertisment, mustrare, tăierea dreptului la vizită sau pachet, de regulă, pe o lună – sunt considerate insignifiante și prin urmare deținuții nu mai sunt audiați. APADOR-CH consideră că **toți** deținuți suspectați de încălcarea ROI trebuie audiați de comisii, indiferent de natura pedepselor preconizate. Este vorba, în primul rând, de un principiu de drept. Iar în al doilea rând, **orice pedeapsă, chiar și avertismentul sau mustrarea, poate avea urmări pentru deținuți** (la stabilirea sancțiunilor pentru eventuale noi încălcări ale ROI, la comisia de liberare condiționată, la clasificare etc.). Asociația a găsit chiar situații de sancționare **cu izolarea**, fără ca deținuții pedepsiți să fi fost audiați : în 1998, la Penitenciarul Bacău, **patru minori fuseseră sancționați cu 5-10 zile izolare (pentru practicarea unor jocuri de noroc) fără să fi fost aduși la comisia de disciplină**. În același an, tot la Bacău, doi deținuți, Liviu Zota și Vasile Gheți se aflau – la data vizitei APADOR-CH - la izolare de **șase zile, fără a exista vreun raport de incident. Lucrul este cu atât mai ciudat cu cât cei doi recunoscuseră fapta** (furtul a 500.000 lei din poșeta învățătoarei, din care 400.000 recuperăți). Si atunci, **de ce nu se întocmise deja raportul de incident și de ce fuseseră aduși la izolator?** Situații în care deținuții indisciplinați nu fuseseră audiați s-au întâlnit în 2001 la penitenciarele Codlea, Poarta Albă și Bârcea Mare sau în 2002, la Bacău, Rahova și din nou, Codlea. Abia în noiembrie 2003 s-a instituit, prin ordin al ministrului justiției, obligativitatea audierii tuturor deținuților împotriva cărora se fac rapoarte de incident, indiferent de natura pedepsei preconizate

(APADOR-CH a primit însă în continuare plângeri ale unor deținuți care au susținut că nu ar fi fost audiați în cursul procedurii disciplinare);

ii) Practica din sistemul penitenciar arată că la dosarul de penitenciar al fiecărui deținut care, împreună cu fișa medicală, îl însoțește la transferarea într-un alt penitenciar, se află **numai** decizia de sancționare a comisiei de disciplină. Toate celelalte acte întocmite pe durata cercetării incidentului (raportul de incident, declarațiile celui învinuit și ale martorilor) sunt ținute într-un dosar separat **care rămâne la penitenciarul unde s-a produs incidentul respectiv**. Se ivesc astfel situații cum a fost, de exemplu, cea a deținutului Adrian Badea, transferat în 2001, de la Mândrești la Ploiești pentru un proces aflat pe rolul instanței. După venirea la Ploiești, deținutul a primit înștiințare de la DGP că avea de executat 8 luni de *regim restrictiv* pentru abateri comise la Mândrești. El a susținut însă că nu fusese audiat de nimeni și nici prezentat la comisie. Afirmările lui nu au putut fi nici dezmințite, nici confirmate, pentru că "dosarul adițional" rămăsese la Mândrești.

APADOR-CH a susținut constant că **toate actele** întocmite pe durata executării pedepsei trebuie să se afle în dosarul de penitenciar care îl însoțește pe deținut la orice transfer în sistem. Și, desigur, deținutul **trebuie să aibă acces oricând la întreg dosarul și să obțină fotocopii – dacă dorește – de pe oricare act**. APADOR-CH admite că, în unele cazuri poate fi nevoie de protejarea identității unor persoane care au dat declarații cu privire la un anumit incident, dar acest lucru se poate realiza prin înnegrirea numelor și/sau a unor porțiuni din text;

iii) Sunt prea multe cazurile în care deținuții sunt pedepsiți pentru "atitudine necuviincioasă față de cadre". În general, este vorba despre ceea ce personalul de penitenciar consideră ca insultă sau amenințare. APADOR-CH a constatat în repetate rânduri că, în astfel de situații, în cadrul procedurii disciplinare, ofițerii/subofițerii sunt crezuți iar deținuții, nu. Au fost multe cazuri în care, pentru această faptă minoră, deținuții au fost pedepsiți cu izolarea. În 1998, o deținută cu tulburări de comportament de la Târgșor (Despina Iliescu) avea mai multe rapoarte de pedepsire cu izolarea (fiecare pe perioade de câte zece zile) pentru "atitudine necuviincioasă față de cadre". Situații asemănătoare s-au semnalat în 2000, la penitenciarele Tg. Jiu și Jilava. APADOR-CH acceptă că disciplina trebuie strict respectată într-un loc de detenție dar pledează pentru mai multă toleranță din partea cadrelor față de deținuți, date fiind condițiile proaste în care aceștia își execută pedepsele și, bineînțeles, stării de stres inerente privării de libertate;

iv) Există și numeroase situații în care deținuții considerați "recalcitranți" sunt pedepsiți în mod repetat pentru fapte minore sau chiar inexistente. În 1997, deținutul Dan Ziegler de la Penitenciarul Bistrița adunase o "colecție" de pedepse pentru că avea "gura mare". În 1998, deținutul Ioan Florea de la Colibași avea *trei rapoarte de incident într-o singura zi, toate pentru fapte minore* (de pildă, dăduse radioul prea

tare). În 1999, APADOR-CH a constatat că la penitenciarele Tulcea și Baia Mare, deținuții care *refuzau să iasă la muncă* erau pedepsiți, de obicei cu **izolarea**. APADOR-CH a cerut constant ca **refuzul de muncă să nu mai fie sancționat, atâta vreme cât sistemul penitenciar nu poate asigura locuri de muncă – fie chiar și temporare – decât pentru cel mult o treime din numărul deținuților apti de muncă;**

v) În majoritatea penitenciarelor se face confuzia între "izolarea de colectiv" și **pedeapsa** cu izolarea. Dacă un deținut a încălcat ROI și prin aceasta i-a afectat pe colegii de cameră, el este dus în camera de izolare sub pretextul **separării de colectiv**, după care se desfășoară procedura descrisă mai sus, finalizată cu stabilirea duratei sancțiunii. Astfel, numeroși deținuți sunt ținuți la izolare un număr de zile în așteptarea pedepsei, la care se adaugă perioada de **executare a pedepsei, pe durata stabilită de comisia de disciplină**. Obiecțiile asociației se referă la următoarele aspecte: a) "izolarea de colectiv" trebuie interpretată ca separare de *colectivul (colegii de cameră) în care a avut loc incidentul*. Logic, deținutul indisciplinat trebuie mutat *în altă cameră de detenție și nu separat de întreg efectivul deținuților*; b) trimiterea la izolare ca primă măsură de separare înseamnă că deținutul respectiv va fi automat sancționat de comisia de disciplină cu **pedeapsa izolării**. Si atunci întreaga procedură al cărei scop declarat este de a da deținutul posibilitatea de a se apăra devine inutilă; c) dacă se menține interpretarea eronată a măsurii "izolării de colectiv", cel puțin să se deducă din **pedeapsa cu izolarea** numărul de zile deja efectuate în așteptarea deciziei;

vi) Unele camere de izolare sunt dotate **numai cu paturi de piatră iar saltelele, paturile, pernele și cearceafurile sunt ridicate de supraveghetori la deșteptare (ora 5.00) și readuse la stingere (ora 22.00)**. Cum nu există nici o altă piesă de mobilier, deținuții pedepsiți nu pot să stea decât direct pe piatră sau în picioare. APADOR-CH a reclamat constant DGP că situația, inadmisibilă, echivalează cu **tratament inuman. În plus, există un risc serios de îmbolnăvire a deținuților**. La sfârșitul anului 2004, asociația a aflat că DGP ar fi dispus înlocuirea paturilor de piatră cu cele obișnuite (în penitenciare sunt paturi de fier, cu somieră din plasă metalică). Mai trebuie menționat un alt aspect degradant din camerele de izolare: WC-ul nu este separat de restul camerei. Este clar că în aceste condiții nu se poate vorbi de protejarea intimității, având în vedere că sunt foarte rare cazurile în care un deținut este singur la izolare. În regulă generală sunt cel puțin doi. Dar se întâmplă și situații **mai grave, de pildă 6 deținuți la 4 paturi (la Bacău în 1998, pentru că una din camerele de izolare era în curs de dezinfecție, cei patru minori pedepsiți pentru jocuri de noroc, menționați mai sus, fuseseră mutați în camera vecină unde erau deja doi adulți) sau chiar 5 deținuți la 2 paturi (la Poarta Albă în 2001, unde deținuții pedepsiți cu izolarea dormeau cu rândul în timpul nopții);**

vii) Cea mai aspră pedeapsă este **regimul restrictiv, aplicabil pe o perioadă între 3 și 12 luni**. Sancțiunea trebuie aprobată de DGP, la propunerea conducerii fiecărui penitenciar. Pe durata executării, deținuții nu au dreptul la vizită și pachet decât cu aprobarea conducerii penitenciarului, nu sunt scoși din camere decât pentru plimbarea zilnică obligatorie (de multe ori cu cătușe la mâini), nu au dreptul de a avea televizor sau aparat de radio în cameră ci doar de a citi ziare sau cărți. Până și rația lunară de țigări scade la o treime. Singurul drept nerestricționat este dreptul la corespondență. În 1997, după reprimarea revoltelor de la Jilava, Timișoara și Iași, majoritatea deținuților considerați drept "instigatori" au fost sancționați cu regim restrictiv cei mai mulți pe perioade de 12 luni. În regulă generală, cei pentru care s-a cerut aprobarea DGP a regimului restrictiv sunt mai întâi pedepsiți cu **izolarea**, după care execută și pedeapsa principală, din care **nu se deduce perioada primei sancțiuni**. În principiu, comisia de disciplină a fiecărui penitenciar analizează odată la trei luni comportamentul deținuților în regim restrictiv și poate propune ridicarea sancțiunii.

În 2003, un deținut în regim restrictiv de la Penitenciarul Colibași a relatat reprezentanților APADOR-CH că i se interzisese **să doarmă în timpul zilei**. Conducerea penitenciarului a invocat chiar un ordin al DGP pentru a justifica această măsură inadmisibilă în condițiile în care deținutul **nu putea participa la nici o activitate**.

4. Clasificarea deținuților

Există mai multe criterii de clasificare a deținuților. Unul dintre ele a constituit o preocupare constantă a asociației și anume *clasificarea ca deținut periculos*. Regimul de detenție al unui astfel de deținut diferă de cel obișnuit sub aspectul unei supravegheri mai severe, al încătușării la scoaterea din perimetrul penitenciar (dar **și în interior**). Decizia de clasificare se revizuieste în fiecare lună, iar menținerea sau scoaterea unui deținut de la "periculoși" este exclusiv de competența administrației fiecărui penitenciar.

Un exemplu edificator în ceea ce privește regimul de detenție al deținuților clasificați drept periculoși, precum și procedura de clasificare a lor, este secția "disciplinară" de la Penitenciarul Giurgiu. În 2004, la această secție separată erau cazați 57 de deținuți din care 34 erau clasificați ca "periculoși" iar restul erau cei pedepsiți cu izolarea sau regim restrictiv. Lor li se adăugau și deținuții condamnați pe viață aduși aici temporar, pentru procese aflate pe rol în județul Giurgiu sau în cele învecinate. Deținuții erau scoși în grupuri de câte 5 – 6 **cu cătușe la mâini și duși la "plimbarea zilnică" în cuști metalice instalate pe acoperiș**. Camerele din secție sunt prevăzute cu două paturi suprapuse, un WC și o chiuveță **neseperate de restul camerei**. În total, o suprafață de circa 4,5 mp. Grilaje de fier sunt instalate în dreptul ferestrelor și al ușii. Deținutul Bobi Victor Garcea, care se manifestase "recalcitrant" într-un alt

penitenciar în 2000 și ar fi agresat un deținut în 2001 la Jilava, fusese transferat la Giurgiu în septembrie 2003, dar clasificat drept "periculos" abia după vreo 4 luni. Deținutul **nu** se făcuse vinovat de vreo abatere de la regulament în ultimii 3 ani dar, spunea el, refuzase să se tundă și de aceea ar fi fost adus la periculoși. B.V.G. s-a plâns și că, în februarie 2004 fusese bătut de subofițerul Chiroșava. Al doilea "periculos" din cameră, Ilie Petre **nu știa de ce se afla la "periculoși"** dar bănuia că motivul era auto-agresarea. Însă din dosarul lui de penitenciar rezulta că, în perioada când se afla la Penitenciarul Pelendava (penitenciarul cu regimul de detenție cel mai relaxat din România), un coleg a anunțat cadrele că I.P. îi mărturisise **intenția de a evada**. Motiv suficient, din punctul de vedere al administrației Penitenciarului Giurgiu, de a-l trece la "periculoși"!

Într-o altă cameră, deținutul Iulian Ștefănescu era **legat de pat cu cătușe la ambele mâini**. Cadrele au explicat ca I.S. suferea de afecțiuni psihice care îl făceau să se manifeste violent distrugând bunuri și autoagresându-se în mod repetat. Reprezentanții asociației nu au putut discuta cu deținutul care era complet incoerent și părea a fi sub efectul unor sedative puternice. I.S., condamnat la 6 ani închisoare pentru tâlhărie (furase două găini din curtea cuiva și îl lovise pe proprietar – fără urmări serioase – când acesta îl surprinsese asupra faptului), fusese internat de mai multe ori la secția de psihiatrie a spitalului Jilava. Așa cum **se procedează în majoritatea cazurilor de acest gen**, Jilava l-a retrimis, de fiecare dată, la Giurgiu cu recomandarea de "a fi ținut sub supraveghere". Penitenciarul Giurgiu **nu are medic psihiatru**. În opinia APADOR-CH, Iulian Ștefănescu suferea de grave afecțiuni psihice și **trebuia internat într-o instituție psihiatrică, nicidecum să rămână într-un penitenciar și încă și la secția "periculoși"!** În plus, **asociația a considerat inacceptabilă imobilizarea cu cătușe a deținutului**.

Un alt deținut "periculos" este Iulian Fentzel. Era atât de periculos încât de 10 luni stătea singur în cameră și era scos la plimbare tot singur. Principalul motiv se afla în adresa de transfer de la Penitenciarul Jilava în care scria că I.F. fusese "unul din promotorii revoltei din 1997 și totodată predispus la inițierea de acte de nesupunere sau dezordine în rândul efectivelor de deținuți." În fapt, I.F. are cunoștințe juridice evident superioare celorlalți deținuți și le spunea și ce drepturi au și cum și cui să adreseze plângeri. Practic, el făcea **exact ce ar fi trebuit să facă administrația penitenciară și anume să-i informeze pe deținuți cu privire la drepturile lor**. APADOR-CH a considerat că introducerea lui Fentzel la "periculoși" și izolarea sa îndelungată erau complet nejustificate și excesive.

Tot în 2004, de data acesta la Penitenciarul Botoșani, deținutul Petrică Marius Monoranu fusese inclus în categoria "periculoși" pentru că, **în urmă cu 14 ani** evadase din arestul Poliției Suceava. Între timp, el executase 10 ani de detenție **fără nici o abatere de la regulament**. Un alt deținut, Ioan Florin Ursan, a susținut că, în dosarul său de penitenciar, apăruse o informație eronată potrivit căreia, în cursul

executării unei pedepse anterioare, la Tg. Jiu, ar fi avut **intenția** să evadeze. Nici el nu avea raport pentru abateri disciplinare. Așadar, pentru o faptă comisă în urmă cu **14 ani, fără legătură cu sistemul penitenciar și pentru o presupusă intenție de evadare** cei doi deținuți "periculoși" **nu ieșeau la muncă iar la vizite mergeau cu cătușe la mâini.**

DGP a susținut constant că încadrarea unor deținuți în această categorie **nu** este o pedeapsă ci doar o **măsură administrativă. Consecința acestei interpretări este că un deținut trecut la "periculoși" nu are cui și cum să se plângă dacă se consideră nedreptățit.** (Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 56/2003 dă posibilitatea unui deținut sancționat **disciplinar** să se plângă nu numai în interiorul sistemului penitenciar ci și în justiție.) APADOR-CH reiterează că, în opinia sa, **clasificarea ca periculoasă a unei persoane aflate în detenție ar trebui făcută de comisia fiecărui penitenciar cu avizul unor specialiști din afara sistemului.** Într-un viitor apropiat, instanța de judecată va hotărî în ce **categorie de penitenciar** (de maximă siguranță, în regim închis, semi-deschis sau deschis) își va executa pedeapsa fiecare condamnat. Dar **clasificarea pe grade de pericolozitate va rămâne atributul sistemului penitenciar.** APADOR-CH consideră că 1) este necesar avizul unor experți din afara sistemului, pentru asigurarea obiectivității deciziei și 2) **deținutul/deținuta clasificați drept "periculoși" trebuie să fie încunoștințați și să poată contesta decizia administrației, deoarece includerea, fie și temporară, în această categorie are consecințe directe asupra întregii perioade de detenție și, mai ales, asupra deciziei de liberare condiționată.**

Motivele cele mai frecvente pentru clasificarea unor deținuți ca periculoși sunt: evadarea sau intenția de a evada și instigarea deținuților la încălcarea disciplinei. Și nu în ultimul rând, **natura faptei comise.** Reprezentanții asociației au întâlnit mai multe situații în care aplicarea mecanică a acestor criterii a dus la clasificarea drept "periculos" a unui deținut care evadase cu peste 30 de ani în urmă sau a altuia care întârziase 3 zile la recrutare și fusese dat "dezertor" cu vreo 25 de ani în urmă. În plus APADOR-CH a susținut constant că **principalul criteriu ar trebui să fie comportamentul deținutului în timpul executării ultimei pedepse și nu eventualele abateri săvârșite pe durata unor pedepse anterioare și, cu atât mai puțin, natura faptei.**

Deținuții "periculoși" pot fi separați de ceilalți sau pot rămâne pe secțiile lor. În ambele cazuri, ei sunt supuși unei supravegheri sporite, primesc vizite la cabine izolate iar când sunt scoși în afara perimetrului penitenciarului, sunt încătușați. Cel puțin aceasta este regula. Dar reprezentanții APADOR-CH au văzut în 2003 deținuți duși la sectorul "vizite" (în perimetrul penitenciarului) **cu cătușe la mâini și însoțiți de câte doi "mascați", practică întâlnită și la penitenciarele Giurgiu și Botoșani în 2004.**

Recomandări:

1. Reglementarea încadrării deținuților în categoria "periculoși" *numai pe baza comportamentului fiecăruia pe durata executării ultimei pedepse* (nu în timpul pedepselor anterioare);
2. Informarea deținuților cu privire la motivele ce au dus la clasificarea lor în această categorie și instituirea *posibilității de a contesta clasificarea în exteriorul sistemului penitenciar* (în fața instanței/judecătorului delegat);
3. Renunțarea la încătușarea și/sau imobilizarea cu lanțuri a deținuților periculoși *în perimetrul penitenciarului*.

5. Serviciul Independent pentru Protecție și Anticorupție (SIPA)

Serviciul Independent pentru Protecție și Anticorupție a funcționat în cadrul DGP până în 1999 când a fost transferat în subordinea ministrului Justiției. Este unul din multele "servicii secrete" militarizate din România dar, spre deosebire de celelalte, a funcționat până în 2004 **fără nici o bază legală și fără a da nimănui socoteală cu privire la activități și finanțare**. Iar "baza legală" elaborată în 2004 este doar a Hotărâre a Guvernului (nu o *lege*) dată în pripă în urma unui scandal mediatic vizându-l pe însuși șeful de atunci al serviciului. Practic, hotărârea de Guvern a schimbat numele serviciului în Direcție Generală în Ministerul Justiției și a instituit obligația prezentării unor rapoarte în fața comisiilor parlamentare de resort.

Activitățile SIPA au cauzat mereu suspiciuni și critici din partea APADOR-CH. De altminteri, raportul de țară pe 2004 al Comisiei Europene cuprinde o referire directă la SIPA cu privire la utilitatea acestuia ca serviciu militar într-un minister civil. Cum orice presupunere este legitimă în absența unei legi iar activitățile SIPA au fost și sunt învăluite într-un mister total, lucrătorii săi sunt bănuți că urmăresc judecători și procurori, că spionează personalul din penitenciare (cadrele care se poartă mai omenește cu deținuții sunt imediat suspectate de "relații neregulamentare") și că nu furnizează administrației penitenciare decât informații nerelevante cu privire la deținuți (de tipul "furtului" de detergenți).

Există de asemenea suspiciunea că SIPA (DGPA) a efectuat constant **interceptări ale convorbirilor deținuților (și cadrelor de penitenciar) atât între ei – inclusiv în camerele de detenție – cât și cu persoane din afara sistemului penitenciar**. De exemplu, în 1998, doi deținuți – Stelică Dragomir și Petre Stoica – fuseseră transferați de la Poartă Albă la Tulcea unde executau pedepse cu regim restrictiv de 12 luni fiecare. Toată istoria pornise, după cum afirmau ei, de la **descoperirea unui microfon – instalat de administrația penitenciarului, mai exact de SIPA – în camera lor de detenție de la Poarta Albă**. Au urmat percheziții repetate, proteste,

amenințări dar nici o acțiune violentă, nici de o parte, nici de cealaltă. În cele din urmă, S.D., P.S. și alți doi deținuți au fost sancționați cu regim restrictiv și mutați de la Poarta Albă. **A fost primul caz – și, până în 2004, singurul – în care a existat măcar un indiciu cât de cât concret că, în penitenciare, se practică ascultarea deținuților.** În rest, doar bănuieli. Evident, DGP s-a grăbit să **nege categoric existența microfoanelor.**

Potrivit informațiilor oficiale, în perioada 1991 – 2004, SIPA, aflat în subordinea DGP până în 1999 iar ulterior a ministrului Justiției, nu a prezentat niciodată, nici unui director/comandant de penitenciar vreo autorizație de supraveghere fie pe baza Legii siguranței, fie a Codului de procedură penală. Nici o persoană nu a fost trimisă în judecată pe baza rezultatelor supravegherii de către acest serviciu, devenit Direcție în Ministerul Justiției.

Subliniind că DGPA este un serviciu secret fără bază legală (o HG nu poate ține loc de lege organică), APADOR-CH consideră că este vorba ori de ineficiență și/sau incompetență, ori de folosire ilegală a informațiilor culese de-a lungul anilor. Pe lângă toate acestea, APADOR-CH a constatat numeroase cazuri în care deținuții erau trecuți de la o categorie la alta pentru că "așa a decis SIPA", fără nici o explicație.

Recomandare:

În opinia APADOR-CH, fostul SIPA (actuala DGPA) trebuie desființat. Iar dacă se consideră că o astfel de structură de informații este totuși necesară, ea trebuie să funcționeze pe baza unei legi care să-i stabilească competența și atribuțiile, să nu fie o instituție militarizată și să fie supusă unui riguros control parlamentar inclusiv cu privire la resursele financiare și cheltuirea lor.

III. PROBLEME ALE SISTEMULUI PENITENCIAR

1. Supra-aglomerarea

La sfârșitul anului 2004, sistemul penitenciar românesc cuprindea 33 de penitenciare, două penitenciare pentru minori și tineri (PMT Craiova și Tichilești, transformat din centru de reeducare în penitenciar în 2003), 3 centre de reeducare pentru minori (Găiești, Tg. Ocna și Buziaș) și 6 spitale penitenciare (Rahova, Jilava, Poarta Albă, Dej, Colibași și Tg. Ocna).

Potrivit datelor statistice ale DGP, în 1999, sistemul penitenciar avea **33.277 de locuri**, pe baza normei de **6 m³ aer/deținut și 47.151 de paturi instalate pentru 49.778 de deținuți**. Calculul pe mp, arată că fiecărui deținut îi revenea o suprafață de **1,82 m²**.

În 2003, numărul de locuri era **37.363**, numărul paturilor instalate, **46.451 pentru 42.815 deținuți**, fiecăruia revenindu-i o suprafață de **2,5 m²**. Conform recomandării Comitetului pentru Prevenirea Torturii din cadrul Consiliului Europei (raportul CPT după vizita în România în 1999) privind **renunțarea la norma de 6 m³ aer per deținut și adoptarea sistemului de calcul în metrii pătrați per deținut (minimum 4 m²)**, rezultă că la sfârșitul anului 2003 erau aproape doi deținuți pe un loc.

APADOR-CH a efectuat numeroase vizite în penitenciare în perioada 1995-2004. În acești 10 ani, la o medie de 8-9 penitenciare pe an, reprezentanții asociației au urmărit "pe viu" evoluțiile și involuțiile din sistem. Este evident că DGP **nu** este răspunzătoare de numărul disproportionat de mare al deținuților. Instituția nu poate să refuze primirea de noi deținuți din motiv de suprapopulare. "Vina" aparține legislației penale și interpretării acesteia de către instanțele de judecată. Însă DGP și Ministerul Justiției căruia i se subordonează sunt responsabile pentru condițiile proaste de detenție. Fără îndoială că bugetul DGP a fost, în fiecare an, insuficient, sistemul penitenciar fiind "cenușăreasa" bugetului general. Dar poate că o planificare mai judicioasă a puținelor resurse ar fi evitat situații de felul celei de la Galați unde s-a demolat vechea și lugubra închisoare, nedemnă nici măcar de evul mediu, s-a construit prima aripă a noului penitenciar și toți deținuții au fost mutați aici, înghesuți "temporar" claie peste grămadă (la 700 de paturi, erau 1156 de deținuți în 1997 și 1348, în 2000). Camerele din noua aripă fuseseră programate pentru 12 deținuți fiecare, dar ele adăposteau câte 20-26 de persoane. "Provizoratul" a durat aproximativ **patru ani**, până când s-a terminat construcția celui de al doilea corp de clădire.

În regulă generală, penitenciarele au fost – și rămân – supra-aglomerate, atât potrivit criteriului CPT de 4m²/deținut, cât și potrivit criteriului celor 6 m³ de aer/persoană, considerat, încă, normă obligatorie. Ideea de bază a fost ca fiecare deținut să aibă un

pat și, pentru aceasta, s-a recurs la instalarea unor paturi suplimentare prin **micsorarea spațiului dintre paturi** (în multe penitenciare, distanța dintre paturi este de 30-40 cm. iar pe mijlocul camerei de detenție, a rămas un culoar de circa un metru lățime, pentru accesul la toaletă) **și prin adăugarea celui de al treilea sau chiar al patrulea nivel de paturi pe înălțime.**

În 1997, la Penitenciarul Brăila, a cărei capacitate normată era de 638 de paturi, se adăugaseră paturi **pe patru nivele** pentru cazarea celor 1055 de deținuți. În același an, la penitenciarul de maximă siguranță din Craiova, se instalaseră **2.038 de paturi pe 3 și 4 "etaje", capacitatea normată fiind de 1.450. 2.015 deținuți din care 743 în arest preventiv, prezumați nevinovați, trăiau în aceste condiții inumane.** Este greu de imaginat o cameră cu **92 de paturi suprapuse pe 4 nivele** (patul de sus, la nici 50 cm de tavan) în care stăteau **99 de deținuți!** În 1999, situația era **și mai gravă: 2.415 deținuți.** În 2004, după reorganizare și reparații substanțiale, dar și în urma scăderii numărului celor arestați preventiv, PMS Craiova avea **1.890 de deținuți** din care 93 în arest preventiv. Calculat la cei 4 m² per deținut, procentul de ocupare era în 2004 de **282%!**

Penitenciarul Mândrești – Focșani este un alt exemplu de supra-aglomerare. Capacitatea normată este de 670 de locuri iar numărul paturilor instalate, de o mie. În 1995 erau 1345 de deținuți, în 1997, 1318 (din care peste 50% în arest preventiv) iar în 1999, 1448. Trebuie menționată inițiativa conducerii de atunci a penitenciarului de a instala corturi militare în perimetrul penitenciarului, în care erau mutați o parte din deținuți pe durata sezonului cald, decongestionând astfel – fie chiar și temporar – spațiile interioare de detenție.

Penitenciarul Bacău este deținătorul unui trist record în materie de supra-aglomerare. La o capacitate normată de **468 de locuri**, evoluția constatată de APADOR-CH pe durata celor patru vizite, a fost următoarea:

- 1997: **770 de paturi, 1.503 deținuți**
- 1998: **780 de paturi, 1.938 deținuți**
- 2002: **1.117 paturi, 1.541 deținuți**
- 2003: **1.031 paturi, 1.604 deținuți**

Așadar, gradul de ocupare raportat la capacitatea normată de 468 de locuri depășește constant 300%.

Penitenciarul Jilava a fost – și este – constant supra-aglomerat. La o capacitate normată de 1.530 de locuri, penitenciarul avea 2.400 de paturi și 3.360 de deținuți în 1996, 2.600 de paturi și 3.190 de deținuți în 1998, 2.555 de paturi și 3.373 de deținuți în 2000 și 2.551 de paturi la 3.187 de deținuți, în 2003. Penitenciarul Jilava este, în principiu, de "tranzit", adică aici sunt aduși deținuții din toată țara care au recurs la Înalta Curte de Casație și Justiție. După pronunțare, ei sunt trimiși la alte penitenciare

pentru executarea pedepsei. Dar aceasta nu exclude existența unor deținuți care își execută integral pedepsele la Jilava. Aproximativ în 2000, școala de subofițeri de penitenciar s-a mutat de la Jilava la Tg. Ocna. Din păcate, spațiul eliberat a fost ocupat de **birouri** ale administrației penitenciarului. Ar fi fost de dorit să fie transformat în camere de detenție, sau măcar să fie amenajat ca club, bibliotecă și/sau sală de sport, **oricum, în beneficiul deținuților și nu al administrației.**

Nici Botoșani nu este într-o situație mai bună. La 710 locuri capacitate normată (la 6m³ de aer/deținut) sau 510 (la minimum 4 m²/deținut) penitenciarul avea 850 de paturi la 1.351 deținuți în 1995, 970 de paturi la 1.337 deținuți în 2001 și 1.195 de paturi la 1.145 de deținuți în 2004. În aparență, un progres în 2004. În realitate, o depășire cu peste 50% a capacității după norma "clasică" și cu mai mult de 100% după normele recomandate de CPT.

Practic, în nici un penitenciar din România nu se respectă nici regula celor 4 m²/deținut și nici măcar a celor 6 m³ de aer. Chiar și penitenciare relativ noi, Ploiești de pildă, se află în aceeași situație: în 2001, la o capacitate normată de 500 de locuri erau 625 de paturi instalate la 864 de deținuți, iar în 2002, cifrele erau 574 locuri (capacitate normată)/760 paturi instalate/1.136 deținuți. O precizare: penitenciarul din Ploiești a fost gândit ca loc de detenție pentru arestații preventiv, pentru decongestionarea Penitenciarului Jilava. Din păcate, nu s-a întâmplat așa.

DGP a avut inițiativa de a prelua de la alte instituții ale statului (în principal de la M.Ap.N.) spații dezafectate pe care le-a amenajat ca secții ale unor penitenciare (de ex., Valul lui Traian - Poarta Albă sau Movila Vulpii - Târgșor). De asemenea, pe lângă reparațiile capitale, în cei 10 ani de monitorizare de către APADOR-CH, s-au construit și penitenciare noi, cum ar fi cel deja menționat din Ploiești, Rahova-București (eronat considerat de opinia publică drept "penitenciar de lux") sau cel de la Giurgiu. Din păcate, și acestea au urmat "regula", devenind în scurt timp supraaglomerate (cu excepția secțiilor pentru bărbați de la Rahova).

Recomandări:

- 1. Calcularea gradului de ocupare al penitenciarelor prin raportarea la norma de 4 m²/deținut, pentru a avea imaginea clară a situației reale din sistemul penitenciar;**
- 2. Construirea de noi penitenciare/preluarea de alte spații pentru a asigura cazarea deținuților prin raportarea la norma de 4 m²/deținut;**
- 3. Modificarea politicii penale și implementarea alternativelor la încarcerare pentru reducerea numărului de deținuți.²**

² Alternativelor la încarcerare sunt reglementate în noua lege privind executarea pedepselor. Vezi și nota de subsol nr.1

2. Asistența medico-sanitară

Deținuții cu probleme de sănătate primesc îngrijiri medicale ori în cadrul penitenciarelor, ori, pentru afecțiuni mai grave, în spitalele penitenciare. Fiecare penitenciar are unul sau mai multe cabinete medicale și infirmerii. Aproape o mie de doctori, dentiști, asistenți medicali se ocupă de starea de sănătate a deținuților, de igiena locurilor de detenție, de calitatea și cantitatea hranei etc.

Cele mai importante atribuții ale medicilor de penitenciar se referă la:

- starea de sănătate a deținuților (consultații, tratament, internări, transferuri la spitale penitenciare sau civile etc.);
- igiena locului de detenție și igiena corporală a deținuților;
- calitatea și cantitatea hranei deținuților;
- examinarea fiecărui deținut la aducerea în penitenciar și completarea fișei medicale personale;
- examinarea deținuților sancționați cu izolarea înainte de începerea executării pedepsei și pe durata acesteia;
- participarea la ședințele medicilor legiști din afara sistemului penitenciar în care se discută cererile de întrerupere a executării pedepsei pe motive de boală.

Medicii sunt, în majoritate, generaliști. În principiu, există doi astfel de doctori în fiecare penitenciar, dar ei se ocupă și de cadre și de familiile lor, cărora le rezervă două sau chiar trei ore de consultații, de două-trei ori pe săptămână sau chiar mai des. Programul de lucru al medicilor este de 7 ore zilnic de luni până vineri inclusiv, plus gărzile. În aceste condiții, la o medie de 80 de deținuți consultați zilnic (cifrele variază între 60 și 100 – 120, de la penitenciar la penitenciar) rezultă că fiecare dintre ei beneficiază de o consultație de 5 minute! Practic, înseamnă că deținutul apucă doar să-și spună numele și eventual de ce boală **știe el că suferă**. În multe cazuri, deținuții sunt văzuți doar de asistenții medicali care fie le dau medicația deja stabilită, fie le prescriu banalele antinevralgice, indiferent de ce reclamă deținuții.

Reprezentanții APADOR-CH au văzut unele fișe medicale pe care scria mare "*simulant*". Această etichetă pusă de un medic de penitenciar are drept consecință ignorarea deținutului respectiv, *indiferent de simptomele descrise*, considerându-se că minte. Fără a nega că pot exista astfel de deținuți, asociația a insistat asupra posibilității ca chiar și un *simulant să se îmbolnăvească*. Există deci riscul de a nu consulta, sau de a nu lua în serios, un astfel de deținut pentru că este catalogat, de la bun început ca *mincinos*.

APADOR-CH a cerut insistent de-a lungul anilor ca medicii și asistenții să se ocupe **numai de deținuți, iar de cadre, doar în situații de urgență**. În 1999, DGP a informat asociația că a emis un ordin în acest sens, prin care se cerea cadrelor să apeleze la medicii de familie. Numai că, între timp, toți medicii generaliști din sistemul penitenciar au devenit *medici de familie*. Cum era de așteptat, cadrele și familiile lor *s-au înscris pe listele lor de pacienți*. Cu alte cuvinte **nu s-a schimbat nimic**. Ca și în 1995, și în 2004 programul de **consultații pentru cadre** era afișat la loc vizibil.

Principalul argument al APADOR-CH se referă la numărul mare de deținuți a căror sănătate depinde exclusiv de medicul de penitenciar. Cadrele și familiile lor pot apela, cu formalități minime sau contra cost, la serviciile unor doctori de specialitate, la clinici particulare sau la serviciile medicale de urgență. **Deținuții nu au aceste posibilități**. Cele de mai sus sunt cu atât mai valabile cu cât au existat – și există încă – penitenciare care lucrează cu **un singur medic**, fie pentru că nu s-a găsit încă unul doritor să lucreze în acest mediu special, fie pentru că al doilea doctor este la rezidențiat, la specializare, în concediu pre/post-natal etc. În 1997, la Bacău lucra un singur doctor (dentist!) ajutat de 6 asistenți la 1503 deținuți plus cadrele de penitenciar și familiile lor. În același an, situația era asemănătoare și la Bistrița, dar la un număr mai mic de deținuți și cadre.

În 1998, la Tulcea era numai un doctor (al doilea era la rezidențiat) pentru mai bine de 1500 de deținuți. Aproape 500 de deținuți se aflau în secția de la Chilia Veche, unde se ajunge foarte greu cu mașina (șoseaua este adesea inundată) și cel mai adesea, cu șalupa pe brațul Chilia (cam 6 ore dus-întors). În 1999, când reprezentanții asociației au ajuns la Chilia Veche, un singur asistent medical răspundea de aproape 700 de deținuți. După informațiile asociației și în anii următori inclusiv 2004, la Chilia Veche nu lucra nici un doctor iar Penitenciarul Tulcea, de care depinde secția, avea, în continuare, doar un medic.

Tot în 1998, Penitenciarul pentru femei Târgșor avea un singur medic la 1013 deținute. Situația s-a îmbunătățit substanțial în 2004, când trei medici generaliști, un stomatolog și zece asistenți, plus un medic ginecolog care consultă o dată pe săptămână se ocupau de cele 585 de deținute și cei 36 de deținuți aduși la Târgșor pentru munci.

În 1998, situația era dramatică și la Mărgineni unde tot un singur medic avea în îngrijire 2276 de deținuți, plus cadrele și familiile acestora. Un an mai târziu, la Mărgineni se modificase doar numărul deținuților (2100), nu și numărul medicilor.

În 2000, la Tg. Jiu erau 2 doctori la 1200 de deținuți, plus cadrele și familiile lor. Ar părea rezonabil dacă aceeași doi doctori nu s-ar fi ocupat **și de personalul Tribunalului județean**. După vizita APADOR-CH, DGP a dat asigurări că s-ar fi

renunțat la consultațiile pentru personalul tribunalului. Dar în 2002, reprezentanții asociației au descoperit că medicii penitenciarului continuau să acorde consultații atât cadrelor și familiilor lor, cât și celor circa **250 de persoane care lucrau pentru judecătoria și parchetul Tg. Jiu, plus familiile**. Asta pe lângă cei 1300 de deținuți câți erau în penitenciar la data vizitei reprezentanților asociației.

În 2001, la Ploiești cabinetul stomatologic era în curs de amenajare iar la Iași nu exista medic stomatolog. Prin urmare, deținuții cu probleme dentare trebuia să aștepte cu săptămânile pentru a fi duși la cabinete stomatologice din afara penitenciarului. În 2002, la Ploiești, cabinetul fusese amenajat, fusese angajat și un doctor dar deținuții nu puteau beneficia de servicii pentru că.... lipseau **materialele necesare!**

2.1. Starea de sănătate a deținuților

Potrivit Anuarului statistic al DGP pe 1999, **78.799 de deținuți fuseseră afectați de boli ale aparatului respirator. Cifra este uriașă și înseamnă că, la un rulaj de 90.000 de deținuți (inclusiv intrări și ieșiri) aproape toți au avut această problemă de sănătate. Numărul de deținuți cu acest gen de boli a crescut în fiecare an, ajungând la 121.106 în 2004 (cazuri noi). Este inexplicabilă o astfel de creștere date fiind, pe de o parte, scăderea constantă a numărului de deținuți (este adevărat, cifra se referă la **totalul** deținuților rulați) iar pe de alta, reducerea numărului de bolnavi cu **alte** categorii de boli.**

În opinia APADOR-CH, cauzele sunt: supraaglomerarea (aerul din camere este irespirabil, mai ales în sezonul cald, iar șansele de contaminare sunt foarte mari), frigul din spațiile de detenție, inclusiv din sălile de baie, în anotimpurile reci (în 1998, la Aiud, se furniza căldură numai **o oră pe noapte**), scoaterea la muncă fără haine adecvate și chiar natura muncii prestate (de pildă, ateliere de tâmplărie sau vopsitorie lipsite de ventilație).

Următoarele în "ierarhia" din 1999, sunt bolile de piele – **29.339 de cazuri**. Incidența lor a crescut până în 2002 (**40.748 de cazuri**), după care a scăzut la **32.365** în 2003 și la **18.837** în 2004. (Toate cifrele se referă la cazuri noi) APADOR-CH consideră că principala cauză este **igiena precară atât în spațiile de detenție, cât și la nivelul fiecărui deținut**, pentru care răspunderea revine în primul rând cadrelor medicale.

Deși administrația penitenciarelor a făcut, de-a lungul anilor, eforturi substanțiale, de la construirea de noi închisori sau pavilioane, la reparații capitale în cele vechi, multe locuri de detenție sunt pline de păduchi, gândaci și șoareci (în 2000 – la Vaslui, Botoșani, Jilava, Miercurea Ciuc, Tg. Jiu, apoi în 2001 – din nou Botoșani, apoi Oradea și Bârcea Mare. Situația din 2000 de la Vaslui și Tg. Jiu era identică și în 2002. Iar exemplele continuă și în 2003 și 2004). Dezinsecțiile, oricât de frecvente ar fi, nu pot fi eficiente pentru că: majoritatea saltelelor sunt foarte vechi, rupte,

murdare, cu câlții – câți mai sunt – făcuți ghemotoace; cearceafurile, fețele de pernă și păturile sunt, de regulă, vechi și îmbâcsite de praf, murdărie, resturi de mâncare (deținuții care nu ies la muncă, adică aproximativ două treimi din numărul total, stau 23 de ore din 24 pe paturi și aici și mănâncă. Sunt doar câteva penitenciare care au reușit să amenajeze săli de mese, de pildă Valul lui Traian, secție a Penitenciarului Poarta Albă, sau Târgșor, sau CRM-urile). Mașinile de spălat din dotarea penitenciarelor sunt foarte vechi, cu eficiență extrem de scăzută.

În 2002, la **infirmaria** Penitenciarului Bacău, reprezentanții APADOR-CH au găsit un deținut cu un picior amputat, care dormea pe ciment pe o saltea improvizată extrem de murdară, cearceafurile fiind pur și simplu negre de murdărie.

Pe lângă toate acestea, în marea majoritate a penitenciarelor, deținuții sunt **obligați** să poarte "uniformele" distribuite de penitenciar. Cel mai adesea, uniformele sunt efecte militare uzate, desperecheate, unele rupte și cârpite rudimentar, provenind de la armată sau poliție. Este practic imposibil ca acestea să fie dezinfectate. DGP a investit fonduri doar pentru "costumele de instanță", deținuții primind haine decente atunci când se prezintă la procese, și pentru "salopetele portocalii" ale deținuților pe viață. APADOR-CH a insistat permanent ca deținuții să fie lăsați să poarte propriile haine iar uniformele de penitenciar (în nici un caz cele foarte uzate, folosite chiar și în 2004) să fie distribuite numai deținuților care doresc să le poarte.

Cea mai "edificatoare" boală de piele pentru starea de igienă proastă aproape generală este scabia (adică râia). Astfel de cazuri apar în mai toate penitenciarele, cu frecvență mai mult sau mai puțin redusă. Însă în 2002, la Penitenciarul Codlea a avut loc o adevărată epidemie de râie (32 de cazuri în nici două luni, din care unele cu suprainfecții au necesitat internarea). În 2003, s-au semnalat 10 cazuri de scabie la Colibași și alte câteva la CRM Tichilești (devenit, în același an, penitenciar pentru minori și tineri) . "Scuza" invocată de cadrele medicale din mai toate penitenciarele este că "deținuții nu se spală", ceea ce conține o doză de adevăr. Dar, în marea majoritate a penitenciarelor, deținuții pot face un duș cald o dată pe săptămână, în rest spălându-se și spălându-și obiectele personale cu apă rece. Exceptând pavilioanele nou construite sau temeinic reparate, în care fiecare cameră de detenție are propriul grup sanitar cu duș, penitenciarele au una – două săli de baie, în care sunt aduși pe rând, toți deținuții. În 1998, la Colibași exista o singură sală de baie cu 40 de dușuri pentru aproximativ 1700 de deținuți. (O a doua sală de baie cu 12 dușuri era folosită numai de deținuții "cu paraziți".) Tot în 1998, la Târgșor, peste o mie de deținute aveau la dispoziție o singură sală de baie cu 31 de dușuri. Pe lângă toate acestea, foarte multe WC-uri (tip "turcesc") din întreg sistemul penitenciar sunt deteriorate și insalubre.

A treia categorie de boli foarte frecvente sunt cele ale aparatului digestiv. Potrivit Anuarului statistic al DGP din 1999, **25955 de deținuți, adică mai mult de un sfert**

din efectivele rulate, figurau cu astfel de afecțiuni. În anii următori, numărul cazurilor noi de îmbolnăvire a crescut până la un vârf de 78240 în 2002, după a urmat o descreștere în 2003 (70925) și în 2004 (60785). *Trebuie precizat din nou că s-a avut în vedere totalul deținuților rulați în fiecare an.*

Cea mai plauzibilă explicație pentru numărul foarte mare de deținuți cu boli ale aparatului digestiv este calitatea proastă a alimentelor și modul defectuos de preparare a acestora. Iar la Penitenciarul Jilava și la spitalul penitenciar învecinat, **se adaugă și calitatea sub orice critică a apei potabile** (deținuții de aici s-au plâns în repetate rânduri că apa de la robinet este plină de nisip și mormoloci și că sunt nevoiți s-o filtreze "prin cârpe" înainte de o bea. În 2004, potrivit cadrelor medicale, apa potabilă din zona Jilava nu prezenta impurități ci doar "nitrați", care nu ar fi prezentat pericol decât pentru.... sugari.)

În regulă generală, meniurile conțin, cu mici variații, un ceai dimineața (practic, apă caldă colorată) cu biscuiți sau pâine, margarină și/sau marmeladă, apoi la prânz, o ciorbă (apă fiartă cu ceva legume și eventual oase fără carne) și un fel doi (cartofi, varză sau fasole, iarăși cu multă zeamă, ceva grăsime și foarte puțină carne) iar seara, paste făinoase sau orez, sau cartofi. Cu unele excepții, felul doi de la prânz seamănă uimitor cu felul întâi. Iar carnea, de porc, atâta câtă se vede în marmite, este "carcasă", adică oase, grăsime și foarte puțină carne propriu-zisă, la care se adaugă capete, copite și cozi. Astfel, se acoperă normele de calorii/zi/deținut dar calitatea și chiar cantitatea hranei lasă foarte mult de dorit. În plus, în opinia asociației, de foarte multe ori cantitățile de carne înscrise în fișele zilnice **nu corespund cu ce ajunge în castroanele deținuților.** (Intr-una din vizitele la Galați, reprezentanții APADOR-CH au găsit dosite circa 8 kg de carne din rația deținuților pe ziua respectivă.) Cu toate acestea, avizul medicilor este invariabil favorabil (hrana "corespunde *organoleptic*", termen generic care spune "tot și nimic").

Aproape toate penitenciarele au ferme agro-zootehnice proprii în care muncesc deținuții (Penitenciarul Pelendava este chiar o fermă), principalele activități fiind creșterea porcilor și legumicultura. Cu toate acestea, deținuții primesc numai carne "în carcasă" și subproduse în vreme ce carnea de calitate mai bună și foarte bună ajunge la popota cadrelor, care mai au și posibilitatea de a o cumpăra la preț de producător. Legumele se cultivă în sortiment redus (cartofi, varză, ceapă) și se depozitează în condiții improprii. Reprezentanții APADOR-CH au văzut, în numeroase vizite, ceapă și cartofi încolțiți sau varză și morcovi (semi) putreziți.

Valoarea nutrițională scăzută și calitatea slabă a hranei, ca și nerespectarea normelor de igienă alimentară, sunt principalele motive ale numeroaselor cazuri de boli ale aparatului digestiv. Este foarte bine că prin Ordinul ministrului justiției nr. 3131/2003 a crescut numărul pachetelor de alimente la care deținuții au dreptul în fiecare lună

(între două și patru). Dar mulți deținuți nu mai sunt căutați de familie sau prieteni și iarăși mulți provin din familii prea sărace ca să le poată trimite pachete.

Magazinele de penitenciar sunt, de asemenea, o inițiativă bună. Dar problema este *cu ce bani?* Deținuții care primesc bani de la rude dar și pachete, pot cheltui pe cumpărături de la aceste magazine o sumă echivalentă cu un salariu minim pe economie (la sfârșitul anului 2004, aceasta înseamnă circa 80 Euro/lună). Deținuții necăutați pot cheltui până la două salarii minime pe economie. Evident, cu condiția să **muncească**. Or, aproximativ o treime din numărul total de deținuți apti de muncă **muncesc în majoritatea cazurilor, temporar sau sezonier. În plus, ei primesc doar 10% din banii câștigați** (restul revine penitenciarului), salariile fiind în general echivalente cu salariul minim pe economie. În consecință, este practic imposibil ca un deținut necăutat să aibă la dispoziție două salarii minime în fiecare lună pentru cumpărături.

Pe lângă cele trei categorii de boli cu cea mai largă răspândire în sistemul penitenciar (bolile psihice formează un capitol separat al raportului), trebuie menționate în mod special două boli cu incidență frecventă în penitenciare: TBC și lues. (Cazurile de deținuți infectați cu HIV sau bolnavi de SIDA sunt prezentate separat).

2.1.1. TBC

Datele statistice ale DGP arată că, în 1999 se înregistrau 2747 de deținuți bolnavi de TBC. Pentru anul 2000 nu există informații. Din 2001 până în 2004 s-au înregistrat următoarele cazuri **noi** de îmbolnăvire: 2001 – 751, 2002 – 852, 2003 – 934, 2004 – 664. Este vorba, desigur, de cazurile **depistate** atât la aducerea în penitenciar (aresturile poliției, de unde provin cei mai mulți, au **obligația de a anexa la fișa medicală și rezultatul radioscopiei pulmonare**) cât și ulterior, pe durata detenției. În mod cert, iar mulți medici de penitenciar o recunosc cu "jumătate de gură", sunt multe cazuri de îmbolnăviri **în perioada executării pedepsei** (în 2000, doctorii de la Jilava recunoșteau că aproximativ jumătate din numărul deținuților cu TBC contractaseră boala **după** aducerea lor în sistemul penitenciar). Intenții bune din partea ANP pentru combaterea TBC în sistem există dar, din păcate, ele nu se finalizează din motive uneori ridicole. De pildă, în 2004, la Spitalul Penitenciar Colibași, un laborator mobil modern pentru depistarea TBC cu care ar fi trebuit să fie examinați deținuții din mai multe penitenciare, era **nefuncțional pentru că ar fi trebuit angajat încă un șofer (pe lângă cei 9 deja încadrați) și pentru că unicul medic radiolog al spitalului nu putea să facă deplasări, pentru că asta ar fi însemnat abandonarea, chiar temporară, a pacienților de la Colibași**.

În aproape toate penitenciarele există camere pentru bolnavi de TBC, de obicei *stabilizați*, adică după ce au fost tratați într-unul din spitalele penitenciare (Jilava sau Tg. Ocna). Evident, condițiile de detenție sunt la fel de proaste ca și pentru ceilalți

deținuți, cu diferența că primesc mâncare de regim, ceea ce înseamnă un număr de calorii în plus.

În 1995, reprezentanții APADOR-CH au găsit la Spitalul Penitenciar Jilava (pe atunci singurul din întreg sistemul) o cameră în care erau **71 de deținuți bolnavi de TBC la 30 de paturi. Unii dormeau pe jos, pe saltele rupte și murdare, pline de păduchi. Bolnavii erau îmbrăcați cu pijamale vechi și rupte, furnizate de spital și nu li se permitea să poarte propria lenjerie de corp.** Camera avea un grup sanitar format din două WC-uri și un spălător cu 3 robinete, iar pe întreaga secție era doar o sală de baie cu 6 dușuri. Se furniza apă caldă doar o dată pe săptămână, timp de două ore, fiecărui deținut bolnav de pe secție revenindu-i cam două-trei minute pentru duș! Într-o altă cameră, unde erau **37 de deținuți la 19 paturi**, domnea aceeași mizerie. În plus, doi deținuți cu TBC sufereau și de scabie infectată. Cadrele medicale spuneau că nu îi puteau transfera la secția de dermatologie pentru că îi puteau contamina pe alții cu TBC. Iar varianta transmiterii scabiei celorlalți bolnavi din cameră nu era considerată importantă pentru că "râia e mai puțin gravă decât TBC".

Deși situația de la spitalul Jilava s-a ameliorat în anii următori, în opinia APADOR-CH această unitate spitalicească era, chiar și în 2004, încă departe de standardele minime în materie de igienă și îngrijire a bolnavilor.

2.1.2. Lues

Conform statisticilor DGP, în 1999 se înregistrau 1.091 deținuți bolnavi de sifilis. În 2001 (datele pentru anul 2000 lipsesc) numărul era de 1.158. În anii următori, numărul de cazuri noi a scăzut treptat, ajungând la 652 în 2004.

Toți doctorii au susținut la unison că deținuții contractaseră boala **în libertate, înainte de a fi arestați**. APADOR-CH nu are aceeași certitudine. Ani la rând cadrele din penitenciare au negat practicarea relațiilor homosexuale între deținuți. De aceea au refuzat constant posibilitatea distribuirii prezervativelor în penitenciare chiar și cu costuri foarte mici, aproape simbolice. Atitudinea s-a mai schimbat după dezincriminarea relațiilor dintre persoane adulte de același sex (în 2001) dar doar în sensul acceptării realității. Până la distribuirea de prezervative va mai trece o perioadă. Totuși, un prim pas mărunț s-a făcut în 2004: deținuților puși în libertate li se dau prezervative. Prin urmare, în penitenciare se practică în continuare sex neprotejat (sau protejat cu mijloace improvizate, extrem de nocive), cu riscul ridicat al transmiterii unor boli, inclusiv lues sau, și mai grav, al contaminării cu HIV.

APADOR-CH insistă asupra distribuirii prezervativelor în penitenciare. Costurile vor fi cu siguranță mult mai mici decât cheltuielile pe care le presupun tratamentele medicale.

2.2. Examinare deținuților la aducerea în penitenciar

În marea lor majoritate, deținuții trec întâi prin aresturile poliției. Până în urmă cu 7-8 ani, stăteau în aresturi până când procurorul care conducea ancheta întocmea rechizitoriul de trimitere în judecată, ceea ce putea dura luni sau chiar ani. Începând din 1998, în urma unor decizii ale Curții Constituționale, s-a instaurat treptat procedura reexaminării **lunare, de către instanțe**, a motivelor pe care se bazează privarea de libertate a unei persoane. Procedura a fost legiferată abia în 2003, o dată cu modificarea Codului de procedură penală. Inșă chiar dacă s-a instituit această garanție, o persoană privată de libertate poate rămâne în aresturile poliției, cu mandat prelungit lunar, până la șase luni. În afara regimului de detenție mult mai restrictiv în aresturi (care sunt subordonate Inspectoratului General al Poliției, aflat, la rândul său, în subordinea Ministerului Administrației și Internelor) decât în penitenciare (Administrația Penitenciarelor se subordonează Ministerului Justiției), problema majoră rămâne cea niciodată recunoscută de MAI a **abuzurilor fizice și/sau psihice comise de polițiști împotriva arestaților, cu scopul de a-i determina să recunoască faptele de care sunt bănuiți sau chiar să își asume infracțiuni rămase cu autori neidentificați (AN-uri)**.

Fiecărui dintre arestați i se întocmesc de către polițiști dosarul "de penitenciar" (denumire moștenită din trecut care sugerează că persoana bănuită va ajunge neapărat în penitenciar, ignorându-se prin aceasta prezumția de nevinovăție) și fișa medicală. Potrivit legii, o persoană reținută/arestată trebuie să fie examinată de un medic în termen de 24 de ore și să facă o radiografie pulmonară. Rezultatele se trec în fișa medicală care, împreună cu dosarul "de penitenciar", însoțesc persoana transferată în sistemul penitenciar. La depunerea în penitenciar, arestatul este obligatoriu examinat din nou de medicul de penitenciar, care trece constatările în fișa medicală. APADOR-CH **nu a văzut vreo fișă medicală a vreunui deținut în care un medic al aresturilor poliției sau de penitenciar să fi consemnat urme de lovituri**. Toți medicii de penitenciar au susținut la unison că **nu au fost niciodată în situația de a constata urme de violență la vreun deținut transferat dintr-un arest al poliției**. Dacă ar fi fost cazul, ar fi **refuzat** să-l primească și l-ar fi **returnat poliției**. În opinia APADOR-CH, această soluție, chiar ipotetică, nu este corectă. Un deținut cu urme de violență nu trebuie retrimis în custodia celor care se presupune că l-au bătut. El ar trebui preluat de penitenciar, cu consemnarea detaliată a tuturor semnelor și a declarațiilor sale și cu mențiuni separată în procesul-verbal de predare/preluare a persoanei.

În 2002, Nelu Bălăsoiu, care abia împlinise 18 ani, a fost reținut de poliția din Tg. Cărbunești pentru furtul unei roți de autoturism. S-a emis mandat de arestare și a rămas în arestul poliției timp de **șase săptămâni**. APADOR-CH are *convingerea că, în această perioadă, tânărul a fost bătut cu sălbăticie și în mod repetat de polițiști*. Deși a fost transferat la Penitenciarul Tg. Jiu, **fără fișă medicală**, medicul

penitenciarului l-a acceptat. N.B. era atât de șocat de tratamentul din arestul poliției precum și de repetatele amenințări ale polițiștilor că dacă va reclama ceva, tot la ei va ajunge, încât nu a îndrăznit să spună nimănui ce i se întâmplase. Inșă medicul de penitenciar ar fi trebuit să se sesizeze de lipsa fișei medicale dar și de faptul că deținutul avea picioarele și abdomenul umflate. După câteva zile de vomitat continuu și urinat sânge, N.B. a ajuns, în sfârșit, la cabinetul medical. După două diagnostice eronate (al doilea chiar la Spitalul județean), tânărul a fost transportat la Spitalul Penitenciar Jilava, unde a decedat după 16 ore. Examenul urologic efectuat imediat după internarea la Jilava a arătat clar, **că ambii rinichi erau zdrobiți, că ureea în sânge era de aproape 4 ori mai mare decât limita normală, iar creatinina de 10 ori mai mare.**

Parchetul militar Craiova (sesizat și de rudele decedatului și de APADOR-CH) a decis neînceperea urmăririi penale atât în privința culpei cadrelor medicale din Penitenciarul Tg. Jiu cât și a polițiștilor de la Tg. Cărbunești. După parcurgerea căilor ierarhice de atac, familia victimei a contestat soluțiile parchetului în instanță, cu sprijinul APADOR-CH și al asociației Romani CRISS. La sfârșitul anului 2004 nu exista, încă, o hotărâre definitivă.

2.3. Transferarea deținuților bolnavi la spitale

Dacă medicul de penitenciar consideră că este cazul, un deținut bolnav poate fi transferat fie la unul din cele 5 spitale penitenciare, fie la un spital civil (din afara sistemului).

Există situații în care, deși transferarea într-un spital se impunea, această decizie nu a fost luată de medicul din penitenciar. Dacă în cazul Nelu Bălăsoiu (prezentat mai sus) se mai poate presupune că dacă ar fi fost transferat mai rapid la un spital (fie Spitalul Județean din Tg. Jiu, fie Spitalul Penitenciar Jilava) ar fi avut o șansă de supraviețuire, într-un alt caz, mult mai vechi, al APADOR-CH este **cert că spitalizarea la timp ar fi salvat de la moarte un tânăr de 18 ani.** Este vorba despre Radu-Daniel Achim, condamnat în 1992, când avea doar 16 ani, la doi ani și șase luni de internare în Centrul pentru Reeducarea Minorilor de la Găiești. (titlatura CRM la acea vreme era Școala Specială de Muncă și Reeducare) pentru furtul unor dulciuri. În august 1993, a fost internat la Spitalul Penitenciar Jilava cu diagnosticul TBC pulmonar. Datorită modului defectuos în care a fost tratat, boala i s-a agravat și s-a decis transferarea, în fapt întreruperea executării pedepsei, în vederea internării la Spitalul de Ftiziologie din București. Formalitățile au durat trei luni. La 14 ianuarie 1994 a fost adus la spitalul de specialitate dar, o săptămână mai târziu, a decedat. Diagnosticul la internare a fost TBC la ambii plămâni, insuficiență renală acută și cașexie. Tânărul era atât de slab încât medicii de la SFB nu au avut cum să-i facă o injecție! Timp de **zece ani**, mama lui Achim, sprijinită constant de APADOR-CH, a încercat toate căile legale de atac. După repetate soluții de "neîncepere a urmăririi

penale" ale parchetului militar, s-a recurs la ultima posibilitate legală la acea vreme, respectiv un proces civil împotriva autorităților prin care se solicitau despăgubiri pentru daune morale și materiale. În 2004, după nenumărate amânări, instanțele au dat o hotărâre definitivă prin care se acordau mamei lui Achim despăgubiri în valoare de 140 milioane lei, sumă pentru care s-a cerut reactualizarea.

În situația în care deținutul este transferat la un spital civil, problema semnalată în mod repetat de APADOR-CH este **încătușarea deținutului pe toată durata internării. În plus, câte doi subofițeri supraveghetori îl păzesc în ture, 24 de ore din 24.** Comitetul pentru Prevenirea Torturii a recomandat insistent ca deținuții bolnavi *să nu fie imobilizați cu cătușe*, ci, dacă este nevoie, cu alte mijloace, de pildă bandaje elastice. În opinia APADOR-CH, chiar și imobilizarea deținutului bolnav cu mijloace mai puțin dure de tipul bandajelor ar trebui aplicată *numai la solicitarea medicului civil care îl tratează și care cunoaște natura și gravitatea bolii*. Pe lângă aceasta, asociația a cerut DGP găsirea unei soluții pentru a evita obligarea subofițerilor de a fi permanent prezenți într-un spital civil. O propunere concretă ar fi instalarea unor gratii la ferestre în una-două rezerve din spitale în care să fie internați deținuții bolnavi. Evident, în lipsa acestora, camerele respective pot fi folosite de alți bolnavi. În aceste condiții ar fi suficient un singur supraveghetor care ar sta pe coridor și nu în saloanele cu bolnavi. În 2004, după incendiul de la PMT Craiova (a se vedea capitolul "minori"), reprezentanții APADOR-CH au vizitat secția de arși de la Spitalul județean unde erau internați cei doi minori supraviețuitori. Aceștia aveau arsuri foarte grave și erau aproape permanent sedați. Cu toate acestea, doi supraveghetori de la PMT stăteau permanent cu ei, chiar în salon (adevărat însă, cei doi minori *nu* erau încătușați). **APADOR-CH a protestat constant împotriva acestei practici curente care intră în contradicție flagrantă cu standardele internaționale.**

2.4. Spitalele penitenciare

La sfârșitul anului 2004, sistemul penitenciar număra 6 spitale. Spitalul Penitenciar Rahova, ultimul dat în folosință în 2003, este axat, în principal pe chirurgie. Spitalul penitenciar cel mai solicitat a fost Jilava, în principal secțiile TBC și psihiatrie. La aceasta din urmă sunt internați, pe lângă deținuții cu probleme psihice și cei pentru care expertiza de specialitate este obligatorie conform legii penale. Durata medie a unei expertize este de două-trei săptămâni, cea mai lungă perioadă de observare a unui deținut fiind de o lună și jumătate. În noiembrie 2004, circa 30% din cele 84 de persoane internate la secția de psihiatrie erau în curs de expertizare.

Condițiile de detenție în spitalele penitenciare sunt, fără îndoială, mai bune decât cele generale sub aspectul cazării, hranei, igienei și al comportamentului personalului. Sunt destul de rare cazurile de pedepsire a deținuților bolnavi și, de obicei, cu

sanctiuni usoare. Din păcate, nu se organizează nici un fel de activități cu bolnavii, cu argumentul că ei se află în spital la tratament și că șederea lor este de scurtă durată.

Dintre cele 6 spitale penitenciare, cel de la Jilava a fost și este o nedorită excepție din toate punctele de vedere. În 2004, o parte din pavilionul central intrase în reparații generale. În restul pavilionului erau încă internați deținuți bolnavi, **în condiții din cele mai proaste : caloriferele erau reci iar frigul, pătrunzător; în unele camere, WC-urile și spălătoarele erau parțial sau total degradate și câteva geamuri, sparte; deținuții dintr-o cameră primeau un tub cu pastă de dinți la trei luni și un tub cu pastă de ras pe lună dar pentru toți cei 6 deținuți.**

Dar lucrul cel mai grav este că se mai practică **încătușarea deținuților bolnavi. În afară de încătușarea pe timpul transportului, la Spitalul Penitenciar Jilava bolnavii sunt imobilizați cu cătușe sau lanțuri și în alte situații.** În 1996, reprezentanții asociației l-au găsit pe deținutul C. Bădoi, bolnav de TBC, legat cu cătușele de pat, pentru că încercase în mod repetat să se automutilizeze. În plus, el refuzase tratamentul medical. Pe lângă faptul că *imobilizarea cu cătușe a deținuților bolnavi este inadmisibilă*, existau, cu siguranță, alte metode pentru a-l convinge pe C.B. că forma de protest aleasă era și periculoasă (pentru el dar și pentru ceilalți) și ineficientă. (C.B. dorea să fie retransferat la Penitenciarul Deva, pentru "a nu rata comisia de liberare condiționată". El executase deja 6 ani dintr-o pedeapsă de 9 ani și 7 luni pentru tâlhărie.)

În 2004, reprezentanții asociației au fost informați de un deținut, Ionel Garcea, aflat în Penitenciarul Jilava că *în august 2004, când era încă internat în spitalul Jilava, a fost bătut de o trupă de intervenții și apoi legat de pat cu cătușe la mâini și lanțuri la picioare, timp de două săptămâni. Rezultă că și spitalele au fost dotate cu lanțuri, care se și folosesc.* Atât acțiunea brutală a cadrelor cât și imobilizarea ulterioară s-ar fi datorat bănuielii că deținutul ar fi spart țevile de apă și și-ar fi inundat intenționat camera, lucru negat categoric de acesta.

APADOR-CH subliniază din nou că o intervenție în forță se justifică *numai în situații excepționale* (ceea ce nu este, desigur, cazul când se sparge o țevă) *și trebuie să respecte principiul proporționalității. Iar eventuala imobilizare a deținutului se aplică numai până la calmarea acestuia. Asociația cere ANP să reglementeze precis și concret situațiile în care pot avea loc astfel de intervenții precum și procedeele permise și durata aplicării lor.*

Vizitat de APADOR-CH în 2004, Spitalul Penitenciar Colibași (inaugurat în 2002) are condiții acceptabile de cazare, săli de tratament bine puse la punct și curate, aparatură medicală modernă. Însă spitalul depinde de penitenciarul învecinat pentru furnizarea apei calde (o dată pe săptămână, timp de două ore, ceea ce este, evident, insuficient) și căldurii, hrana bolnavilor ("norma 18" pentru TBC stabilizat și diabet,

practic o nesemnificativă îmbunătățire a regimului alimentar general), spălarea așternuturilor și efectelor personale, spațiul de vizite și telefonul public (aflate la intrarea în penitenciar ceea ce presupune că bolnavii trebuie să parcurgă o distanță destul de mare pentru o vizită sau un simplu telefon). Spitalul deține un impresionant "element de decor" – un laborator mobil ultramodern pentru depistarea TBC – care **stă** în curte, în loc să circule la cele 11 penitenciare arondate. (vezi și capitolul "Asistența medico-sanitară" – TBC).

Încătușarea bolnavilor la transferarea în spitale "civile" se practica și la Colibași dar în mod "selectiv", în funcție de gravitatea bolii și de natura faptei comise. Or metoda în sine este inadmisibilă și contrară standardelor, indiferent dacă este aplicată *numai* în cazul anumitor deținuți bolnavi.

Recomandări:

- 1. Renunțarea la imobilizarea cu lanțuri a deținuților bolnavi;**
- 2. Renunțarea la încătușare la transferarea în spitale "civile", inclusiv pe durata transportului.** Dacă un deținut bolnav este cu adevărat periculos *prin natura comportamentului în detenție*, el poate fi imobilizat cu *alte mijloace*, mai puțin vătămătoare;
- 3. Elaborarea și aplicarea unui regulament de ordine interioară separat pentru deținuții bolnavi din spitalele și infirmeriile penitenciare;**
- 4. Elaborarea și derularea unor programe cultural-educative adaptate naturii bolilor și duratei spitalizării;**
- 5. Elaborarea și derularea unor programe/activități special destinate bolnavilor psihici;**
- 6. Interzicerea rezervării unor ore din programul zilnic de lucru pentru consultarea cadrelor și familiilor acestora și, cu atât mai mult, a unor funcționari de la alte instituții.** Dacă doctorul este și medic de familie, el poate acorda consultații **după** cele 7 ore de program zilnic, ce trebuie dedicate integral deținuților;
- 7. Angajarea de personal medical suplimentar (medici și asistenți) pentru a asigura îngrijirea efectivă a deținuților.**

3. Activitatea cultural-educativă

Pedeapsa cu închisoarea are **două scopuri**: coerciția și educarea/pregătirea deținutului pentru reintegrarea în societate după executarea pedepsei. Până cu puțini ani în urmă, sistemul penitenciar românesc a pus accentul aproape exclusiv pe **latura punitivă**. Serviciul cultural-educativ exista desigur dar mai mult pe "hârtie", practic o sinecură pentru câțiva ofițeri și subofițeri sau soțiile acestora. Lucrurile s-au mișcat greu *în interiorul sistemului*. Impulsul pentru schimbare a venit *din afară, prin*

implicarea unor asociații și fundații neguvernamentale, precum și a unor culte religioase.

Trebuie precizat că BOR a pătruns în penitenciare prin intermediul unor preoți, **angajați și plătiți de DGP (în cadrul Direcției există chiar un capelan-șef care stabilește regulile)**. APADOR-CH nu pune în discuție nici necesitatea prezenței preoților ortodocși în penitenciarele din România și nici calitatea prestației lor – sunt preoți de penitenciar care chiar se străduiesc să îi ajute pe deținuți – ci doar *monopolul* pe care și l-au arogat în materie de religie. Un ordin mai vechi, încă în vigoare în 2004, al capelanului-șef **interzice deținuților să treacă de la o religie la alta pe durata detenției**, cu argumentul – discutabil – că aceștia se află în stare de stres și deci nu pot judeca limpede. Ordinul DGP **încalcă art. 29 din Constituția României și art. 8 din Convenția europeană a drepturilor omului, care garantează libertatea de conștiință, inclusiv religioasă**. În al doilea rând, APADOR-CH consideră inacceptabilă prezența preoților ortodocși de penitenciar la **întâlnirile deținuților cu reprezentanții altor culte**. Aceasta este o **imixtiune în relația dintre credincioși și clericii de altă religie ce nu poate fi, în nici un caz, justificată de prevenirea pericolului prozelitismului**, adesea invocat în fața reprezentanților APADOR-CH. Mai mult, *APADOR-CH nu este de acord cu unele atribuții ale preoților ortodocși cum ar fi participarea în comisiile de liberare condiționată și acordarea avizului la numirea responsabililor de cameră – întrucât prin aceste atribuții pot fi afectați în mod discriminatoriu deținuții de altă confesiune*.

3.1. Participarea deținuților la activități

Numărul cadrelor de penitenciar care lucrează în sectorul cultural-educativ este mic, reprezentând circa 3% din totalul angajaților. Programele pe care acestea le desfășoară cu deținuții sunt, de regulă, stabilite la nivelul DGP. Din păcate, conținutul programelor este mai degrabă formal și nu ține cont nici de gradul de înțelegere și, cu atât mai puțin, de interesul deținuților. Fără îndoială, există cursuri de alfabetizare în aproape toate penitenciarele. Sunt și deținuți încurajați să-și continue studiile la licee sau facultăți din afara sistemului penitenciar. Dar ei constituie o minoritate nereprezentativă pentru marea masă a deținuților.

Este adevărat – și lucrul acesta trebuie subliniat – că s-a trecut de la conferințe standard și plictisitoare ținute în fața a zeci de deținuți pasivi și foarte probabil neinteresați – la programe/proiecte cu grupuri reduse (15, 20, 30 de deținuți), ce încearcă a fi interactive. Însă, spre surprinderea reprezentanților APADOR-CH, nici un deținut dintre cei cu care au discutat nu își amintea să fi pus vreo întrebare sau să fi făcut vreun comentariu în legătură cu subiectele prezentate. Nici măcar pe tema educației sexuale (pudic inclusă în programul de educație igienico-sanitară) sau după vizionarea în comun a unui film. Există, desigur, unele programe care nici nu s-ar putea desfășura fără participarea directă a deținuților (controlul agresivității, terapia

de grup, dramaterapia etc.). Dar ele antrenează grupuri și mai mici de deținuți și, cu unele excepții datorate în principal organizațiilor neguvernamentale, se desfășoară sporadic.

Una din puținele activități constante este terapia individuală, desfășurată de psihologi. Dar, evident unu, maximum doi psihologi într-un penitenciar nu pot face față tuturor deținuților.

În principiu, este bine că se lucrează cu grupuri reduse numeric. Dar dacă într-un penitenciar cu peste o mie de deținuți se desfășoară două-trei programe, aceasta înseamnă că doar câteva zeci de deținuți participă la activități în vreme ce marea majoritate nu are altceva de făcut decât să stea în camere (exceptându-i pe cei circa o treime care ies la muncă). Este evident că în acest fel nu se pot înregistra progrese în direcția resocializării. În 1998, la penitenciarul din Timișoara **nu** exista nici un angajat la sectorul cultural-educativ, activitățile în acest domeniu fiind cât de cât acoperite de asociații/instituții din afara sistemului. În același an, la Mărgineni funcționau patru educatori la peste 2.200 de deținuți dar singurele rezultate palpabile erau un cerc de pictură și un proiect de educație în materie de HIV/SIDA, desfășurat de o organizație neguvernamentală. O excepție notabilă este Penitenciarul Tulcea, unde deținuții au fost duși la spectacole **în oraș, de șase ori în doi ani** (1998 și 1999) și s-a realizat **tot în oraș**, o expoziție cu obiecte sculptate de deținuți, la care au participat și aceștia. **În nici una din situații nu s-au produs incidente, deținuții comportându-se foarte bine.** Păcat că administrațiile celorlalte penitenciare sunt încă profund marcate de teama obsesivă de posibile "evenimente" negative, ceea ce le face să respingă de la bun început inițiative similare. Regula este că deținuții rămân constant închiși iar dacă se poate, să vină cei de afară în penitenciare atunci este bine. Dacă nu, nu. Singurii care beneficiază, de câțiva ani, de mai multă atenție sunt minorii aflați în detenție (vezi capitolul "Minori").

Un alt motiv de preocupare pentru APADOR-CH este modul în care sunt selectați deținuții care participă la programe/proiecte. Din constatările asociației a rezultat că sunt preferați deținuții nerecidiviști, care nu pun probleme personalului de penitenciar (nu protestează și nu se plâng niciodată, nu îi "incită" pe ceilalți deținuți să își ceară drepturile, eventual furnizează informații despre colegi etc.). Din aceeași categorie fac parte și deținuții incluși în diverse programe/proiecte ale organizațiilor/instituțiilor din afara sistemului penitenciar, acestea din urmă neavând posibilitatea de a face propria selecție. Prin urmare, **recidiviștii – mai numeroși decât "primarii" – nu participă decât la activități cultural-educative ocazionale sau "festiviste" (slujbe religioase, spectacole de Paști și Crăciun, filme proiectate la clubul deținuților).** În opinia APADOR-CH, **toți deținuții și, în primul rând cei mai "dificili", trebuie incluși în activități cultural-educative, concepute în așa fel încât să le trezească un interes real și, mai ales, să aibă impact pozitiv asupra lor. Asociația a propus în repetate rânduri consultarea deținuților cu privire la natura și conținutul**

acestor activități. Acest lucru se poate face, de exemplu, prin intermediul unor chestionare.

Mai este și problema folosirii **eficiente a spațiilor destinate acestor activități** (cluburi, curți de plimbare) și, mai ales, **a programului de lucru al personalului.** Cu rare excepții, reprezentanții APADOR-CH *nu au găsit, în timpul vizitelor, nici un fel de activitate cultural-educativă în desfășurare.* Si iarăși cu puține excepții, *nu se organizează nimic după-amiezile.* Practic, cadrele de la aceste secții lucrează cu deținuții cam 3-4 ore pe zi adică până pe la prânz când începe distribuția hranei pentru deținuți. Urmează, eventual, încă o oră de activități și....se termină programul de lucru! Nici varianta 12 ore de lucru urmate de 48 de ore libere nu este satisfăcătoare. Fiecare angajat răspunde de anume programe ce nu pot fi preluate de colegi. Concret, majoritatea programelor cu deținuții durează *trei luni, cu sesiuni de o oră și jumătate maximum două, o dată pe săptămână.* Aritmetic, rezultă că participarea efectivă a deținuților la un program de trei luni **nu depășește 24 de ore în total.**

Așadar, **sunt prea puține cadre care, la rândul lor, lucrează efectiv prea puține ore.** În aceste condiții, este greu de crezut că **activitatea cultural-educativă poate avea un efect benefic asupra deținuților.** În plus, activitățile se desfășoară numai la club sau în curți. Educatorii **nu intră în camerele de detenție, singurele contacte fiind prin vizetă.** Puțini au fost cei care au recunoscut că le este pur și simplu *teamă.* APADOR-CH admite că **lucrul cu deținuții implică riscuri mai mari decât alte profesii dar personalul de penitenciar le cunoaște din momentul angajării.** Cei care nu au rezistența fizică și psihică necesară pentru această meserie dificilă ar trebui să se îndrepte spre alte domenii de activitate.

O altă preocupare a asociației se referă la precaritatea programelor cultural-educative pentru deținuții cu pedepse mari, în principal pentru condamnații pe viață (în fapt, aceștia din urmă devin eligibili pentru liberare după executarea a 20 de ani de închisoare). Practic, "viețașii" (sunt circa 120 deținuți, majoritatea la Penitenciarele Rahova și Craiova) sunt complet izolați de ceilalți deținuți, inclusiv în spațiul de plimbare. APADOR-CH a propus ca deținuții pe viață și cei cu pedepse mari (peste 10 ani) să participe *împreună* la puținele acțiuni organizate pentru aceste două categorii, inclusiv la plimbarea zilnică. Pe lângă faptul că aceasta este practica în penitenciarele de maximă siguranță sau cu regim închis din cele mai multe țări europene (un condamnat cu pedeapsă mare sau pe viață nu este automat repartizat la un penitenciar de maximă siguranță. Iar dacă are un comportament bun, poate fi transferat ulterior la un penitenciar cu regim mai lejer), ar fi o modalitate simplă și necostisitoare de a micșora stresul teribil al acestor deținuți, datorat în primul rând coabitării îndelungate ("pe viață") cu aceiași colegi de detenție și, în egală măsură, lipsei de activitate. Exemplul penitenciarului de femei Târgșor unde cele *trei* **condamnate pe viață și femeile cu pedepse mari nu sunt separate în nici un fel de**

celelalte deținute ar putea fi urmat, integral sau parțial, și de alte unități din sistem. În plus, deținuții cu pedepse mari, inclusiv cei condamnați pe viață, au nevoie de consiliere psihologică specială, pe care de multe ori nu o primesc, datorită numărului insuficient de psihologi din penitenciare. Un singur psiholog la Rahova pentru numeroșii deținuți din această categorie *nu* poate face față cerințelor, oricât de bine ar fi pregătit profesional și psihic.

3.2. Plimbarea zilnică

Legea nr. 23/1969 privind regimul executării pedepselor, încă în vigoare la sfârșitul anului 2004,³ prevede că durata "plimbării zilnice" a deținuților (în aresturile poliției și în penitenciare) este de "minimum 30 de minute", spre diferență de standardele internaționale care prevăd "minimum **o oră**". Pe lângă aceasta, plimbarea **nu** este zilnică. De obicei, deținuții sunt scoși la aer 4 zile pe săptămână, încă o zi este rezervată pentru baie iar sâmbăta și duminica, pentru "activități administrative" (curățenie în camere). Reprezentanții asociației au întâlnit însă și situații în care nici măcar jumătatea de oră de plimbare nu era respectată. De exemplu, în 2001, la Iași, deținuții ieșeau la aer doar de două ori pe săptămână. La fel și în 2002, la Galați, cu toate că existau trei curți de plimbare și un teren de fotbal. "Lipsa de cadre" invocată în ambele situații **nu** este plauzibilă. Problema personalului insuficient este valabilă și în alte penitenciare, dar s-au găsit soluții (de exemplu la Tulcea sau Mărgineni) pentru a nu îi priva pe deținuți de exercițiul zilnic.

APADOR-CH subliniază că **deținuții trebuie să iasă la aer *cel puțin o oră pe zi***. **Printr-o mai judicioasă planificare a programului de lucru al personalului, ei ar putea fi scoși la aer și în cursul după-amiezilor** (în prezent, în majoritatea penitenciarelor acest lucru se întâmplă numai dimineața). **Asociația mai cere ca personalul de penitenciar – în primul rând cei de la cultural-educativ – să propună deținuților diverse jocuri sau activități sportive** (altele decât fotbalul, pentru care există în câteva penitenciare și terenuri separate și programări) **care să transforme cele minimum 60 de minute în exercițiu fizic real și nu doar în stat la aer și, eventual, "plimbat"(umblatul în cerc după reguli draconice: nu se iese din "traseu", nu se vorbește, la cel mai mic incident deținuții sunt duși înapoi în camere etc.)**. Iar dacă timpul este nefavorabil, scoaterea la aer trebuie înlocuită cu activități la sala de sport (dacă există) sau măcar cu exerciții fizice la club. APADOR-CH menționează că, la Penitenciarul Tulcea de pildă, există o "sală de forță" dar nu este clar *cine și când* o folosește. Aceeași situație și la Penitenciarul Giurgiu, cu diferența că dotarea cu aparate s-a făcut pe cheltuiala *unui deținut*, care nu beneficia, în 2004, de propria "investiție" (după toate aparențele, nici un deținut nu era dus la această sală).

³ Vezi nota de subsol nr.1

Recomandări:

1. Limitarea activității preoților ortodocși strict la acordarea de asistență religioasă credincioșilor ortodocși. Orice alte atribuții sau interferențe ale preoților ortodocși în activitatea religioasă a altor culte sunt generatoare de tratament discriminatoriu;
2. Suplimentarea posturilor din compartimentele socio-educative, cu accent pe cele de psiholog, astfel încât toți deținuții să aibă acces efectiv la consiliere individuală, precum și posibilitatea reală de a participa la activități cultural-educative;
3. Implicarea cu precădere a deținuților cu probleme, periculoși sau condamnați pe viață în activități cultural-educative;
4. Implicarea deținuților în stabilirea conținutului unora dintre activitățile desfășurate cu ei, astfel încât acestea să le trezească interesul;
5. Respectarea programului de plimbare zilnică a deținuților de cel puțin o oră și diversificarea activităților sportive la care deținuții pot lua parte.

4. Conflicte între deținuți

Conflictele serioase între deținuți se referă la "omoruri" și "loviri grave". În 1999 se înregistrau 3 omoruri, în 2000 – 2002, un omor pe an, iar în 2003, nici unul. "Lovirile grave" au atins un record în 2001 (378 de cazuri) după care au scăzut la 72 în 2002 și 68 în 2003. Sunt însă multe cazuri de bătăi între deținuți care nu sunt reclamate administrației și deci rămân nesancționate. De exemplu: în 1996, deținutul R.T. fusese adus la spitalul Jilava cu o fractură la falcă. Fusese bătut de un deținut (sau de mai mulți) dar refuzase în mod categoric să-l identifice pe agresor. Un alt exemplu: în 2003, minorul C.A.H. care s-a sinucis în Penitenciarul Botoșani, fusese bătut de colegi de cameră (afirmația aparține unui minor din camera respectivă) dar nu reclamase nimănui "de frică".

APADOR-CH nu și-a propus – nici nu avea cum – să investigheze **motivele** care au stat – și stau – la baza conflictelor dintre deținuți. Totuși, există câteva indicii, adunate de-a lungul celor 10 ani de vizite în penitenciare, care ar putea fi considerate drept cauze – esențiale sau subsidiare – ale stărilor conflictuale dintre deținuți. În afara cauzei cauzelor care este supra-aglomerarea, cu corolarele ei (condiții proaste de detenție, lipsă de igienă, lipsă de activitate etc.), toate întreținând o stare de tensiune permanentă între deținuți dar și între aceștia și personalul de penitenciar mai există alte situații cum ar fi:

4.1. Traficul de bunuri

Traficul de bunuri între deținuți vizează, în principal, țigări, alimente și băuturi, apoi articole de îmbrăcăminte și cosmetice și chiar droguri. În penitenciare se schimbă aproape orice pe orice (deținuții nu manevrează bani; sumele reprezentând plata muncii sau ajutor de la rude/prieteni sunt contabilizate de administrația fiecărui penitenciar; banii primiți prin scrisori, pachete sau la vizite sunt reținuți de administrație și sunt, de regulă, depuși în contul personal al deținutului destinatar). Din acest "negoț" se nasc conflicte, care, uneori, devin violente, atunci când beneficiarul se consideră păcălit de furnizor sau invers (în 2004, Ionuț Maftei, deținut la Penitenciarul Iași, a murit în condiții extrem de ciudate, neelucidate până la sfârșitul anului, în timp ce încerca să schimbe o șapcă pe țigări cu un deținut dintr-o cameră vecină). **Problema este dacă și cum se poate menține controlul administrației penitenciare asupra acestui gen de "comerț" între deținuți. și, desigur, dacă personalul se lasă – sau nu – mituit.** În anuarul statistic al DGP pe 1999, la rubrica "evenimente în care a fost implicat personalul de penitenciar" apare categoria "relații neregulate cu deținuții sau familiile lor". Doi ofițeri și 24 de subofițeri au fost găsiți vinovați de practicarea unor astfel de "relații" care, nu este greu de presupus, se referă la mită sau foloase necuvenite. În anii următori, numărul cadrelor sancționate pentru astfel de relații a variat între 22 în 2001 și 15 în 2003.

În 2001, s-a descoperit că în Penitenciarul Jilava se traficau droguri, cu complicitatea a cel puțin un supraveghetor. Se știe că unii deținuți folosesc **telefoane mobile, ceea ce complet interzis în penitenciare** (toți vizitatorii sunt obligați să lase celularele la poartă, înainte de intra în penitenciar). Or acest lucru nu ar fi posibil fără complicitatea supraveghetorilor.

4.2. Relațiile sexuale dintre deținuți

Până prin 2000, personalul de penitenciar refuza orice discuții pe această temă, susținând că astfel de relații "la noi nu există". Drept este că unii medici de penitenciar (dintre cei care au făcut stagii în țări europene sau măcar s-au întâlnit cu colegii lor din țări cu tradiție democratică) admiteau că se practică relații sexuale între persoane de același sex și chiar acceptau ideea APADOR-CH cu privire la necesitatea furnizării de prezervative. Asociația – susținătoare fermă a dezincriminării actelor sexuale între persoane de același sex, lucru realizat abia în 2001 – este însă preocupată de cazurile de viol.

În sistemul penitenciar este foarte greu, dacă nu cumva imposibil, pentru un deținut să facă o plângere credibilă dacă a fost victima unui viol. Procedura de urmat este dificilă și pentru cei aflați în libertate dar în cazul deținuților, situația este și mai complicată. Un deținut care a fost violat de un alt deținut (sau de mai mulți) trebuie să se plângă imediat medicului de penitenciar sau comandantului/directorului. Acesta din urmă trebuie să îl informeze pe procurorul care răspunde de penitenciarul

respectiv, care, la rândul său, cere efectuarea unei expertize medico-legale, singura acceptată ca probă într-un eventual dosar penal. Toate acestea cu condiția ca medicul și conducerea penitenciarului și, ulterior, procurorul, să **considere credibilă plângerea deținutului. Acest circuit administrativ trebuie epuizat în circa 24 de ore.** Dincolo de acest termen, testul medico-legal poate deveni nerelevant dacă **deținutul-victimă nu prezintă leziuni.**

Pe lângă dificultățile procedurale, deținuții-victime ale violului aleg, în majoritate covârșitoare, **să nu se plângă împotriva agresorilor și din alte cauze. Este aproape imposibil ca restul deținuților să nu aștepte de o astfel de plângere și, în general, de orice reclamație a unui deținut împotriva altuia.** Reclamantul poate fi "pedepsit" de ceilalți deținuți în orice moment. Protecția oferită prin mutarea în altă cameră de detenție sau chiar în alt penitenciar este iluzorie. Deținuții din întreg sistemul află imediat cine a fost adus, de unde și de ce iar represaliile pot apărea oricând.

Convingerea APADOR-CH este că în penitenciarele din România **au loc abuzuri sexuale** (inclusiv în penitenciarul pentru femei și în secțiile pentru femei din restul penitenciarelor) care fie nu sunt reclamate, fie sunt considerate neîntemeiate de autoritățile penitenciare și/sau de procurorii însărcinați cu supravegherea executării pedepselor.

4.3. Comportamentul față de deținuții homosexuali

Există informații potrivit cărora deținuții homosexuali sunt batjocoriți și umiliți de colegi de detenție. Ei sunt nu numai abuzați sexual ci și obligați să facă toate muncile neplăcute (spălatul WC-urilor și podelelor, adunatul gunoaielor etc.), dar și tot felul de "servicii" pentru deținuții "șmecheri" fiind, practic transformați în slugi. De asemenea, sunt primii "taxați" la primirea pachetelor. Ei nu se plâng decât foarte rar și atunci sub protecția anonimatului. Frica de represalii din partea celorlalți deținuți este mai mare decât suferințele îndurate. Dumitru Chețan, condamnat pur și simplu pentru că era *gay* în perioada când actele sexuale între adulți de același sex erau încă încriminate, a fost unul din pușinii care au vorbit deschis – după liberare – despre experiențele traumatizante din perioada de detenție care se pot rezuma în trei cuvinte: violuri, abuzuri, bătaii.

O relatare oarecum similară a venit din partea unei foste deținute de la Penitenciarul de femei Târgșor în 2004, unde rolul "șmecherilor" era preluat de "degetoaice". Însă cu ocazia vizitei reprezentanților APADOR-CH, nici o deținută nu a dorit să vorbească despre acest lucru. Iar directoarea penitenciarului a declarat că, deși avea unele bănuieli, nu a putut face nimic pentru că nu au existat reclamații concrete.

Sistemul de protecție al acestor deținuți extrem de vulnerabili se rezumă la mutarea victimei dintr-o cameră în alta sau, eventual, într-un alt penitenciar. O altă variantă

este ca însuși deținutul cu această orientare sexuală să ceară să fie separat de ceilalți (practic, *izolare* până la punerea în libertate). În 2004, reprezentanții APADOR-CH au întâlnit un astfel de caz (un minor internat la CRM Tg. Ocna, mutat la izolare la cererea sa, din cauza "atitudinii colegilor de cameră"). Izolarea voluntară este riscantă pentru starea psihică a unui astfel de deținut, mai ales minor. Ar putea fi aplicată doar dacă persoana respectivă mai are puțin până la liberare.

Pe lângă toate acestea, în lipsa prezervativelor, există riscul permanent de contaminare cu boli venerice sau HIV sau de infecții în cazul folosirii unor mijloace de protecție improvizate.

APADOR-CH nu a consemnat plângeri ale deținuților cu privire la purtări abuzive ale cadrelor față de deținuții cu orientare homosexuală. A existat însă o semnalare din partea unui deținut cu privire la un alt deținut – D.V. – cu o astfel de orientare: în 1998, la Bacău, D.V., cunoscut ca *gay*, ar fi fost obligat de unii supraveghetori să-și masturbeze partenerul, spre "amuzamentul" asistenței. Reprezentanții APADOR-CH nu au putut discuta cu D.V. care fusese transferat la un alt penitenciar.

4.4. Comportamentul față de deținuți condamnați pentru pedofilie

Nu se cunoaște numărul exact al deținuților acuzați/condamnați pentru pedofilie. Se știe doar că sunt puțini, dar foarte vulnerabili. Aceasta deoarece deținuții au o "ierarhie" proprie în care infracțiunea de pedofilie este considerată drept cea mai detestabilă. În 2002, un deținut, Marius Năstase, aflat în arest preventiv sub acuzația că ar fi violat un minor, a fost adus la Penitenciarul Vaslui. Curând după venirea sa, toți deținuții aflaseră că au un coleg "pedofil". După cele 21 de zile de carantină obligatorie a fost repartizat la o cameră cu deținuți "liniștiți". După doar câteva minute, Năstase a fost lovit de un alt deținut cu atâta violență încât a decedat aproape instantaneu. În opinia APADOR-CH, o mare parte de vină revine personalului de penitenciar care nu a prevăzut și prevenit reacția extrem de brutală a acelor deținuți "cuminți".

În același an, la Penitenciarul Iași un deținut, Kurt Treptow și complicea sa, Tatiana Popovici, implicați într-un caz de pedofilie intens mediatizat, au fost agresați de ceilalți deținuți. Probabil cu "lecția Vaslui" în minte, cadrele au intervenit la timp pentru a evita un final tragic și a calma "elanul justițiar" al celorlalți. Cu siguranță însă, viața celor doi nu a fost deloc ușoară.

Recomandări:

- 1. Includerea în programele de educație denumite pudic "igienico-sanitare" a unor discuții deschise despre orientări sexuale, altele decât heterosexualitatea;**

2. Eliminarea, sau cel puțin reducerea, ostilității deținuților față de anumite categorii de condamnați (în principal pedofili dar și violatori). Trebuie insistat că deținuții *nu pot și nu trebuie* să se erijeze în *răzbunători*;
3. Seriozitate maximă față de orice plângere privind abuzarea unui deținut de către alți deținuți. Instituirea obligației de *confidențialitate*, cu sancțiuni severe pentru investigatorii care o încalcă, ar fi binevenită.

IV. MINORII ÎN DETENȚIE

Conform legii, **minorii până la 14 ani nu răspund penal**. Pentru minorii între 14 și 16 ani care au comis fapte penale **expertiza psihiatrică este obligatorie, indiferent de natura infracțiunii**. Pentru cei cu vârste între 16 și 18 ani (vârsta majoratului), expertiza nu mai este obligatorie decât în cazul infracțiunilor grave și foarte grave.

APADOR-CH susține că nici un minor, chiar dacă are discernământul normal (a comis infracțiunea în mod conștient) nu trebuie sancționat cu pedeapsa închisorii. Lăsarea în libertate sub (strictă) supraveghere, munca în folosul comunității (în limite legale) sau amenda sunt alternative la încarcerare care, în cazul minorilor, ar trebui să constituie regula. În cazuri foarte grave s-ar putea aplica o sancțiune privativă de libertate dar numai sub forma internării într-un centru de reeducare (măsură educativă). Codul penal ce intră în vigoare în septembrie 2006 prevede alternativele la încarcerare dar, din păcate, și pedepsele cu închisoarea pentru minori (este adevărat, ușor mai reduse decât cele din legea penală încă aplicată la sfârșitul anului 2004). APADOR-CH își va continua eforturile vizând eliminarea acestor pedepse.

Potrivit datelor statistice ale DGP, efectivele de minori în detenție pe întreg sistemul penitenciar inclusiv centrele de reeducare pentru minori s-au situat constant în jurul cifrei de 1400 în perioada 1999-2002, au scăzut la circa 900 în 2003 și au ajuns la 851 în 2004. Din totalul pe fiecare an, peste 95% sunt băieți. Cele mai numeroase condamnări sunt, ca și în cazul infractorilor adulți, pentru *furt sau tâlhărie*.

Privarea de libertate a unui minor este rezultatul aplicării de către instanță a pedepsei cu închisoarea (care se execută în penitenciarele pentru minori și tineri – PMT - și secțiile pentru minori din restul penitenciarelor) sau a măsurii educative a internării într-un centru de reeducare – CRM. Diferența esențială pentru minori rezidă în **durata** privării de libertate. Internarea într-un CRM poate dura până la majorat (18 ani) cu probabilitatea prelungirii până la 21 de ani, în vreme ce pedeapsa cu închisoarea este clar limitată în timp, cu perspectiva liberării condiționate după executarea unei anume fracțiuni. În plus, funcționează doar 3 CRM în toată țara (la Găiești, Tg. Ocna și Buziaș, ultimul dat în folosință în 2004) ceea ce este, evident, un dezavantaj pentru familiile minorilor care doresc să-i viziteze. PMT sunt în număr de două: la Craiova și la Tichilești, ultimul, transformat din CRM în PMT la sfârșitul anului 2002. Problema legăturilor cu familia este aceeași ca și în cazul CRM. Necesitatea vitală a menținerii acestor legături explică existența *secțiilor pentru minori* din majoritatea penitenciarelor din țară. Între cele trei categorii de locuri de detenție pentru minori există diferențe substanțiale cu privire la condiții de detenție și la șansele de reintegrare socială după liberare.

1. Centrele de reeducare

1.1. Condițiile de detenție la Centrul de Reeducare Minori Găiești

APADOR-CH a vizitat CRM Găiești în 2000 și 2003. În perioada dintre cele două vizite, se efectuaseră reparații/renovări substanțiale. În 2000, la Găiești, camerele din pavilionul băieților (parter și două etaje) nu aveau grupuri sanitare, pe fiecare nivel existând un spălător cu circa 20 de chiuvete și o încăpere cu 3 WC-uri. Întreaga clădire, în care se aflau aproape 400 de minori, era dotată cu o singură sală de baie, cu 12 dușuri, apa caldă fiind furnizată o dată pe săptămână. În dormitoare nu existau alte mobile decât paturile metalice iar saltelele și cearceafurile erau vechi și deteriorate, ca și uniformele pe care minorii erau obligați să le poarte. Pavilionul fetelor (28 de persoane) se prezenta mai bine dar și aici exista un singur grup sanitar cu 3 chiuvete și două WC-uri. Și în tot centrul, un frig pătrunzător.

În 2003, ambele pavilioane fuseseră reparate și renovate, fiecare cameră fiind prevăzută cu grup sanitar propriu (chiuvetă, WC și duș), cu geamuri *termopan*, cu piese de mobilier, paturi de lemn și saltele *relaxa*, plus televizor. În afara terenurilor de sport în aer liber (pentru fotbal, handbal, volei dar și mese de tenis) centrul are și o sală de sport, cu multiple utilități, la rândul ei modernizată. Și școala fusese renovată, adăugându-i-se și un pavilion nou unde învață fetele. Minorii, mai puțini de un sfert din efectivele din 2000, (101 băieți și 16 fete) purtau hainele proprii.

De asemenea, s-au înmulțit și diversificat activitățile cultural-educative atât în interiorul cât și în afara CRM (tabere școlare împreună cu elevi de la școli "civile", excursii, vizite în oraș, întâlniri cu părinții care pot vizita CRM etc.). Programul zilnic al minorilor a devenit mai atractiv (dimineața – școală, după-amiaza – programe cultural-educative organizate pe module) cu mai mult timp pentru sport.

Ce nu s-a schimbat în anii dintre vizite

a) regimul pedepselor pentru încălcarea regulamentului

În cele mai multe cazuri, abaterile se sancționează cu "avertisment" sau "muștrare". Însă ca în 2000, și în 2003 **se mai folosea pedeapsa cu izolarea, pe care APADOR-CH o consideră inacceptabilă în cazul minorilor.**

În 2000, minorii care încălcau regulamentul erau audiați și dădeau declarații scrise atât ei cât și martorii lor la incident. Dar **nu erau aduși în fața comisiei de disciplină – care stabilește sancțiunea – decât dacă ei înșiși cereau acest lucru.** Pe lângă faptul că mulți minori **nu știau că aveau acest drept**, procedurile stabilite de DGP, chiar dacă au dat naștere unor confuzii, nu puteau fi interpretate în sensul lipșirii vinovatului de ultima șansă de a se apăra. De pildă, în acel an, minorul F.M. fusese sancționat cu 10 zile izolare fără să fi fost adus la comisie. Reprezentanții APADOR-

CH au văzut dosarele de penitenciar ale unor minori sancționați cu izolare până la 10 zile pentru "expresii sau gesturi necuviincioase" la adresa unor cadre sau maiștri. În timpul unei percheziții de rutină, minorul P.A.L. a refuzat să-și scoată pantalonii de trening pentru că era foarte frig în cameră. La insistențele amenințătoare ale cadrelor, P.A.L. a înjurat, la modul general, sistemul de detenție, lucru pentru care a fost pedepsit cu izolarea pe 3 zile. Un alt minor, D.C., a primit tot 3 zile de izolare pentru "comportament verbal necorespunzător la adresa doamnelor bucătărese". Iar C.C.C. fusese sancționat cu 10 zile izolare pentru "injurii".

În 2003, directorul adjunct pentru învățământ și, totodată, președintele comisiei de disciplină, declara că 10% din elevi fuseseră sancționați disciplinar în acel an. Din aceștia, 10 minori primiseră pedeapsa izolării, oarecum îndulcită față de sancțiunea similară pentru deținuți adulți: minorii pedepsiți merg dimineața la școală iar după-amiaza participă la activitățile unui modul special pentru cei "cu abateri repetate". Spre deosebire de 2000, minorii **erau aduși în fața comisiei de disciplină**. V.M., care executa o pedeapsă de 10 zile izolare **nu** participa la activitățile de după-amiază deoarece fapta comisă (a împins un profesor) era considerată gravă. V.M. și-a recunoscut vina. Dar minori din alte camere, martori la incident, au spus că, într-adevăr, V.M. îl împinsese pe profesor, dar **după ce acesta îl lovise**.

Nu tocmai surprinzător, și minorele au parte de pedepse cu izolarea. A.B. a fost la izolare de două ori: 5 zile pentru insultarea unei supraveghetoare și apoi 3 zile pentru spargerea unui geam. Dar "recordul" este deținut de E.T. cu **23 de rapoarte de incident soldate cu 13 pedepse cu izolarea din care majoritatea pentru "atitudine necuviincioasă și injurii la adresa cadrelor"**. **În plus, pentru una din acuzații (ar fi aruncat cu un scaun către șefa secției) CRM sesizase parchetul.**

b) atitudinea unor profesori, supraveghetori, maiștri față de minori

În 2000, minorii au nominalizat 4 supraveghetori și doi maiștri care obișnuiau să îi lovească frecvent cu pumnii, cu picioarele sau cu ciocanele de lemn folosite pentru controlarea grătilor. Prin octombrie 2000, unul din cei doi maiștri îi dăduse un pumn în gură minorului D.C.M., rupându-i un dinte. Toată lumea știa dar nimeni nu lua nici o măsură. (Anuarul statistic al DGP pe 1999 menționează că în acel an două cadre de la Găiești au fost "transferate în alte structuri militare" fără a se preciza motivul iar un al treilea cadru fusese sancționat pentru "folosirea neregulamentară a armamentului din dotare", fără alte detalii.) Chiar în ajunul vizitei APADOR-CH (10 noiembrie) celălalt maistru reclamat îl făcuse pe G.P. "țigan nenorocit" și îi întocmise raport de incident doar pentru că minorul făcuse remarci ironice la adresa vestimentației sale.

În 2003, minorii nu s-au mai plâns de agresiuni din partea cadrelor. Este posibil ca spectaculoasa scădere a numărului de minori din CRM să fi ameliorat și relațiile dintre ei și supraveghetori, maiștri, profesori.

c) necorelarea pregătirii profesionale a minorilor cu cerințele pieței muncii

În 2003, băieții se puteau califica în meseriile de lăcătuș mecanic sau muncitori în construcții/structuri, iar fetele, doar în confecționarea lenjeriei. În 2000, erau mai multe cursuri de calificare (tinichigerie auto, bobinaj, tâmplărie etc., pe lângă cele încă predate în 2003) dar cu șanse reduse de angajare după liberare. De altfel, atelierele erau la fel de slab dotate tehnic și în 2000 și în 2003, cu aparatură veche și cu grad de uzură morală avansat. Este evident că diploma obținută la sfârșitul acestor cursuri profesionale nu oferă posibilități reale de găsire a unui loc de muncă.

Modulele pe baza cărora se desfășoară activitățile cultural-educative sunt mai degrabă "hobby-uri" binevenite dar, în viitor, nelucrative.

d) asistența medicală și hrana

Ca și în 2000, în 2003 funcționa tot un singur medic generalist. Al doilea era, încă din 1999, la rezidențiat (durata este de **5 ani**). Este inacceptabil ca unul din cele două posturi de medic să rămână blocat pentru o perioadă atât de lungă. O recomandare a CPT, chiar la Găiești, în 1999, se referea la necesitatea angajării unui medic specialist în psihiatrie infantilo-juvenilă. Până în 2003, nu se dăduse curs acestei recomandări. Minorul N-L. I. era internat la infirmeria CRM pentru că suferise o depresie psihică destul de gravă. Singurul efort de recuperare consta în tratament medicamentos. Atât. Un lucru bun este că, spre diferență de anul 2000, minorii bolnavi internați în spitale din afara sistemului penitenciar nu mai erau încătușați. S-a păstrat însă paza permanentă (doi subofițeri pe fiecare tură) pe durata spitalizării.

Mai trebuie adăugat că în 2000, minorii se plânseseră de mâncarea proastă și puțină. În 2003, unii erau mulțumiți de hrană, alții nu. Reprezentanții asociației au constatat în ambele vizite atât condițiile neigienice din bucătărie cât și slaba calitate a hranei preparate, în special sub aspectul cantităților foarte mici de carne (practic, slănină și oase).

e) prezența deținuților adulți

De la circa 90 de deținuți adulți în 2000, se ajunsese la 23 în 2003. Aceștia au vârste între 21 și 60 de ani. Explicația conducerii CRM a fost că deținuții adulți sunt folosiți la muncă în gospodăria agro-zootehnică (GAZ) a centrului și că nu au nici un contact cu minorii. Rămâne totuși neclar de ce dacă GAZ a rămas la aceleași dimensiuni și gen de munci ca în 2000, 3 ani mai târziu numărul de deținuți adulți se redusese la aproape un sfert.

1.2. Condiții de detenție la CRM Tg. Ocna

Reînființat în august 2001, CRM funcționa, în 2004, în aceeași incintă cu Școala de subofițeri de penitenciar. Elevii școlii și cei 71 de minori internați în CRM erau cazați pe cele două nivele ale clădirii dormitoarelor, învățau în aceeași clădire și împărțeau sala de mese. Pe etajul rezervat lor, minorii circulau liber între camere, club, grup sanitar, cămară de alimente, sală de lectură și cameră pentru activități educaționale, toate în perfectă stare de funcționare. Minorii erau însoțiți de supraveghetori numai la părăsirea etajului. Un lucru notabil este parteneriatul dintre CRM și Școala de subofițeri conform căruia fiecare elev de la cea de a doua are în grijă un minor, ceea ce contribuia în mod evident la crearea unei atmosfere destinsă. La acestea se adăugau preocuparea reală a CRM pentru educarea minorilor și pentru pregătirea în meserii căutate, precum și o listă impresionantă de activități cultural-educative în interiorul și în afara CRM. Așadar, condiții bune sau foarte bune. Si totuși, mai persistau unele aspecte negative, cu grade diferite de gravitate.

a) uniforma

Minorii erau obligați să poarte o uniformă în CRM și o alta la acțiuni în afara centrului. Haine decente, dar tot uniforme care, în interior, inhibă afirmarea personalității fiecărui minor – inclusiv prin detalii vestimentare – iar în exterior, îi singularizează ca "infractori" în ochii celor cu care vin în contact.

b) regimul pedepselor pentru abateri de la Regulamentul de ordine interioară

În 2003, 11,5% din efectivele de minori fuseseră pedepsiți cu **muștrare sau izolare, aceasta din urmă pentru violențe fizice asupra colegilor (4 cazuri în al doilea semestru al anului 2003)**. H.D. a fost pedepsit cu 5 zile izolare în 2004 pentru că ar fi bătut un coleg. El a afirmat că nu lovise pe nimeni și, cu toate acestea, un subofițer îi întocmise raport de incident. H.D. a fost adus în fața comisiei de disciplină dar, ulterior, din neștiință, nu a contestat pedeapsa. D.V.I. fusese sancționat cu 10 zile izolare pentru că se certase cu un coleg în ianuarie 2004 (directorul CRM a explicat că minorul avusese anterior abateri repetate). Dar până la stabilirea pedepsei, D.V.I. stătuse **4 zile la izolare, pedeapsa crescând astfel la un total de 14 zile**.

Un caz special era cel al minorului D.C.A., 15 ani, homosexual, care ceruse să fie izolat de colectiv **din cauza atitudinii colegilor**. Reprezentanții asociației au remarcat că și la masa de prânz, D.C.A. a stat singur la o masă. Fără a da explicații cu privire la natura manifestărilor ostile ale celorlalți, minorul evita chiar și urmărirea programelor de televiziune pentru că, neavând televizor în cameră, ar fi trebuit să se ducă la club unde, desigur, erau și alții. APADOR-CH **consideră că intervenția unui psiholog** (sunt 4 psihologi angajați la CRM) **ar fi putut atenua – sau elimina – ostilitatea minorilor față de D.C.A. și, totodată, diminua frica acestuia de ceilalți**.

Asociația crede că izolarea voluntară a lui D.C.A. este o experiență traumatizantă pentru minor, cu efecte nebănuite asupra vieții sale de adult.

c) tunderea "la zero" a minorilor

Perioada de carantină de 21 de zile este obligatorie pentru toate persoanele aduse în sistemul penitenciar, inclusiv în CRM. În aceste 3 săptămâni se fac controale medicale și se familiarizează deținuții cu regulamentul și condițiile vieții în detenție. În camera de carantină a CRM Tg. Ocna erau 8 minori care fuseseră *tunși "zero" la momentul internării, deși nici unul nu avusese păduchi sau alți paraziți*. Raderea părului de pe cap este considerată **drept tratament degradant. Ea nu se mai aplică în sistemul penitenciar român decât în situații excepționale constatate de medici**. Or, la CRM, însuși medicul a recunoscut că **nu** fusese o măsură legată de igienă. Nimeni nu a putut oferi o justificare pentru această "inițiativă".

d) atitudinea personalului CRM față de minori

În ianuarie 2003, un minor a fost bătut cu bastoanele de 3 subofițeri. Măsurile împotriva celor 3 (arest cu executare la locul de muncă, consemnare în fișa personală și mutare din serviciul de supraveghere) au fost *nesatisfăcătoare. Ar fi fost un bun exemplu pentru întreg personalul de penitenciar dacă ei ar fi fost demiși și deferiți justiției, ceea ce era normal să se întâmple dar, din păcate, nu a fost cazul*.

1.3. Condiții de detenție la Centrul de Reeducare Minori/Penitenciarul pentru Minori și Tineri Tichilești

CRM Tichilești a fost vizitat de APADOR-CH în 2000 și 2003. În fapt, la a doua vizită, centrul fusese deja transformat în penitenciar pentru minori și tineri (schimbarea de statut s-a petrecut în noiembrie 2002).

Anul 2000

La vizita din 2000, reprezentanții APADOR-CH au constatat mai multe aspecte grave și foarte grave. Mai întâi, nu curgea apa, din cauza unei defecțiuni apărute cu o zi înainte. CRM mai avusese astfel de probleme și mai exista și posibilitatea închiderii centralei locale. Apoi, deși era aprilie, minorii continuau să poarte uniforme groase, de iarnă, îmbâcsite și uzate. Aceasta pentru că la CRM Tichilești se respecta cu sfințenie un anacronic decret din 1972 care prevede că purtarea uniformelor furnizate de penitenciar este obligatorie. Un aspect rămas nelămurit a fost *scoaterea din balamale a ferestrelor din camere. "Pentru aerisire", au spus cadrele. De ce scoase din balamale și nu pur și simplu deschise? Si de ce din patru geamuri de la un dormitor două erau în cameră dar celelalte două au fost de negăsit? Iar în alt dormitor din trei geamuri, unul lipsea iar altul era spart și cerceveaua ruptă?* Pe

lângă această ciudățenie, reprezentanții APADOR-CH au găsit saltele rupte și murdare, așternuturi degradate, WC-uri defecte. Nu exista sală de mese, așa că minorii mâncau în dormitoare. Nu exista nici telefon public. Programul zilnic al minorilor era atât de aglomerat încât nu mai aveau timp pentru activități recreative firești pentru vârsta lor. În plus, exista un dezinteres vădit din partea cadrelor pentru organizarea unor acțiuni în afara programului rigid, fie în interiorul fie în exteriorul CRM. Situația cea mai gravă era cea de la camerele de izolare. Intr-una din cele două camere **erau 7 minori pedepsiți cu izolarea la 6 paturi și doar 4 saltele. Minorii dormeau claie peste grămadă și din lipsa saltelelor dar și de frig.** Deși conducerea CRM a susținut că toți minorii care săvârșeau abateri erau audiați, M.S. – acuzat că ar fi insultat o profesoară – se afla **de 8 zile la izolare, fără să fi fost audiat și fără să fi existat o decizie a comisiei de disciplină. "Izolarea de colectiv în așteptarea hotărârii comisiei" a fost explicația,** bazată pe interpretarea *eronată* a unui ordin al DGP. Perioada de când M.S. se afla deja la izolare **nu urma să se deducă din durata pedepsei stabilite de comisie. Cu alte cuvinte, dacă M.S. ar fi fost sancționat cu 10 zile izolare, ar fi însemnat că executa în total 18 zile de pedeapsă.** Un alt minor din aceeași cameră, O.A. se afla într-o situație similară dar "numai" de **6 zile** pentru că pălmuisese un coleg. În a doua cameră de izolare unde, inexplicabil erau numai **3 minori la 6 paturi**, doi dintre ei fuseseră sancționați cu câte **5 zile izolare** pentru că – "din greșală", spuneau ei – spărseseră o tablă de scris dintr-o clasă.

Concluziile APADOR-CH după această vizită au fost următoarele: a) condiții igienico-sanitare foarte proaste; b) lipsă de interes a cadrelor față de reeducarea minorilor și de pregătirea lor în vederea reintegrării lor în societate; c) accentul exagerat pe latura *punitivă*, în neconcordanță cu scopul educativ al măsurii internării.

Mai trebuie menționat că **aproape jumătate din efectivele CRM erau deținuți adulți, aduși la Tichilești "pentru munci".** Dar la infirmerie, reprezentanții asociației au găsit un deținut adult, condamnat definitiv la 8 ani închisoare, care **nu putea munci.** Prin urmare, prezența lui în CRM era nejustificată.

Anul 2003

La următoarea vizită a APADOR-CH, în 2003, Tichilești se transformase din CRM în penitenciar pentru minori și tineri (PMT). Unele îmbunătățiri erau deja vizibile, altele planificate pentru 2004 (construirea a două pavilioane pentru cazare – cel mult 4 deținuți într-o cameră – , reabilitarea rețelei de canalizare etc.). Dintre cele deja realizate: sală de mese, instalarea unui telefon public, program zilnic mai elastic, program special pentru cei care urmează să fie puși în libertate, apa curentă asigurată, organizarea unor acțiuni cu minorii în afara penitenciarului (vizite la diverse instituții și asociații care pot ajuta minorii să se reintegreze după liberare, la plantarea puieților etc.) precum și aplicarea terapiei ocupaționale (pictură, aranjamente florale, artizanat

etc.). Aceste progrese au fost posibile și datorită reducerii substanțiale a numărului de minori și tineri (în total 198, din care 22 tineri de 18-19 ani). Totodată, s-a redus **la o zecime numărul deținuților adulți (20, toți muncind la gospodăria agro-zootehnică unde sunt și cazați) față de anul 2000**. Întrebarea se pune din nou: de ce în 2000 era nevoie de 220 de deținuți adulți pentru "munci" iar în 2003, 20 erau suficienți pentru aceleași "munci"?

Ce nu s-a rezolvat între cele două vizite?

a) ținuta

Minorii și tinerii primiseră dreptul de a purta propria îmbrăcăminte dar la sectorul "vizite" erau obligați să îmbrace **halate** peste haine. "Pentru a nu se confunda cu vizitatorii și a nu putea să evadeze", au explicat cadrele. Pericol, desigur, ipotetic. Cum halatele sunt tot o uniformă, rezultă că minorii apăreau în ochii familiei tot cu "stigmatul" vizibil al faptei comise, ceea ce creează disconfort ambelor părți.

b) frigul și scabia

Ca și în 2000, era frig în întreg penitenciarul, inclusiv la infirmerie. În unele camere, reprezentanții APADOR-CH au găsit aceleași saltele vechi ("cu păduchi", spuneau minorii) ca și în 2000. Foarte grav, în penitenciar apăruseră mai multe cazuri de scabie. Ca primă măsură, deținuții făceau baie de două ori pe săptămână, față de o dată pe săptămână care este regula în tot sistemul penitenciar. Minorul A.G., venit la Tichilești în urmă cu 5 luni, se umpluse de râie pe tot corpul. Alți doi minori cu scabie erau în infirmerie. Era însă clar că numai dușurile bi-săptămânale nu puteau preveni contaminarea cu râie și a altora, atât vreme cât nu se înlocuia cazarmamentul uzat. În plus, minorii spuneau că timpul alocat îmbăierii era prea scurt (între 3 și 10 minute). Pe lângă toate acestea, sistemul de canalizare degaja un miros greu de suportat.

c) regimul pedepselor

Practica pedepselor cu izolarea continua și în 2003. Minorii C.C. și C.-N.C. fuseseră sancționați cu 5 , respectiv 10 (ulterior reduse la 4) zile izolare pentru că spărseseră niște geamuri. Un lucru **foarte grav** este că ei, ca și alți doi colegi (D.T. și R.B.) **au fost legați cu cătușe de paturi timp de o zi și o noapte, ceea ce este inadmisibil**. Faptul că 4 minori au declarat că au fost încătușați în perioade diferite, pentru abateri diferite duce la concluzia **că este vorba despre o practică inacceptabilă a personalului de supraveghere de la PMT**.

d) atitudinea personalului față de deținuți

În 2003, reprezentanții APADOR-CH nu au primit plângeri cu privire la comportamentul cadrelor didactice și maiștrilor față de minori. În schimb, destul de mulți deținuți au reclamat abuzuri ale unor supraveghetori. **Încătușarea minorilor este cel mai grav abuz. Au existat însă și două reclamații cu privire la lovirea minorilor de către cadre. În plus, în timpul unora din perchezițiile regulamentare, subofițerii au tăiat saltelele, au scos umplutura și apoi i-au obligat pe minori să o bage la loc și să coasă saltele.** Acest comportament abuziv al cadrelor înseamnă ***tratament inuman și degradant și pune în pericol real sănătatea minorilor, saltelele vechi fiind adevărate focare de infecție.***

e) *pregătirea profesională a minorilor*

Deși s-a renunțat la unele meserii prea puțin solicitate pe piața forței de muncă, nomenclatorul PMT **nu cuprindea nici una din primele trei meserii cele mai căutate (confeccioner/asamblor textile, zidar tencuitor și zugrav vopsitor)** stabilite de Agenția Județeană pentru Ocuparea Forței de Muncă Brăila. PMT practica tot vechiul sistem al pregătirii profesionale a minorilor *în funcție de dotările tehnice, oricum uzate moral, ale penitenciarului și nu de cererea/oferta de pe piața liberă.* În aceste condiții, este greu de imaginat că minorii eliberați ar avea șanse reale de a găsi un loc de muncă, aspect esențial pentru reintegrarea lor în societate și pentru prevenirea recidivei. PMT încercase, în colaborare cu AJOFM Brăila, să introducă cursuri de "profesionalizare" sau de "calificare" în meserii mai căutate (cu durata între 3 luni și un an) dar nu se rezolvase încă problema documentelor de atestare ce urmau să fie date absolvenților cursurilor.

1.4. Centrul de Reeducare Minori Buziaș

Inaugurat în 2004, centrul a fost vizitat de APADOR-CH în luna iunie când încă nu fuseseră aduși minorii. Așa încât, exceptând constatarea de ordin general privind condițiile foarte bune de cazare asociația nu se poate pronunța asupra regimului de internare.

Recomandări pentru centrele de reeducare:

- 1. Renunțarea la uniforme;**
- 2. Renunțarea la pedepse pentru încălcarea ROI sau măcar la pedeapsa cu izolarea. Recompensele de tip evidențiere, învoiri, ieșiri în oraș cu familia pot avea efecte mult mai mari asupra minorilor decât sancțiunile;**
- 3. Interzicerea totală a încătușării minorilor, indiferent de natura faptei pe care au comis-o. Dacă un minor devine agresiv el trebuie imobilizat cu alte mijloace dar nu prin recurgerea la forță și nici prin încătușare. De asemenea, personalul de penitenciar care folosește cătușe pentru**

imobilizarea minorilor trebuie *imediat demis și deferit justiției pentru tratamente inumane*;

4. Sancționarea personalului de penitenciar responsabil de condițiile igienico-sanitare (vezi cazul Tichilești);
5. Adaptarea de urgență a nomenclatorului de meserii în care sunt pregătiți minorii la cerințele pieței forței de muncă;
6. Încurajarea contactelor dintre minori și lumea exterioară. CRM Tg. Ocna este un exemplu cu un bun potențial de dezvoltare;
7. Renunțarea la prelungirea internării dincolo de împlinirea vârstei de 18 ani (până la 21 de ani). Criteriul în vigoare în 2004 al neabsolvirii unor cursuri este *nerelevant* iar prelungirea internării pe perioade de până la 3 ani nu reprezintă nici o garanție că minorul/tânărul nu va recidiva după liberare. În plus, coabitarea – fie chiar și parțială – a minorilor cu cei care au devenit majori poate avea consecințe negative asupra primilor;
8. Acordarea unei atenții sporite educației sexuale, 14-18 ani fiind perioada critică pentru adolescenți. După știința asociației, se țin sporadic un fel de "cursuri" de educație igienico-sanitară, insuficiente pentru minorii privați de libertate și obligați să stea împreună luni sau ani de zile, exact în perioada delicată a trezirii și maturizării instinctelor sexuale. Ar fi de dorit ca echipe mixte de educatori, medici și psihologi să pună la punct programe prezentate atractiv, care să *încurajeze minorii să pună întrebări și să discute liber astfel de chestiuni*.

2. Penitenciarul pentru minori și tineri (PMT) Craiova

PMT Craiova a fost centru de reeducare până în 1997. APADOR-CH a vizitat penitenciarul în 1999 și de două ori în 2004. Motivul celei de a doua vizite din 2004 este prezentat separat.

Ca și în centrele de reeducare, în PMT se pune accentul pe școlarizare, inclusiv pregătirea profesională. Problemele sunt aceleași: nomenclatorul de meserii neadaptat la cerințele pieții muncii, dotări tehnice vechi, repartizarea minorilor în funcție de posibilitățile locului de detenție (ateliere, maiștri) și nu de capacitățile și dorințele lor. Au existat unele încercări de a oferi minorilor posibilitatea de a se pregăti pentru meserii mai căutate, fie la inițiativa locului de detenție în colaborare cu autorități locale, fie prin cursuri ținute de organizații neguvernamentale. Din păcate, problema valorii legale a certificatelor de absolvire rămăsese neclarificată în 2004.

Școala generală cuprinde clasele I – VIII (există și o clasă a IX-a), la care se adaugă cursuri separate de alfabetizare. Numărul minorilor analfabeți din întreg sistemul

penitenciar era, în 2003, aproape de 200 și cam tot atâția aveau doar studii primare (clasele I – IV).

Diferența esențială dintre PMT și CRM rezidă în regimul de detenție mult mai strict în primul. Practic, în PMT se aplică regulamentul de ordine interioară valabil pentru toate penitenciarele din țară, cu unele adaptări la specificul efectivelor de deținuți, cea mai importantă fiind participarea minorilor și tinerilor la acțiuni – mult mai puțin numeroase decât cele organizate de CRM – **în afara locului de detenție**.

Efectivele deținuților de la PMT Craiova (numai de sex masculin) sunt formate din minori condamnați de instanțe la pedepse cu închisoarea precis limitate în timp, minori transferați temporar de la CRM pentru alte procese aflate pe rol, tineri (18-21 de ani, fie transferați de la CRM la împlinirea vârstei de 18 ani, fie condamnați de instanțe) dar și **adulți**, pentru "munci".

Ce nu s-a rezolvat în anii dintre vizite?

a) *supraaglomerarea*

În 1999, PMT Craiova avea 558 de paturi instalate și următoarele efective: 308 minori și 264 de tineri (totalul de 572 depășea deja numărul de paturi), plus **101 deținuți adulți care executau reparații capitale** la unul din cămine. Evident, adulții erau cazați separat de minori și tineri. Se instalaseră paturi suplimentare, micșorându-se substanțial spațiul care ar fi trebuit să revină fiecărui deținut. Așadar, nu a fost o surpriză pentru reprezentanții APADOR-CH să găsească o cameră în care erau 21 de minori la 18 paturi și o alta, în care 28 de minori împărțeau 21 de paturi. Un mare număr de minori (110) fuseseră aduși de curând la PMT și se aflau în carantină timp de 21 de zile. **Un singur educator se ocupa de toți**, în sensul pregătirii pentru viața în detenție (în principal, explicarea regulamentului de ordine interioară). Reprezentanții asociației nu au înțeles **de ce nu mai fusese desemnat măcar încă un educator din cei 16 angajați la PMT pentru a face față acestui "val" masiv de "intrări"**.

În iunie 2004, situația era mai bună sub acest aspect dar tot nesatisfăcătoare. 100 de minori, 196 tineri și 36 de deținuți adulți erau cazați câte 10-14 în camere de aproximativ 25 m²., fiecăruia revenindu-i între 2 și 2,5 m². În plus, din cauza unor greșeli de proiectare, la reparațiile capitale din 1999 și 2000, grupurile sanitare **nu fuseseră prevăzute cu sifoane de podea**. Pentru că apa nu avea pe unde să se scurgă, minorii și tinerii aveau dificultăți cu spălatul la chiuvetă (nu se instalaseră și dușuri). În mod surprinzător, deși situația era cunoscută de 4 ani, nu se luase nici o măsură și, după știința APADOR-CH, **nimeni nu fusese tras la răspundere**.

b) *pedepsele*

În 1999, se mai practica sistemul rapoartelor "de pedepsire" (supraveghetorul care constata abaterea de la regulament propunea și pedeapsa care, de obicei, era confirmată de conducerea penitenciarului). În 2004, se urma procedura rapoartelor "de incident" (supraveghetorul descrie abaterea iar sancțiunea este stabilită de o comisie de disciplină după audieri). Potrivit directorului PMT, nici un deținut nu mai fusese pedepsit cu izolarea de la sfârșitul anului 2003. În schimb, față de 1999, a apărut și la PMT, ca și în întreg sistemul penitenciar, **categoria deținuților "periculoși"**. În iunie 2004, 8 minori și un tânăr fuseseră clasificați drept "periculoși", în principal pentru natura faptei, și erau separați de ceilalți deținuți. Ca și în cazul adulților, minorii erau **încătușați la scoaterea din perimetrul penitenciarului**. În plus, deoarece din 2003 s-au reintrodus **lanțurile rebotezate "mijloace sigure de imobilizare"**, APADOR-CH a rămas cu unele îndoieli cu privire la folosirea lor și în cazul minorilor "periculoși", cu toate asigurările contrare ale administrației PMT.

c) *încătușarea bolnavilor*

O altă situație în care minorii sunt **încătușați este internarea în spitale din afara sistemului penitenciar**. **Întocmai ca și în cazul deținuților adulți, minorii și tinerii din PMT sunt nu numai legați de pat cu cătușe ci și păziți permanent de câte doi supraveghetori pe toată durata internării**. (Minorii din CRM nu sunt încătușați pe durata spitalizării ci doar păziți.) APADOR-CH **consideră inacceptabilă încătușarea oricărui deținut bolnav pe durata internării într-un spital "civil" cu atât mai mult în cazul minorilor**.

Deși față de 1999, în 2004 crescuse numărul și gradul de atractivitate ale programelor cultural-educative (două din ele fiind destinate celor care urmează să fie puși în libertate), unele probleme nu fuseseră rezolvate. Ele sunt prezentate mai jos, în rezumatul raportului asupra celei de a doua vizite din anul 2004 la PMT Craiova.

Incendiul de la PMT Craiova din 2004

În ziua de 24 septembrie 2004, **șase deținuți minori de la PMT Craiova au dat foc camerei de deținere, ca formă de protest**. Incendiul a scăpat de sub control, **cinci minori suferind arsuri grave, care au și dus la decesul a trei dintre ei**. Pe data de 1 octombrie 2004, reprezentanți ai APADOR-CH s-au deplasat la penitenciar și la spitalul județean pentru a face investigații extrajudiciare cu privire la acest caz.

Cei șase deținuți minori din camera 36 în care s-a produs incendiul erau: Ionuț Dumitru Pleșa (născut la 8 ianuarie 1987, decedat la Spitalul județean în urma arsurilor, responsabil de cameră), Constantin Viorel Stamatie (născut la 1 septembrie

1987, decedat în Spitalul de urgență din cauza arsurilor); Szasz Nika Attila (născut la 1 decembrie 1986, rănit grav în urma incendiului); Marius Poienar (născut la 23 martie 1987, decedat în Spitalul de urgență în urma arsurilor); Florin Marin Gălan (născut la 25 iulie 1988, rănit grav în urma incendiului); Constantin Lucian Mititelu (născut la 18 aprilie 1987, a suferit vătămări minore în timpul incendiului).

Dintre toți, Stamatie avusese cele mai multe probleme disciplinare. În aproape 6 luni cât a fost internat la Centrul de Reeducare pentru Minori de la Găiești, a fost sancționat de 5 ori: de 4 ori cu "muștrare în fața colectivului", la care sau adăugat 3 zile "izolare de colectiv". Aceasta din urmă s-a datorat faptului că minorul a blocat ușa camerei în care era cazat. Prin urmare, atât cadrele din PMT cât și lucrătorii SIPA (Serviciul Independent pentru Pază și Antitero – în fapt mult discutatul "serviciu secret" al Ministerului de Justiție) **știa** că Stamatie practicase deja blocarea ușii camerei ca formă de protest. Mai mult, după transferarea la PMT, minorul a mai primit sancțiuni pentru încălcarea regulamentului, inclusiv pentru "atitudine necuviincioasă față de șeful de tură". APADOR-CH a considerat că cel puțin 4 din totalul de 7 pedepse au fost aplicate cu prea mare ușurință de cadrele de la Găiești și de la PMT. Este posibil ca Stamatie să fi fost un deținut-problemă. **Dar tocmai de aceea cadrele de la Găiești și de la PMT ar fi trebuit să găsească metodele potrivite pentru a-l ajuta pe minor. La PMT, singurul "ajutor" a venit din partea psihologului care ar fi încercat să-l determine pe Stamatie "să își schimbe atitudinea". *Sancțiunile repetate, mai ales dacă sunt aplicate pentru fapte mărunte, nu pot avea decât un efect negativ asupra deținutului minor.* APADOR-CH constată din nou că numai deținuții "buni" (care nu creează probleme cadrelor) sunt antrenați în programele/proiectele educative din sistemul penitenciar iar cei "răi" rămân în camere 23 de ore din 24, fără nici un fel de activitate. Or, normal este ca aceștia din urmă să beneficieze de mai multă atenție. Chiar și în proiectele desfășurate de organizații neguvernamentale în penitenciare participă tot deținuții selectați de administrația penitenciară, pe baza aceluiași criterii.**

Din coroborarea relatărilor diferiților participanți la incident, a rezultat că protestul inițiat de minori s-a datorat unor deficiențe la magazia penitenciarului. Ionuț Dumitru Pleșa primise un pachet de la familie, dar nu l-a putut ridica din cauza înregistrării eronate a numelui. Crezând că obiectele îi fuseseră furate - reclamații de acest gen au existat și din partea altor deținuți din diverse penitenciare - minorul s-a plâns unui supraveghetor, care l-ar fi asigurat că "se rezolvă" până la ora 15.00 - 15.30 după unii, până la ora 19.00, după alții. Ionuț Dumitru Pleșa nu a mai avut răbdare și s-a decis să protesteze. Foarte probabil, obiectele din pachet erau destinate *trocului* cu alți deținuți, iar Pleșa se văzuse pus în situația de a nu-și putea îndeplini angajamentul.

Trebuie reținut și faptul că Pleșa își exprimase indignarea cu privire la pachet cu voce tare, în sala de mese, în timpul prânzului. Sigur că nimeni nu și-a imaginat amploarea

și natura protestului dar se putea încerca prevenirea printr-o verificare promptă, în prezența minorului, a existenței și traseului coletului. Până la urmă este vorba de atitudinea de nepăsare și dispreț a cadrelor față de deținuți și de problemele lor, mărunte doar în aparență.

Pleșa și-a pus în practică protestul, ajutat de ceilalți colegi, după masa de prânz. Au blocat ușa pe dinăuntru, au stivuit saltelele în dreptul ferestrei și au spart toate geamurile. Imediat, a venit un supraveghetor, a constatat că ușa camerei era blocată, i-a întrebat pe minori ce revendicări au iar aceștia i-au răspuns că nu discută decât cu comandantul (de fapt, directorul). Conform procedurilor, în astfel de cazuri se anunță conducerea, au loc "negocieri" cu deținuții iar dacă nu se ajunge la o înțelegere, cadrele pot interveni în forță. Supraveghetorul și-a anunțat colegii și superiorii (directorul PMT nu era în penitenciar, el ajungând acolo pe la ora 15.00, după consumarea evenimentelor), totul durând - susține el - "un minut". Când a revenit în dreptul camerei 36 a auzit țipete, deoarece minorii dăduseră foc saltelelor - reconstituirea a demonstrat că o saltea cu burete arde într-un minut și 50 de secunde iar temperatura și fumul degajate sunt insuportabile -, ceea ce l-a determinat să acționeze imediat.

Cei șase minori au fost scoși din cameră, dar fumul gros a invadat coridorul și a intrat și în camerele de detenție învecinate, stârnind panică generală. Potrivit afirmațiilor conducerii actuale a PMT, ei au fost duși imediat la infirmerie de unde s-a solicitat serviciul de urgență SMURD. Întreaga operațiune de la prima încercare de deblocare a ușii până la transportarea la spital a cinci din cei șase minori - Constantin Lucian Mititelu a scăpat cu vătămări minore - la Spitalul Județean de Urgență ar fi durat 15-20 de minute.

Din cei cinci minori afectați de incendiu, trei au decedat la Spitalul județean de Urgență. Ceilalți doi erau încă în stare gravă, la momentul vizitei reprezentanților APADOR-CH.

Ca urmare a incidentului, directorul penitenciarului și șeful Serviciului Pază au fost înlocuiți.

APADOR-CH a identificat următoarele probleme cu caracter general și cu impact în incidentul de la Craiova:

a) Atmosfera din PMT Craiova

La data vizitei reprezentanților APADOR-CH, **tensiunea din PMT Craiova era "palpabilă", atât între deținuți, cât și între aceștia și cadre.** Una din cauze, aparent minoră dar foarte importantă pentru deținuți, era teama de îngrădire a **trocului**, larg practicat în toate penitenciarele din România, **singura problemă fiind**

ca aceste operațiuni să fie ținute sub control. Altfel, se ajunge la situații de criză (bătăi și violențe între deținuți) sau chiar la tragedii (cum s-a întâmplat la PMT Craiova sau la Penitenciarul Iași unde, în vara lui 2004, a fost omorât un tânăr de 23 de ani). *Trocul* nu poate și nu trebuie oprit, cel puțin nu atâta vreme cât administrația penitenciarelor nu poate asigura deținuților hrană și îmbrăcăminte decente, aparate de radio și televizoare, lenjerie de pat și obiecte sanitare absolut necesare etc.

Cea mai "valoroasă" marfă de schimb rămâne **țigara**. **Indiferent de tendințe europene/restricții/recomandări, foarte mulți deținuți sunt fumători. Din păcate, și mulți deținuți minori. Toți cei șase din camera 36 din PMT erau fumători.** Reprezentantele APADOR-CH cred că "adidașii" și treningul din coletul lui Pleșa erau monedă de schimb între deținuți, în principal pentru țigări. De aici, iritarea lui Pleșa care nu și-a putut "onora contractul". **Asociația este de acord cu principiul interzicerii fumatului la deținuții minori, dar situația reală arată că se creează în acest fel două mari pericole: a) pentru sănătatea minorilor, deoarece în lipsa țigărilor ajung să "fumeze" orice (cârpe, rumeguș din parchet sau de la uși și ferestre, câlți din saltele etc.), lucru mult mai nociv decât tutunul propriu-zis; b) pentru siguranța deținuților și a locului de deținere, pentru că se acumulează tensiuni ce se pot manifesta violent, cum s-a și întâmplat la PMT Craiova.**

b) Lipsa unor preocupări reale în domeniul reeducării

După cum s-a arătat, deținuții "răi" sunt, în genere, neincluși în programe/proiecte educative. Organizațiile neguvernamentale care desfășoară proiecte în penitenciare nu pot suplini absența unor programe permanente, care să antreneze **toți** deținuții. Desigur, resursele umane și materiale de care dispune administrația penitenciară sunt reduse dar chiar și cele care există nu sunt folosite integral (săli care rămân goale deși ar putea fi folosite pentru diverse acțiuni, program de lucru al celor de la cultural-educativ până la ora 15.00 – prin urmare, după-amiezile nu se organizează activități – plus pauza de prânz de circa două ore, în care iarăși nu se lucrează). APADOR-CH a solicitat DGP restructurarea întregului program cultural-educativ în sensul folosirii mai judicioase a spațiilor, a timpului liber al deținuților și, în primul rând, al încurajării unor inițiative ale cadrelor de specialitate care să facă activitățile mai atractive pentru toți deținuții, mai ales pentru minori. **Fără îndoială, este absolut necesară creșterea numărului de angajați, cu pregătire de specialitate.**

La PMT Craiova exista un singur psiholog și un singur asistent social pentru cei peste 330 de deținuți (peste o sută de minori, restul tineri – 18-21 de ani, dar și peste 21).

c) Transferarea temporară a minorilor în penitenciare

Se mai pune și problema transferării temporare în penitenciare a minorilor cărora li s-a aplicat de către instanță **măsura educativă** a internării într-un centru de reeducare, pe durata desfășurării **altor** procese penale în care sunt implicați. APADOR-CH precizează că transferul se efectuează **la penitenciarul de minori sau adulți aflat pe raza instanței de judecată**, iar șederea minorilor poate dura luni de zile. Se întrerupe astfel activitatea de reeducare din centru (care are regim diferit față de penitenciar), ajungându-se chiar la anularea eventualelor progrese ale minorilor. O soluție ar fi ca **minorii din centrele de reeducare să fie aduși direct la instanțe, la data la care au fost citați** (în prezent, sunt transferați în penitenciarul din raza instanței pe toată durata procesului). Sigur, soluția presupune eforturi umane și materiale, dar asociația are convingerea că efectul ar fi benefic pentru minori. O altă soluție ar fi strămutarea tuturor proceselor penale cu minori la instanțe din apropierea centrelor de reeducare iar la înființarea viitoarelor tribunale pentru minori să se țină cont de această posibilitate. Până la fârșitul anului 2004 se înființase un astfel de tribunal la Brașov. Cel mai apropiat CRM – cel de la Găiești – este situat la 150 km de Brașov.)

d) *Eficiența SRSS*

La fel de importantă este dezvoltarea Serviciilor pentru Reintegrare Socială și Supraveghere (SRSS). În prezent, ele funcționează doar la nivel de județe și sunt formate, în medie, din doi-trei consilieri care, evident, nu pot face față tuturor sarcinilor. Practic, activitatea lor se rezumă la redactarea rapoartelor solicitate de instanțe și supravegherea persoanelor cărora li s-a suspendat executarea în penitenciar a pedepselor. Implicarea serviciilor în activitățile de reeducare din centre și penitenciare este aproape inexistentă (SRSS Arad este excepția pozitivă). **Dat fiind că, prin lege, SRSS trebuie să se ocupe și de deținuții adulți care le solicită asistența pre- și post-liberare - și mai nou și de victimele infracțiunilor – este necesar ca Ministerului Justiției, în subordinea căruia se află SRSS, să ia măsuri urgente pentru sporirea numărului de angajați și pentru asigurarea mijloacelor materiale de care aceștia au nevoie pentru a-și face, cu adevărat, datoria.**

Recomandări pentru penitenciarele pentru minori:

1. **Renunțarea cu desăvârșire la încătușarea minorilor, *indiferent de situație (bolnav transferat, "periculos" scos din perimetrul penitenciarului etc.);***
2. **Renunțarea la sancționarea minorilor cu pedeapsa izolării. "Izolarea de colectiv" trebuie interpretată strict ca *mutare* în altă cameră de detenție;**
3. **Renunțarea la clasificarea minorilor ca deținuți "periculoși". Natura faptei nu trebuie considerată drept un criteriu valabil de clasificare iar comportamentul lor în detenție trebuie urmărit și corectat cu tact**

- și înțelegere din partea cadrelor, în primul rând a celor de la cultural-educativ;
4. **Includerea tuturor minorilor în programe cultural-educative de durată, cu prioritate pentru deținuții dificili;**
 5. **Obligarea cadrelor de a acorda atenție și de a rezolva – în limita competențelor – orice problemă a deținuților, chiar dacă ea poate părea neînsemnată;**
 6. **Reconsiderarea statutului minorilor transferați temporar de la CRM la PMT, în vederea judecării în alte cauze. Soluția cea mai bună este aducerea minorilor de la CRM direct la instanță, chiar în ziua termenului. Transferarea minorilor de la CRM în PMT – sau în secții de minori din penitenciarele pentru adulți – pe întreaga perioadă a judecării dosarului, ceea ce poate însemna luni sau chiar ani, poate afecta grav eforturile anterioare de reeducare.**

3. Secțiile pentru minori din penitenciarele pentru adulți

Cele mai multe penitenciare pentru adulți au și secții pentru minori, în principiu complet separate. Sunt însă și cazuri în care numărul de minori este prea mic pentru a putea forma secții – sau chiar camere – separate. Mulți dintre minorii din penitenciarele pentru adulți sunt în curs de judecare, după care urmează să fie transferați la un CRM sau PMT. Sunt însă și minori cu condamnări definitive, rațiunea principală fiind apropierea de familie. Cei mai mulți minori în detenție provin din familii sărace care nu își pot permite decât rar o vizită la CRM sau PMT (cheltuieli de deplasare, eventual cazare etc.). Un alt avantaj este atenția de care se bucură minorii din penitenciarele pentru adulți din partea SRSS, a autorităților și organizațiilor neguvernamentale locale, în vederea reintegrării în societate (sunt relativ puțini și deci e mai ușor de lucrat cu ei). Din păcate, aceste avantaje sunt contracarate de numeroase dezavantaje cum sunt: supraaglomerarea (inexistentă în CRM și mult mai suportabilă în PMT), întreruperea procesului de învățământ, activități cultural-educative reduse. Se adaugă influența nefastă a contactelor cu condamnații adulți care, cu toate restricțiile regulamentare, nu pot fi evitate.

Gradul de supraaglomerare a scăzut constant de-a lungul celor 10 ani de vizite în penitenciare ale APADOR-CH. Dar statisticile asociației arată clar condițiile deplorabile de detenție în general și ale minorilor, în particular. În 1995, la Mândrești-Focșani erau 55 de minori, toți **arestați preventiv**. În una din camerele ce le erau rezervate, **18 minori dormeau în 12 paturi iar ca grup sanitar aveau 2 WC-uri și un spălător cu două robinete.**

În 1997, la Colibași, din 1825 de deținuți **8 erau minori. Cifra fiind extrem de mică, este lesne de imaginat că, la gradul de supraaglomerare al penitenciarului,**

minorii nu beneficiau nici de cazare separată și nici de "programe" de reeducare. La Iași, 44 de minori (dintr-un total de 1660 deținuți) dormeau în 30 paturi. La Gherla, erau 63 de minori (într-o cameră cu un singur WC erau 32 de minori la 27 de paturi).

Un an mai târziu (1998), la Bacău 55 de minori din totalul de 1938 de deținuți dormeau câte **4 în două paturi alipite**. Tot în 1998, la Aiud erau 60 de minori la 2367 de adulți (paturi instalate suplimentar pe 3 și chiar 4 niveluri!). Exemplele continuă și în anii următori: în 2000, la Mărgineni, 37 de minori dormeau în 20 paturi, în 2001, la Botoșani, 54 de minori împărțeau 30 de paturi, în 2002, la Ploiești, minorii (ca și tinerii și adulții, în total 1136) dormeau câte doi în pat sau câte trei în două paturi lipite.

În 2003, minorul C.A.H., deținut la Botoșani, s-a sinucis prin spânzurare. Parchetul a anchetat cazul și a stabilit că nimeni nu se făcea responsabil de deces. Colegii de cameră ai minorului au spus reprezentanților APADOR-CH că acesta era foarte deprimat (fusesse adus cu doar o săptămână în urmă din arestul poliției Suceava) și credea că părinții lui erau atât de supărați pe el încât nu vor veni niciodată să-l viziteze. Un minor a mai spus că C.A.H. fusese bătut de colegii de cameră dar acesta nu îndrăznise să reclame de teama urmărilor. Reprezentanții asociației au mai aflat că, cu câteva zile înainte de sinuciderea lui C.A.H., doi minori din aceeași cameră se intoxicaseră cu diazepam. Conducerea a afirmat că intenția lor fusese "să se drogheze". Dar minorul care mai era încă în detenție la data vizitei APADOR-CH (februarie 2004) a declarat că a fost o formă de protest față de comportamentul abuziv al unui supraveghetor, Claudiu Corman, care l-ar fi înjurat și lovit cu bastonul. Minorii din altă cameră s-au plâns că subofițerii Cătălin și Cheptănaru îi înjurau și loveau frecvent iar plt. major Pintilie îi lega de pat cu cătușele ca "pedeapsă" pentru fapte mărunte (de pildă, că se jucau în cameră). Asociația a cerut DGP anchetarea supraveghetorilor ale căror fapte, dacă se dovedesc reale, se încadrează la **tratament inuman și degradant**.

Toți minorii de la Botoșani (13) s-au plâns de mâncarea foarte proastă (felul doi din ziua vizitei consta din varză urât mirositoare și câteva bucățele de slănină), că erau scoși la plimbare între 10 și 30 de minute pe zi, că educatorii și psihologul penitenciarului nu organizau nici un fel de activități cu ei. Singura activitate consta în ore de alfabetizare, de istorie și de comportament în societate, **ținute de un profesor din afara sistemului penitenciar**.

În 2004, la Penitenciarul Giurgiu erau 12 minori. Doi dintre ei, cu condamnări definitive, stăteau într-o cameră cu televizor, singura lor "activitate" – în afară de plimbarea zilnică de 45 de minute – fiind urmărirea emisiunilor. Nu erau scoși la club, nu se organizau cursuri, nici măcar de alfabetizare (unul dintre ei era analfabet), nu existau activități sportive programate. În camera vecină, unde nu exista televizor,

alți doi minori, tot cu condamnare definitivă, erau scoși zilnic la club între orele 14.00 și 17.00 dar numai pentru a urmări emisiunile de televiziune. Nici ei nu luau parte la nici o activitate cultural-educativă. Minorii au spus că au fost duși la instanță **încătușați** și că la vizite erau **obligați să poarte uniforma de penitenciar**.

Penitenciarul Giurgiu este relativ recent dat în folosință, dar lucrările de construcție nu se terminaseră până la sfârșitul anului 2004. Condițiile de cazare ar trebui să fie acceptabile dar penitenciarul era deja supraaglomerat (1368 de deținuți în martie 2004, grad de ocupare 175% potrivit criteriului CPT de 4m²/persoană) iar numărul personalului, cu totul insuficient. Sectorul cultural-educativ avea **numai doi educatori și un psiholog** cărora cu greu li s-ar fi putut imputa lipsa oricăror activități cu minorii. În opinia asociației, aceștia nu ar fi trebuit repartizați într-un penitenciar în care nu există nici o posibilitate de desfășurare a vreunei activități care să-i ajute să se reintegreze în familie și societate după liberare.

Problema lipsei de personal, în special la cultural-educativ, este la fel de acută și în multe alte penitenciare. Si totuși, în unele (de pildă Codlea, Vaslui sau Bacău), puținii minori aflați în detenție sunt tratați cu mult mai multă atenție și grijă, inclusiv prin programe speciale pentru ei.

Recomandări pentru penitenciarele pentru adulți cu secții pentru minori:

- 1. Investigarea cu promptitudine a plângerilor minorilor cu privire la comportamentul personalului de penitenciar și sancționarea drastică a celor găsiți vinovați;**
- 2. Instituirea unui control permanent al ANP asupra activităților cultural-educative desfășurate cu minorii deținuți în penitenciarele pentru adulți și sancționarea lipsei de implicare a personalului de specialitate și a psihologului (în opinia asociației, ar fi fost posibil ca starea de depresie a minorului de la Botoșani care a sfârșit prin a se sinucide să se amelioreze dacă psihologul penitenciarului i-ar fi acordat atenția necesară);**
- 3. Repartizarea minorilor pentru executarea pedepsei numai în penitenciarele în care se pot organiza activități speciale pentru ei.**

APADOR-CH reafirmă că **minorii care au comis fapte penale grave, pentru care nu se poate aplica nici una din alternativele la încarcerare trebuie internați exclusiv în centrele de reeducare. Condițiile de detenție din secțiile de minori și chiar și din PMT sunt improprii iar perioada de detenție în asemenea locuri nu poate avea decât o influență negativă asupra minorilor.**

V. FEMEILE ÎN DETENȚIE

Femeile care execută pedeapsa cu închisoarea reprezintă cam 6-7% din numărul total al deținuților. Potrivit statisticilor DGP pe perioada 1999-2003 cifra record a fost de 2122 de deținute în 2001, jumătate dintre ele (1060) fiind arestate sau condamnate pentru furt (760) și tâlhărie (300).

Deși Târgșor este singurul penitenciar din țară destinat exclusiv femeilor, efectivele de aici au scăzut constant comparativ cu numărul anual total al deținuțelor. Conform statisticilor amintite, dacă în 1999 cam jumătate din numărul total al femeilor deținute executau pedeapsa la Târgșor, în 2003 rămăseseră o treime. În 2004, la data vizitei APADOR-CH (14 iunie), aici se aflau 585 din cele circa 1800 de deținute din întreg sistemul penitenciar.

Ca și în cazul minorilor, aproape fiecare penitenciar are și o secție pentru femei. În principiu, deținutele din aceste secții au procese pe rol iar după condamnarea definitivă, sunt transferate la Târgșor. În practică, multe deținute rămân să execute pedeapsa în aceste secții, motivul cel mai des invocat fiind apropierea de familie. Deținutele minore, în afara celor internate la CRM Găiești, sunt la Târgșor dar și în secțiile de femei din alte penitenciare. De exemplu, conform Anuarului statistic al DGP pe 2002, în întreg sistemul penitenciar erau 54 de minore din care 9 la CRM Găiești, 4 la Târgșor, 9 la Penitenciarul Rahova, 6 la Botoșani, restul de 26 fiind împărțite în diverse penitenciare (câte una, două, maximum trei).

1. Condiții de detenție la Penitenciarul Târgșor

APADOR-CH a vizitat penitenciarul în 1998 și 2004. Târgșor este situat la circa 20 km de orașul Ploiești dar accesul este dificil: cursele de autobuze sunt rare și doar un tren pe zi oprește în haltă. Distanța de la Ploiești la Târgșor poate fi parcursă cu autoturismul propriu sau cu un taxi, dar multe deținute provin din familii sărace care nu au astfel de posibilități. Penitenciarul este o fostă mănăstire, transformată în 1948 în închisoare pentru deținuți politici și apoi, începând din 1952, în loc de detenție exclusiv pentru femei. De atunci și până în 1998, la spațiile de detenție nu s-au făcut decât reparații de întreținere. După 1998, s-a dat în folosință noua fabrică de confecții ce funcționează în incinta penitenciarului. Abia în iunie 2004 s-a deschis șantierul de reconstrucție și modernizare al spațiilor de detenție.

Anul 1998

În 1998, erau 1013 deținute la 1150 de paturi, dar capacitatea normată era de 790 de paturi. Chiar și biblioteca fusese transformată în cameră de detenție. Fiind unicul penitenciar pentru femei, aici se găsea toată gama de infracțiuni, de la furt la omor calificat. (Până în anul 2000, în toate penitenciarele, inclusiv la Târgșor, existau și

contravenienți/contraveniente. Era vorba despre persoane care nu își plățiseră amenziile și executau un număr de zile de închisoare proporțional cu cuantumul amenzii, maximum 180 de zile pentru o amendă. După ce APADOR-CH a contestat permanent, mai bine de 5 ani, această procedură total neproductivă, în 2000, guvernul a dat o Ordonanță prin care contravenienții rău-platnici puteau fi sancționați cu "muncă în folosul comunității" în loc de închisoare. Problema a fost rezolvată definitiv abia în 2003, când ultimii contravenienți au părăsit penitenciarele pe baza unei legi de amnistiere.)

În privința asistenței medicale, trei aspecte au reținut atenția reprezentanților asociației: 1. Personalul medical era format dintr-un medic generalist, un stomatolog și doi asistenți medicali. Din totalul de 59 de ore de program săptămânal (7 ore/zi, 5 zile/săptămână plus 24 de ore de gardă) **6 ore erau rezervate pentru personalul de penitenciar și familiile acestora. Prin scădere, rezultă că medicul generalist examina săptămânal 1013 deținuți în 53 de ore! Admițând media de doar 60 de deținuți pe zi, declarată de medic, ar reveni cam 8 minute de consultație pentru fiecare deținut. Aceasta numai dacă medicul lucrează continuu fără nici un minut de pauză, lucru evident imposibil.** Prin urmare, o estimare realistă ar duce la o durată de 4-5 minute a fiecărei consultații, **timp cu totul insuficient pentru o examinare atentă**; 2. **Nu exista nici un medic ginecolog, extrem de important într-un penitenciar cu peste 1000 de femei**; 3. Potrivit celor declarate de cadrele medicale, **toate deținuțele aduse la Târgșor erau testate HIV.** În ciuda asigurărilor că femeilor li se explica exact ce înseamnă acest test și că ele erau de acord, APADOR-CH a rămas cu dubii în privința aceasta.

Posibilitățile de întreținere a igienei corporale erau reduse. Cam 70% dintre deținuțele lucrau fie în agricultură, fie la fabrica de confecții din incinta penitenciarului. Pentru **toate** deținuțele funcționa o singură sală de baie cu 31 de dușuri. În plus, camerele de detenție erau dotate cu instalații sanitare minime (unu sau două WC-uri și spălătoare cu două-patru robinete, unele defecte).

Secția de vizite "normale" (adică nu la mese) era impropriu amenajată. Tăblia care separa vizitatorii de deținuți, lată de peste 2 m. era plasată atât de sus încât nu se putea sta decât în picioare. În plus, la "primiri pachete" cele două ghișee – unul prin care vizitatorul predă pachetul spre control și celălalt, prin care destinatarul vede ce i s-a adus – erau amplasate în unghi drept. Drept urmare, deținuțele erau în imposibilitatea de a urmări procedura desfacerii și controlului pachetelor.

Activitățile cultural-educative erau puține, biblioteca, săracă (vreo 400 de titluri, în majoritate, autori neatractivi), la clubul deținuților se programa un film pe lună. Cu doar 15 televizoare în tot penitenciarul, practic deținuțele **nu aveau ce face în timpul liber.** Situația era și mai grea pentru cele circa 300 de deținuți care nu ieșeau la muncă, fie pentru că erau inapte, fie pentru că nu aveau unde sau nu doreau să

muncească. Pentru această categorie, singura activitate era plimbarea zilnică ce dura, de obicei, 30 de minute și rar o oră. În curtea foarte mare era improvizat și un teren de volei. Numai că deținutele nu păreau a practica acest sport în mod curent. Reprezentanții APADOR-CH au rămas cu impresia că atât terenul de volei cât și alte detalii (inclusiv faptul că la izolare nu era nici o deținută) erau de fapt "retușuri" de ultimă oră pentru că, printr-o coincidență nedorită, în ziua vizitei APADOR-CH, era prezentă și o echipă de filmare de la un post de televiziune.

Pedepsele pentru încălcarea Regulamentului de ordine interioară se aplicau după exact aceleași proceduri ca în restul penitenciarelor. (vezi la subcapitolul II.3 "Pedepse disciplinare", cazurile Mariana Cetiner și Despina Iliescu).

Una din marile probleme ale deținuților de la Târgșor era **menținerea legăturilor cu familiile**. Drumul până la penitenciar și condițiile improprii de la sectorul "vizite" erau de natură să descurajeze contactele cu rudele apropiate și, în primul rând, cu copiii. Conducerea penitenciarului a susținut că dacă vin și copii, atunci vizitele au loc într-o sală cu mese și scaune.

În sfârșit, trebuie amintit cazul deținutei Elisabeta Căldăraru care avea partea stângă a corpului complet paralizată. Timp de 8 ani până la încarcerare, ea avusese permanent însoțitor. Chiar dacă femeile din cameră o ajutau să-și satisfacă nevoile minime, era clar că lui E.C. ar fi trebuit fie să i se dea o pedeapsă cu suspendarea executării, fie să i se asigure însoțitoare pe perioada detenției. De altfel, chiar la infirmeria penitenciarului se afla o deținută cu probleme grave de vedere cu asistentă permanent (o altă deținută, special desemnată).

Anul 2004

În iunie 2004, la a doua vizită a APADOR-CH, multe lucruri se schimbaseră în bine.

După cum s-a menționat, au fost începute lucrările, ce vor dura doi ani, de demolare a pavilionului vechi (două aripi erau deja dezafectate la data vizitei), de construire a unor noi spații de detenție și de reamenajare și modernizare, tot ca spații de detenție, a fostei fabrici de confecții (actuala fabrică se află tot în perimetrul penitenciarului, într-o clădire nouă). În 2004 urma să se realizeze și racordarea la conducta de gaze. Dar până atunci, penitenciarul continua să folosească pentru încălzire și prepararea apei calde, combustibil ușor, mai scump decât gazele, ceea ce a dus, pe de o parte, la acumularea de datorii substanțiale, iar pe de alta, la furnizarea de apă caldă doar o dată pe săptămână.

Circa 200 de deținute lucrau în regim de lohn, la fabrica de confecții din incinta penitenciarului, aparținând regiei "Multiproduct" (subordonată DGP). Selecția lor se face pe baza unor criterii din care unu este, în opinia asociației, exagerat și anume

absolvirea a cel puțin șase clase elementare. Sigur, fabrica organizează cursuri de calificare obligatorii de șase luni, în meseria de croitor. Dar orice deținută care știe să scrie și să citească ar putea, teoretic, să urmeze cursul de calificare, iar îndemânarea se dobândește prin practică. APADOR-CH a constatat diferențele vizibile dintre deținutele care lucrau în fabrică și cele care lucrau la câmp: primele, curate, bine îmbrăcate, celelalte, murdare, îmbrăcate cu "uniforme de protecție" (haine militare vechi recondiționate), majoritatea cu pielea închisă la culoare, posibil din cauza soarelui dar, la fel de posibil, din cauza apartenenței la o anume minoritate (Roma).

Administrația Penitenciarului Târgșor a dat în folosință un centru de liberare (în fapt o secție a penitenciarului) prin preluarea și amenajarea unei foste cazărmi a MAPN de la Movila Vulpii. Circa 160 de deținute și 40 de cadre fuseseră transferate în acest centru, cu regim de detenție semi-deschis (circulație liberă a deținuților în interiorul secției, pază redusă numeric, programe speciale de reintegrare socială etc.). Trebuie precizat că deținutele de la Movila Vulpii mai aveau de executat **maximum șase luni până la liberare** și că ele erau incluse în programe speciale cu un an înainte de a fi transferate. Centrul este rezultatul colaborării dintre administrația penitenciarului și Serviciul de Reintegrare Socială și Supraveghere Prahova. Inițiativa este excelentă, dar rămâne neclar rolul fiecăreia dintre părți, respectiv al serviciului cultural-educativ din penitenciar (șapte persoane în total, inclusiv subofițerul însărcinat cu tehnica) și al serviciului de reintegrare cu numai **doi consilieri pentru întreg județul, care mai îndeplinesc și alte atribuții. APADOR-CH consideră că Ministerul Justiției ar trebui să sporească numărul personalului din serviciile de reintegrare din întreg sistemul, cu prioritate pentru județul Prahova. În absența acestei măsuri esențiale, se confirmă temerea că sistemul de reintegrare în societate a persoanelor care au executat pedepse privative de libertate funcționează deocamdată doar pe hârtie.**

Din totalul deținuților (585), 185 aveau pedepse mari pentru omor (30 cu omor deosebit de grav) iar două, condamnări pe viață (a treia condamnată pe viață din întreg sistemul penitenciar era transferată în vederea efectuării unei expertize medico-legale). 132 de deținute se aflau în penitenciar pentru trafic de droguri și/sau consum de droguri (42 în arest preventiv, 30 condamnate în prima instanță și 60 cu condamnări definitive). Este laudabil faptul că nu existau regimuri de detenție diferite pentru deținutele cu pedepse mari sau pentru fapte grave față de celelalte. Practic, ele erau împărțite în trei grupe mari: cele care munceau la fabrică (inclusiv una din condamnatele pe viață), cele care munceau în agricultură, zootehnie și servicii în penitenciar (cam 210 deținute, cele mai multe, 140, la stațiunea Fundulea) și inaptele (peste 100, în care sunt incluse și cele 32 de femei în vârstă de peste 55 de ani). Dintre "inapte", cam 20 (inclusiv cealaltă condamnată pe viață) participau la un program intitulat *hobby*. Este vorba de un atelier organizat cu sprijinul unei organizații neguvernamentale în care se făceau tot felul de confecții (de la pilote de pat și lavete până la obiecte de îmbrăcăminte) din deșeuri textile. Produsele nu erau

vândute ci doar predate organizației neguvernamentale care stabilea cui vor fi donate (de exemplu, Centrul de reeducare pentru minori de la Găiești a fost dotat cu pilotele confecționate la Târgșor). Cu acordul organizației, unele articole de îmbrăcăminte au fost distribuite și deținuților din Târgșor. Evident, "producția" fiind mică, nu a fost posibil ca fiecare să primească astfel de articole, ceea ce a creat o stare de nemulțumire mai ales printre femeile mai labile psihic, convinse că există un "depozit de haine" la care ele nu au acces.

220 de cadre (față de 156 în 1998), din care 40 la Movila Vulpii, se ocupau de cele 585 de deținute și 36 de deținuți (aceștia din urmă, jumătate față de 1998, erau transferați de la Penitenciarul Ploiești pentru lucrări de întreținere și reparații și erau complet separați de femei). Nu trebuie uitat faptul că, din cauza lucrărilor, în 2004 nu au fost aduse la Târgșor decât deținutele cu pedepse mari. Este sigur că efectivele vor crește substanțial după terminarea amenajărilor.

Vizitele "la masă" aveau loc într-o sală cu o capacitate de 36 de locuri. O altă încăpere era destinată vizitelor "obișnuite": patru deținute pot vorbi cu vizitatorii peste o tăblie de piatră lată de circa un metru, la care se adaugă o cabină pentru "periculoase" în care se poate "discuta" numai prin geam. Mai exista și camera "mama și copilul" unde deținutele pot sta câte două ore cu copiii lor, dacă aceștia au sub 10 ani. Tot aici (sau în sala vizitelor "la masă") au loc și întrevederile cu avocații. Nu a fost clar cum se procedează dacă mai multe deținute-mame primesc simultan vizitele copiilor. Cu această rezervă, îmbunătățirea față de 1998 era evidentă. În plus, administrația obținuse o donație sub forma a două microbuze cu care se asigura transportul copiilor veniți să-și viziteze mamele, dar numai la plecare, după terminarea întrevederii.

În schimb, la primirea-predarea pachetelor aduse de vizitatori condițiile au rămas aceleași ca și în 1998, **deoarece ghișeul la care așteaptă deținutele este plasat în unghi de 90 de grade față de cel de primire, ceea ce reducea vizibilitatea.** Pentru evitarea oricăror posibile suspiciuni, cele două ghișee trebuie plasate față în față.

În camera de supraveghere, primire a pachetelor și sortare a corespondenței lucrau șase cadre. În aceeași cameră se aflau **și cele două telefoane publice (față de numai unu în 1998)** destinate deținuților. Este evident că **nu poate fi vorba de respectarea confidențialității convorbirilor telefonice. Este imposibil să nu se audă ce vorbesc deținutele.** APADOR-CH repetă că protejarea confidențialității funcționează în egală măsură pentru comunicațiile telefonice ca și pentru corespondența scrisă. Soluții există: a) amplasarea unor cabine telefonice în curțile de plimbare sau pe holurile secțiilor de detenție; b) dacă nu este posibil din punct de vedere tehnic, atunci instalarea telefoanelor într-o încăpere separată din pavilionul "vizite"; c) în cel mai rău caz, postarea supraveghetorului la o distanță de la care să **nu poată auzi ce spune deținuta/deținutul.**

La Penitenciarul Târgșor **nu existau lanțuri ("mijloace sigure de imobilizare") și nu se foloseau cătușele în nici o situație. Nu se încătușau deținutele – nici măcar cele clasificate drept "periculoase" – la transferuri în afara penitenciarului, indiferent de destinație. APADOR-CH insistă asupra acestei atitudini a conducerii penitenciarului care ar trebui să fie un exemplu pentru toate celelalte penitenciare din România. Asociația subliniază că *o treime din deținute erau condamnate pentru omor, din care 30 cu circumstanțe agravante și două, cu condamnări pe viață*. Prin urmare, **gravitatea faptelor și gradul de periculozitate sunt aceleași ca și în cazurile deținuților din alte penitenciare condamnați pentru acest tip de infracțiuni.****

La Târgșor nu exista **pedeapsa cu izolarea** (nu mai exista nici cameră de izolare ca în 1998, iar noile construcții vor cuprinde **numai camere de izolare pe motive medicale și nu disciplinare**). Pedepsele în cazul rapoartelor de incident confirmate erau avertismentul, mustrea și suspendarea drepturilor la pachet și/sau vizite pe o perioadă determinată (de obicei, o lună). Toate pedepsele, indiferent de gravitate, se aplicau numai după parcurgerea tuturor etapelor obligatorii, inclusiv audierea deținutei și a martorilor. La data vizitei APADOR-CH, patru deținute erau clasificate drept "periculoase" (la începutul lui 2004 erau 13, dar nouă fuseseră declasificate de comisia de disciplină care examinează lunar aceste cazuri). Numai una din cele două "viețașe" figura printre cele patru care, oricum, nu au un regim de detenție diferit de restul deținuților decât la vizite (și, desigur, sunt mai atent supravegheate decât celelalte).

Trei medici generaliști (față de unu în 1998), un stomatolog și 10 asistenți plus un ginecolog care venea o dată pe săptămână asigurau asistența medicală a deținuților. Unu din generaliști și stomatologul se ocupau și de cadre. Conform directoarei penitenciarului, "numai pentru urgențe", pentru că, în rest, cadrele au doctori de familie, **alții** decât cei din sistemul penitenciar. Dar medicii – doi din trei erau, surprinzător, prezenți la data vizitei APADOR-CH și, la fel de surprinzător, nici o deținută nu aștepta să fie văzută, cu toate că programul era în desfășurare – au afirmat că o oră pe zi (12.00-13.00) era rezervată pentru cadre **plus urgențele**. În cazul stomatologului, timpul rezervat cadrelor era de **3 ore zilnic**.

În afara activităților încă neclare de la Movila Vulpilor, serviciul cultural-educativ desfășura programe recomandate de DGP (STRADAV sau VAD), axate în principal pe consiliere individuală, precum și cursuri de alfabetizare de șase luni pentru 14 deținute. Se mai organizau acțiuni punctuale (o expoziție cu obiecte făcute de deținute în decembrie 2003 în Ploiești, vizite la muzee, spectacole ale copiilor pentru deținute etc.) Serviciul avea colaborări constante cu câteva organizații neguvernamentale și a organizat, împreună cu Centrul de consiliere agricolă Prahova, cursuri de câte șase luni de legumicultură (seria a I-a a avut 27 de absolvenți iar a doua, aproape de

terminare, 26). Mai exista biblioteca penitenciarului cu circa 6000 de volume (creștere substanțială față de 1998) și clubul deținuților. În plus, vizionarea programelor TV se făcea după un program acceptabil (16.00 – 22.30 zilnic, cu prelungiri la sfârșit de săptămână).

Dacă per total activitățile serviciului puteau fi considerate satisfăcătoare, APADOR-CH consideră că administrația penitenciarului trebuie să acorde o atenție mai mare unei categorii de deținute aproape ignorate și anume cele declarate "inapte de muncă" fie din cauza unor tulburări psihice, fie din motive de vârstă. Este adevărat că deținutele puteau sta practic toată ziua în curte. Dar exact asta și fac: **stau** și ascultă muzică. Cei de la serviciul cultural-educativ au susținut că au încercat mai multe metode cu ele (de pildă desenul) dar toate au eșuat. Nu trebuie, însă, abandonat. Se pot organiza concursuri/jocuri sportive, se pot pune în scenă schițe sau piese de teatru scurte etc. Un sondaj de opinie printre aceste deținute ar putea ajuta la depistarea genului de activități de interes pentru ele. Lânzezeala în care se complac aceste deținute și care nu este combătută de serviciul cultural-educativ nu poate fi benefică nici pentru ele și nici pentru atmosfera generală din penitenciar.

O problemă delicată a tuturor deținuților este cea a relațiilor (inclusiv sexuale) dintre ele. La sfârșitul anului 2003, un ziar central a publicat, sub acoperirea anonimatului, declarația unei deținute de la Târgșor cu privire la hărțuirea sexuală și chiar violuri. Administrația penitenciarului avea unele indicii dar nu a existat nici o plângere în acest sens. Mai mult, încercările de a discuta cu deținutele s-au lovit de un refuz total. APADOR-CH nu este împotriva unor relații, inclusiv de natură sexuală, dacă părțile consimt. Problema se pune numai în cazul în care o deținută ar fi determinată prin amenințări sau forță să întrețină astfel de relații. O sugestie ar fi ca, în cadrul programelor de consiliere individuală, să se abordeze deschis și acest subiect care poate avea consecințe serioase asupra psihicului deținuților, inclusiv după liberare.

Mai trebuie semnalată și opinia celor de la serviciul cultural-educativ conform căreia clasificarea unor deținute ca fiind "periculoase" nu ar avea nici o consecință negativă pentru ele. Din experiența APADOR-CH, o astfel de "tinichea" însoțește deținutul/deținuta în orice transfer la un alt penitenciar și contează mult în fața comisiei de liberare condiționată și, eventual, în fața instanței care analizează propunerea de punere în libertate.

2. Secțiile pentru femei din celelalte penitenciare

Cu câteva excepții (Jilava, Bistrița, Ploiești, secțiile exterioare ale unor penitenciare ca Poarta Albă sau Tulcea) majoritatea penitenciarelor au secții de femei. Deținutele din aceste secții reprezentau cam jumătate din numărul total al femeilor arestate/condamnate în 1999, proporție ce a crescut de-a lungul anilor la două treimi în 2003 și peste două treimi în 2004.

În cei 10 ani de vizite în penitenciare, APADOR-CH a găsit cel mai mare număr de deținute pe secție la Craiova în 1997 (79 de femei inclusiv o minoră) și cel mai mic, la Tulcea în 1998 (13, din care 8 cu sentințe definitive).

O comparație între secțiile de femei și cele de adulți sau tineri, sau chiar minori arată că și în cele mai aglomerate penitenciare deținutele au condiții mai bune. Au fost destul de rare cazurile în care numărul deținutelor să depășească numărul de paturi. Dar ca și în cazul bărbaților, nu se respectă nici măcar norma de 6 m³ de aer/persoană și, cu atât mai puțin, cei 4 m² recomandați de CPT. În unele penitenciare, la secțiile de femei se asigură apă caldă zilnic, în altele de două ori pe săptămână, iar în altele, se foloseau improvizații pentru a li se asigura măcar strictul necesar pentru igiena personală. Au existat și situații (la Galați, de exemplu) în care femeile erau nevoite să adune apă pentru spălat în recipiente de plastic atârinate prin camere. Măcar era mai puțin rece decât apa de la robinet. La Giurgiu, în 2004, pentru a compensa cantitatea redusă de apă caldă furnizată de penitenciar (o dată pe săptămână, circa 35-40 de minute), deținutelor li se permisesse să folosească fierbătoare electrice.

Camerele de detenție sunt, în general, curate iar saltelele și așternuturile sunt mai acceptabile decât în secțiile de bărbați. Deținutele vizitate de familie își aduc propria lenjerie de pat. Toate penitenciarele au mașini de spălat, dar în proporție covârșitoare sunt vechi și ineficiente. Există și riscul "rătăcirii" obiectelor date la spălătoria penitenciarului. De aceea, deținutele (și deținuții vizitați) profită de vizitele rudelor pentru a da lenjeria murdară la spălat și a primi schimburi noi.

Deținutele primesc aceeași mâncare proastă ca și bărbații. În schimb, pot sta mai mult la aer iar dacă spațiul o permite, pot amenaja grădinițe de flori și/sau legume.

Condițiile de detenție sunt, așadar, ceva mai bune decât în secțiile de bărbați. Însă la capitolul "activități", inclusiv cultural-educative lucrurile stau mai prost. Femeile nu sunt scoase la muncă în afara penitenciarelor și, pentru că sunt relativ puține, se organizează rar activități cu ele, în principal cu ocazii "festive": sărbători religioase, 8 martie, 1 iunie. Puținele programe destinate lor sunt derulate de câteva asociații și fundații neguvernamentale. Cât despre programe separate pentru minore, nici nu poate fi vorba. Aceasta este o altă problemă: dat fiind spațiul redus al secțiilor de femei, de cele mai multe ori **nu se face separarea între minore, tinere și adulte**, argumentul de bază fiind că majoritatea deținutelor sunt în așteptarea hotărârilor judecătorești definitive după care urmează transferarea la CRM Găești sau la Târgșor. Atâta doar că procesele pot dura luni întregi sau chiar ani. Mai sunt și deținutele cu hotărâri judecătorești definitive, dar cu pedepse mici (de exemplu, în 1997, reprezentanții asociației au găsit-o pe Didina Turcitu la Penitenciarul Craiova, unde executa o pedeapsă de un an pentru furt de energie electrică în valoare de câțiva dolari! Femeia era la prima faptă penală, era căsătorită și avea un copil minor).

O decizie exagerată a ANP interzice folosirea andrelor și croșetelor, **chiar dacă sunt confecționate din material plastic**. La Giurgiu, în 2004, aceste obiecte erau păstrate într-o cameră separată iar deținutele le puteau folosi doar sub supraveghere. La acest penitenciar s-au mai semnalat și alte situații criticabile: deținutele erau obligate să poarte uniforma de penitenciar la vizite, chiar și în fața propriilor copii; vizitele erau prea scurte (20 – 25 de minute) și nu li se permitea să stea la mese cu familiile. **În opinia APADOR-CH, aceste restricții sunt excesive, nejustificate și în contradicție cu eforturile declarate de a încuraja contactele cu familiile, lucru cu atât mai important pentru deținutele care au copii**. Pe lângă toate acestea, femeile erau duse la instanțe **cu cătușe la mâini, ceea ce asociația consideră inacceptabil**.

Asociația mai semnalează o situație întâlnită de-a lungul anilor în toate penitenciarele cu secții de femei: folosirea unor deținute la popota cadrelor. Uneori – de pildă la Craiova în 1997 - deținutele făceau și alte servicii menajere (spălat, călcat, cusut uniforme personale).

Deținutele selecționate pentru popotă (nu este deloc clar pe ce criterii) au condiții mai bune de cazare (camera cea mai luminoasă, niciodată supraaglomerată, cu multe obiecte personale) și, foarte probabil, și de regim alimentar, de vreme ce își petrec toată ziua la popotă. Firesc, ele sunt percepute de restul deținuților ca o castă privilegiată care stârnește invidie și resentimente.

Recomandări

1. **Renunțarea la folosirea cătușelor indiferent de împrejurare, ceea ce include și transportarea deținuților în afara penitenciarelor. Dacă a fost posibil la Târgșor unde sunt și condamnate pe viață și deținute cu pedepse mari, nimic nu poate justifica recurgerea la această formă de imobilizare în secțiile de femei;**
2. **Renunțarea la sancționarea deținuților cu pedeapsa izolării, Târgșor fiind un exemplu și din acest punct de vedere;**
3. **Permiterea purtării îmbrăcăminte personale în toate ocaziile și, în primul rând, la vizitele cu familia;**
4. **Renunțarea la interdicția ca deținutele să aibă în camere andrele și croșete (cel mult, se poate accepta ca aceste obiecte să fie din material plastic și nu din metal);**
5. **Conceperea unor programe/activități cultural-educative pentru deținutele din secțiile de femei, indiferent de durata șederii în acel penitenciar;**
6. **Renunțarea la folosirea deținuților la popota cadrelor sau pentru alte servicii menajere pentru cadre;**

- 7. Pentru Penitenciarul Târgșor: eliminarea condiției absolvirii a 6 clase pentru munca în fabrica de confecții.**

VI. ALTE CATEGORII DE DETINUTI VULNERABILI

1. Deținuți cu HIV/SIDA

Problema HIV/SIDA este încă o nebuloasă pentru majoritatea deținuților, dar și pentru unele cadre. Ani de zile după revoluția din 1989 nu s-a vorbit deloc sau prea puțin despre acest flagel. Abia în ultimii ani, medicii și educatorii au început să discute mai deschis pe această temă cu deținuții (**cum se ia, cum se manifestă, cum poate fi prevenită contaminarea etc.**). Siringile de unică folosință au apărut în cabinetele medicale din penitenciare și în spitalele din sistem prin 1995-1996. Însă chiar și în 2003, reprezentanții asociației au întâlnit cazuri în care pentru mai mulți deținuți se distribuia *o singură lamă de ras* pe lună. Și nici până la sfârșitul anului 2004 nu se înmuiase rezistența ANP, dar și a foarte multor cadre la ideea de distribuire a prezervativelor, cel mai simplu mijloc de protecție anti-HIV (dar și a bolilor cu transmitere sexuală).

Nu este încă clar cum să se procedeze cu deținuții depistați HIV pozitiv și cu cei la care s-a declanșat SIDA (reprezentanții APADOR-CH au întâlnit în 2000 și respectiv 2004, la Spitalul Penitenciar Jilava, doi deținuți în ultima fază de SIDA; nimeni nu știa dacă exista vreo prevedere sau procedură de eventuală punere în libertate).

Statisticile ANP menționează numai cazurile de SIDA și numai începând din 2001, când se înregistrează 12 bolnavi. În 2002 au mai apărut încă 8, în 2003, 17 iar în 2004, 14. Numărul deținuților infectați cu HIV nu este cunoscut.

Reprezentanții APADOR-CH au avut însă ocazii să discute cu deținuți infectați cu HIV sau bolnavi de SIDA, în principal la spitalele Jilava și Colibași. Constatările au fost următoarele:

- Personalul medical de penitenciar a susținut la unison că **boala fusese contractată înainte ca deținuții să fi fost aduși în sistemul penitenciar**. Evident, pentru că altfel ar fi recunoscut existența unor relații sexuale între deținuți sau a unei culpe medicale. De-a lungul anilor, mentalitatea cadrelor din penitenciare, în principal a personalului medical s-a mai schimbat (și) în privința relațiilor sexuale între persoane de același sex. În ultimii 2-3 ani (în special după eliminarea din Codul penal a celebrului articol 200) se recunoaște practicarea unor astfel de relații, dar se respinge eventuala distribuire a prezervativelor, cel mai simplu și mai puțin costisitor mijloc de protecție. Cadrele care vor să pară "moderne" în gândire spun că nu ar avea nimic împotriva dar ... "nu sunt bani" (cu vreo 7-8 ani în urmă, o organizație neguvernamentală se oferise să furnizeze prezervative pentru deținuți în mod gratuit, în prima fază, iar apoi contra unui cost foarte redus, dar fără succes). Alte cadre au spus direct că sunt contra, pentru că aceasta ar însemna "încurajarea unor astfel de practici". Din 2004, administrația penitenciarelor a decis să dea prezervative **dar numai deținuților care se liberează**;

- Deținuții infectați cu HIV/SIDA s-au plâns că au existat perioade de **întrerupere** a medicației specifice (acest lucru s-a întâmplat pe perioade mai scurte sau mai lungi în întreg sistemul penitenciar din motive financiar-administrative), ceea ce echivalează cu **tratament inuman**. Unul dintre deținuții infectați cu HIV se află în proceduri la CEDO, exact din acest motiv;
- Prin 1995, DGP a avut inițiativa de a testa HIV câteva mii de deținuți din 9 sau 10 penitenciare. De exemplu, în 1995-96, între 700 și 800 de deținuți de la Colibași fuseseră testați HIV iar în 1997, la Penitenciarul Mândrești, 90 de deținuți fuseseră supuși aceluiași test. Surprinzător, **nici un deținut testat nu a primit rezultatul**. Însă cel mai discutabil aspect este legat de **informarea deținuților testați și de acordul acestora**. Pentru reprezentanții APADOR-CH a fost clar că deținuții știau prea puțin despre HIV/SIDA (nici în 2004 nu erau mult mai bine informați) și că și-au dat "acordul" – în marea majoritate, *verbal* sau prin semnătură pe o listă – practic în necunoștință de cauză;
- Confidențialitatea cu privire la deținuții infectați cu HIV/SIDA rămâne un deziderat. Exceptând puținele cazuri în care înșiși deținuții bolnavi spun ce boală au, cea mai plauzibilă explicație este că informația privind identitatea bolnavilor provine **de la cadrele medicale din penitenciare**, ceea ce înseamnă o **gravă încălcare a deontologiei profesionale și o sursă de potențială discriminare**.

În 2004, reprezentanții APADOR-CH au discutat cu deținuții cu HIV/SIDA de la Spitalul Penitenciar Jilava. Cei 7 erau cazați într-o cameră cu 19 paturi. Reprezentanții asociației nu au înțeles de ce, într-un spațiu destul de redus, se păstrau atâtea paturi goale, instalate chiar și pe trei nivele, aglomerând inutil camera. De vreme ce acel tronson de clădire urma să intre în reparații generale era clar că nu vor fi aduși aici alți deținuți – poate mai numeroși – cu alte boli. Prin evacuarea paturilor neocupate, deținuții ar avea mai mult loc de mișcare. Unii deținuți (de la Penitenciarul Aiud de pildă) s-au plâns că pe parcursul anului 2003, tratamentul specific cu Antiretroviral le-a fost întrerupt din lipsa medicamentelor. O altă problemă a acestor bolnavi era încălcarea confidențialității bolii lor chiar de către reprezentanți ai autorităților. Deținutul M.C. a afirmat că un ziar local din Bacău a publicat un articol explicit despre boala sa, sursa fiind un polițist. Acest incident i-a adus mari probleme familiale. Intre altele, sora sa, persoană publică, a fost nevoită să se mute într-un alt oraș. Deținutul M. R. s-a plâns că în Penitenciarul Botoșani a fost izolat împreună cu un alt coleg, cu aceeași boală, într-o cameră timp de 2 luni. Asociația a constatat și cu ocazia altor vizite că *toți* deținuții din penitenciare îi *știu* pe cei infectați cu HIV/SIDA. Întrebarea este *cine* le spune. APADOR-CH a insistat ca acestor bolnavi să le fie respectat dreptul la confidențialitate iar funcționarii publici care fac dezvăluiri de acest gen, fără acordul deținutului, să fie sancționați.

Recomandări

1. **Distribuirea de prezervative pentru deținuți fără nici o evidență și fără supraveghere** (acest lucru se poate face, de exemplu, fie prin distribuire în toate camerele de detenție fie prin instalarea unor cutii cu prezervative la cabinetele medicale de secție);
2. **Discutarea deschisă cu deținuții – inclusiv cu minorii – a tuturor aspectelor legate de HIV/SIDA;**
3. **Renunțarea totală la segregarea deținuților infectați cu HIV sau bolnavi de SIDA;**
4. **Punerea la dispoziția fiecărui deținut a cel puțin o lamă de ras pe lună pentru uz strict personal (de preferat ar fi "bicurile");**
5. **Clarificarea situației deținuților bolnavi de SIDA în ultima fază.**

2. Bolnavii psihici

Statisticile ANP pe ultimii 5 ani arată că un număr foarte mare de deținuți suferă de boli psihice (1999 – 5763, 2000 – 6064, 2001 – 9949, 2002 – 9213, 2003 – 9537, 2004 – 8108). Cifrele se referă la cazuri **noi, ceea ce înseamnă că numărul curent al bolnavilor psihici din fiecare an a fost cu mult mai ridicat.** Problemele ce se pun în cazul acestor deținuți sunt multiple și de cele mai multe ori extrem de dificile. APADOR-CH a identificat următoarele:

a) *Autoagresarea*

Din necunoașterea legislației penale dar și a lipsei de încredere în sistemul judiciar și în avocați, în special dacă sunt numiți din oficiu, deținuții ale căror procese durează prea mult sau care se consideră nedreptățiți de hotărârile instanțelor recurg la incredibile metode de automutilare în chip de protest. Cea mai frecventă a fost, până nu demult, **bătutul unui cui în frunte.** Sunt deținuți care au recurs la această "metodă" de mai multe ori, în dorința de **a atrage atenția asupra situației lor juridice sau de altă natură** Alte modalități de autoagresare sunt înghițitul unor obiecte (cel mai frecvent, cozi de linguri), tăiatul cu lama pe corp, infectarea voluntară a rănilor și chiar coaserea buzelor cu sârmă.

Este greu chiar pentru medici de specialitate – dar majoritatea doctorilor de penitenciar sunt generaliști – să stabilească dacă deținuții care se automutilează sunt bolnavi psihici. Unii știu bine cum să procedeze pentru a nu își pune viața în pericol real. Alții preiau "legenda" ("deținutul X și-a rezolvat problema după ce și-a bătut cuiul în cap") și chiar cred că metoda poate fi eficientă.

APADOR-CH este însă preocupată de două aspecte: a) pedepsirea deținuților care s-au autoagresat, **de cele mai multe ori cu izolarea și b) încătușarea pe perioade îndelungate** a unora din acești deținuți (numai în 2004 au fost semnalate două astfel

de cazuri: Ștefănescu la Giurgiu și Garcea la Spitalul Penitenciar Jilava). Dacă pedeapsa cu izolarea este **excesivă** (deținuții s-au "pedepsit" deja prin suferințe autoimpuse), **încătușarea lor pe perioade îndelungate este inacceptabilă. Recurgerea la imobilizarea cu cătușele poate fi acceptată numai până la calmarea deținutului cu comportament violent. Odată criza depășită, descătușarea devine obligatorie, potrivit standardelor internaționale.**

b) Tratarea bolnavilor psihici

Fiecare doctor din fiecare penitenciar are în evidență cel puțin 20-30 de deținuți cu probleme psihice serioase (în 1997, la Gherla, cabinetul medical avea în evidență 112 astfel de deținuți). Alții sunt internați la spitalele Jilava sau Poarta Albă. De multe ori, deținuții cu probleme psihice sunt într-o continuă mișcare între penitenciare și spitalele penitenciare, cele din urmă găzduindu-i numai pe perioade scurte de timp, chiar dacă este evident că nu pot primi tratamentul necesar în penitenciarele normale. **Nicăieri nu există cămăși de forță sau bandaje elastice, singura metodă de imobilizare a celor agitați fiind încătușarea. Iar tratamentul constă numai în sedative.** Nu există nici un **program de recuperare, nici un fel de terapie ocupațională și, în general, nici o activitate.** Este greu de crezut că, în aceste condiții, bolnavii psihici ar avea vreo șansă de ameliorare.

c) Deținuții dependenți de droguri

Informațiile privind consumul de droguri în penitenciare sunt puține și confuze. Cu excepția situației de la Jilava în 2001 când au fost depistate droguri și identificați traficanții și intermediarii a mai existat un caz asemănător la Arad, în 2004, semnalat de DGPA (fostul SIPA) dar dezmințit categoric de ANP. Desigur, unele medicamente curente, luate în anume cantități, pot acționa ca drog. Dar această posibilitate este strict controlată în întreg sistemul penitenciar (toate medicamentele sunt depozitate la cabinetul medical iar deținuții primesc numai dozele prescrise).

Deținuții arestați/condamnați pentru consum de droguri sau care se declară dependenți de droguri ajung în secțiile de psihiatrie din spitalele penitenciare, unde sunt ținuti la un loc cu bolnavii psihici și sunt **"tratați" la fel, adică numai cu sedative. Nu li se administrează metadonă – substitut de drog acceptat în toată lumea în tratarea dependenților.** De altminteri, spitalele nici nu au în dotare acest medicament, ideea larg răspândită fiind că oricum au trecut de perioada de sevraj care survine, de obicei, la scurt timp după arestare, deci în aresturile poliției.

Recomandări

1. Renunțarea la pedepsirea deținuților care se automutilează;

2. **Renunțarea cu desăvârșire la metoda încătușării pe perioade îndelungate. Imobilizarea deținuților agitați se poate face cu alte metode** (de exemplu, bandaje elastice). În cazuri extreme, cătușele ar putea fi folosite, **dar numai pe durata crizei;**
3. **Elaborarea unor programe de activități speciale în vederea recuperării bolnavilor psihici;**
4. **Renunțarea la încadrarea persoanelor declarate dependente de droguri în categoria bolnavilor psihici și elaborarea unor programe speciale pentru recuperarea lor.**

CONCLUZII GENERALE

1. Condițiile de detenție din sistemul penitenciar din România rămân încă departe de standardele europene. În perioada 1995-2004, s-au înregistrat unele progrese însă ritmul lor a fost prea lent, iar impactul asupra deținuților, prea puțin perceptibil. Motivele cele mai importante sunt:

a) funcționarea pe baza unei legi din **1969**, ale cărei prevederi sunt în contradicție atât cu Constituția cât și cu standardele Consiliului Europei și ale ONU. Noua lege a regimului executării pedepselor privative de libertate a fost adoptată abia în iunie 2004, dar intră în vigoare în iunie 2005;

b) mentalitatea învechită a unor cadre de penitenciar în relația cu deținuții. Disprețul, nepăsarea și comoditatea sunt manifestările cele mai frecvente ale acestei mentalități. **Demilitarizarea** cadrelor începând din septembrie 2004 ar putea fi un pas important în direcția unei schimbări de substanță;

c) bugetul anual al DGP care s-a situat constant mult sub nivelul necesităților. Condițiile de detenție din sistemul penitenciar au avansat de la foarte proaste la doar proaste cu puține excepții în care au devenit acceptabile (centrele de reeducare a minorilor)

2. **Supraaglomerarea și condițiile de igienă și nutriție** au rămas probleme preocupante. Chiar dacă numărul deținuților a scăzut constant iar capacitatea de cazare a crescut, tot nu se poate respecta nici măcar norma clasică de 6 m³ de aer pe deținut și cu atât mai puțin cea de 4 m² recomandată de CPT. Pe lângă tensiunile inerente, situația generează și numeroase cazuri de îmbolnăviri (boli ale căilor respiratorii, TBC).

În multe penitenciare, normele minime igienico-sanitare sunt aproape imposibil de respectat (apă caldă furnizată doar o dată pe săptămână și pentru scurt timp, saltele și păături vechi și deteriorate, grupuri sanitare defecte etc.) ceea ce explică frecvența bolilor de piele.

Calitatea proastă a hranei este motiv aproape permanent de reclamații din partea deținuților dar și cauza numeroaselor cazuri de boli ale aparatului digestiv. Cu rare excepții, numărul de calorii/zi/deținut se atinge prin bucățile de slănină și subproduse de carne, omniprezente în regimul alimentar. Meniurile conțin doar câteva feluri de mâncare, practic o zeamă lungă cu ceva legume și nelipsita slănină.

3. **Asistența medicală** (cu excepția unora dintre spitalele penitenciare) se află la un nivel foarte scăzut. În majoritate covârșitoare, medicii din sistemul penitenciar sunt generaliști. Spre diferență de colegii lor care lucrează cu oameni liberi și care, la cea mai mică îndoială, recomandă consultarea specialiștilor, medicii de penitenciar dau cu greu o astfel de recomandare, limitându-se la examinări sumare și prescrierea unor paleative. În plus, doctorii de penitenciar sunt **și medici de familie pentru cadre și familiile lor**, cărora le alocă un număr de ore **din programul de 35 de ore pe săptămână**, în detrimentul deținuților.

4. **Activitățile cultural-educative** sunt mai degrabă formale și lipsite de eficiență. Personalul de specialitate este insuficient iar puținele programe ce se desfășoară sunt rigide și, de cele mai multe ori, neinteresante pentru deținuți. În plus, ele antrenează un număr mic de deținuți, aleși, de obicei, pe criteriul "bunei purtări în detenție". Recidiviștii, deținuții cu pedepse mari și, mai ales, deținuții care "pun probleme cadrelor" sunt, de regulă, ocoliți. Consecințele sunt evidente: scăderea substanțială a șanselor de integrare în societate după liberare; stări de tensiune sau chiar conflictuale între deținuți sau între aceștia și cadre, datorate în mare parte lipsei de activitate.

5. **Pregătirea profesională** a deținuților lasă foarte mult de dorit. Nomenclatorul de meserii este redus și neadaptat la cerințele pieței forței de muncă. În aceste condiții, găsirea unui loc de muncă pentru un deținut pus în libertate devine aproape imposibilă, lăsând la o parte reținerea manifestată de angajatori față de o persoană cu cazier judiciar. Observația este valabilă și pentru centrele de reeducare a minorilor.

6. **Sancțiunile disciplinare** aplicate deținuților pentru încălcarea Regulamentului de Ordine Interioară (ROI) sunt prea numeroase. Pedepsa cu izolarea - cea mai severă, cu excepția regimului restrictiv - se aplică frecvent, inclusiv deținuților minori, cu motivații cel puțin discutabile. Până în iunie 2003, căile de atac ale deținuților care se considerau nedreptățiți funcționau doar în interiorul sistemului penitenciar. Prin OUG nr. 56/2003, ei au posibilitatea de a contesta în justiție pedepsele pentru încălcarea ROI sau alte măsuri ale administrației care îi vizează direct. Până la sfârșitul anului 2004, se semnalaseră foarte puține contestații de acest gen. Se așteaptă însă îmbunătățiri de substanță prin intrarea în vigoare a noii legi a regimului executării pedepselor privative de libertate care prevede că legalitatea măsurilor luate de administrația fiecărui penitenciar va fi supravegheată de un judecător special desemnat.

7. **Reintroducerea lanțurilor** (rebotezate *mijloace sigure de imobilizare*) pentru imobilizarea unor deținuți recalcitranți sau pe durata deplasării celor incluși în categoria "periculoși" este o măsură neavenită, în contradicție cu standardele Consiliului Europei și ale ONU. De asemenea, folosirea excesivă a cătușelor (inclusiv în cazul unor deținuți *minori*), în situații și pe durată lăsate integral la aprecierea cadrelor, depășește cu mult limitele permise în țări cu tradiție democratică și dă naștere unor abuzuri din partea cadrelor. Nu în ultimul rând, prezența permanentă a "mascaților" și numeroasele lor intervenții în forță sunt departe de a asigura un climat propice reeducării deținuților.

8. Există **diferențe substanțiale** între condițiile din **centrele de reeducare a minorilor** și cele din secțiile pentru minori din penitenciarele obișnuite (de la școală și activități cultural-educative până la cazare și masă), penitenciarele pentru minori și tineri situându-se între aceste extreme, dar mai aproape de a doua. Este absolut necesar ca Administrația Națională a Penitenciarelor și fiecare penitenciar care are secție pentru minori să ia măsuri pentru:

- a) repartizarea unui număr mai mare de personal cu pregătire în domeniu;
- b) școlarizarea normală a tuturor minorilor (desigur, în funcție de pregătirea anterioară) *indiferent de durata pedepsei*;
- c) revizuirea nomenclatorului de meserii, modernizarea atelierelor și utilajelor, angajarea unor maiștri la curent cu evoluțiile tehnice moderne în meseriile pe care le predau;
- d) diversificarea activităților cultural-educative, inclusiv prin consultarea minorilor;
- e) încheierea unor protocoale de colaborare cu SRSS care să precizeze foarte clar atribuțiile și responsabilitățile personalului de penitenciar și consilierilor din SRSS în privința reeducării și resocializării minorilor (dar și ale adulților) aflați în detenție.

9. **Discrepanțe** există și între regimurile de detenție din **penitenciarul pentru femei și secțiile pentru femei din penitenciarele obișnuite**. În acestea din urmă, principala problemă este lipsa activităților cultural-educative (urmărirea programelor la televizor nu poate fi considerată o activitate). Ca și în cazul minorilor, este nevoie de personal mai numeros și de desfășurarea regulată a unor programe, ce ar trebui stabilite și prin consultarea deținuților.